

I.E.S. AGRA DO ORZÁN

DEPARTAMENTO DE XEOGRAFÍA E HISTORIA

PROGRAMACIÓN DIDÁCTICA (cursos LOMCE)

CURSO 2022-2023

ÍNDICE

I.- PROPOSTA DIDÁCTICA.....	3
1.- Introducción e contextualización.....	3
1.1.- Elaboración da programación didáctica.....	3
1.2.- Aspiracións desta programación.....	3
1.3.- Condicionantes.....	3
1.4.- Contextualización do Centro.....	3
2.- Contribución ao desenvolvemento das competencias clave.....	4
2.1.- Xeografía e Historia de ESO.....	4
2.2.- Historia de España de 2º de BAC.....	5
3.- Metodoloxía.....	6
3.1.- Principios xerais.....	6
3.2.- Materiais e recursos didácticos.....	7
a.- Os libros de texto.....	7
b.- Outros materiais.....	7
4.- Avaliación.....	7
4.1.- Consideración xerais.....	7
a.- Avaliación inicial.....	8
b.- Avaliación continua.....	8
4.2.- Instrumentos de avaliación: as probas obxectivas.....	8
a.- Modelo de proba obxectiva para os distintos cursos.....	8
b.- Criterios xerais de cualificación de exames.....	9
4.3.- Outros instrumentos de avaliación.....	10
4.4.- Procedemento de cualificación.....	10
a.- Cualificacións parciais.....	10
b.- Cualificacións finais.....	10
5.- Alumnos con materias pendentes.....	11
6.- Actividades complementarias e extraescolares.....	12
7.- Contribución ao proxecto lector.....	12
8.- Contribución á integración das tecnoloxías da información e comunicación.....	12
9.- Medidas de atención á diversidade.....	13
10.- Contidos transversais.....	14
11.- Información ao alumnado, pais ou representantes legais.....	15
12.- Indicadores de logro para avaliar o proceso do ensino e a práctica docente.....	15
13.- Mecanismos de revisión, avaliación e modificación das programacións didácticas en relación cos resultados académicos e procesos de mellora.....	18
II.- PROGRAMACIÓN DE AULA.....	19
EDUCACIÓN SECUNDARIA OBRIGATORIA.....	19
1.- 2º ESO - XEOGRAFÍA E HISTORIA.....	19
Unidade 1.- A fragmentación do mundo antigo.....	19
Unidade 2.- Al-Ándalus.....	21
Unidade 3.- A Europa feudal.....	23
Unidade 4.- A orixe dos primeiros reinos peninsulares (séculos VIII-XIII).....	26
Unidade 5.- A cultura e a arte do Románico.....	28
Unidade 6.- As cidades da Europa medieval.....	30
Unidade 7.- Os grandes reinos peninsulares. Séculos XIII-XV.....	32
Unidade 8.- A cultura e a arte do Gótico.....	35
Unidade 9.- O escenario físico das actividades humanas.....	37
Unidade 10.- Os habitantes do planeta.....	39

Unidade 11.- A poboación española.....	41
Unidade 12.- As sociedades humanas e os fenómenos migratorios.....	43
Unidade 13.- As cidades e os procesos de urbanización.....	45
Unidade 14.- Natureza e sociedade: harmonías, crises e impactos.....	48
3.- Estándares de aprendizaxe, criterios de cualificación, instrumentos de avaliación e elementos transversais en 2º ESO.....	51
4.- Temporalización prevista.....	59
2.- 4º ESO - XEOGRAFÍA E HISTORIA.....	60
1.- Obxectivos da materia.....	60
2.- Programación das unidades didácticas de 4º ESO.....	62
Unidade 1.- O Século XVIII: A crise do Antigo Réxime.....	63
Unidade 2.- A época das Revolucións Liberais (1789-1871).....	64
Unidade 3.- A orixe da industrialización.....	65
Unidade 4.- A España do século XIX: a construción do réxime liberal.....	66
Unidade 5.- Industrialización e cambio social na España do século XIX.....	68
Unidade 6.- A época do Imperialismo.....	69
Unidade 7.- A Primeira Guerra Mundial e a Revolución Rusa.....	70
Unidade 8.- O período de entreguerras.....	71
Unidade 9.- España no primeiro terzo do século XX (1902-1939).....	73
Unidade 10.- A Segunda Guerra Mundial.....	74
Unidade 11.- Un mundo dividido: Guerra Fría e descolonización.....	75
Unidade 12.- Capitalismo e comunismo: dous sistemas enfrontados.....	76
Unidade 13.- España: a ditadura franquista (1939-1975).....	78
Unidade 14.- Transición e democracia en España.....	79
Unidade 15.- O mundo actual.....	80
4.- Estándares de aprendizaxe, criterios de cualificación, instrumentos de avaliación e elementos transversais en 4º ESO.....	82
5.- Temporalización prevista.....	90
3.- Bacharelato.....	91
2º BAC - HISTORIA DE ESPAÑA.....	91
Introdución.....	91
1.- Obxectivos xerais do BAC e competencias clave en relación coa Historia de España de 2º BAC.....	91
2.- Programación das unidades didácticas.....	92
Obxectivos, contidos, criterios de avaliación, estándares de aprendizaxe, competencias clave e carga horaria.....	92
Unidade 0.- A Historia. métodos e ferramentas propias.....	92
Unidade 1.- Hispania e Gallaecia na antigüidade [desde as orixes ata o século VIII].....	93
Unidade 2.- Al-Ándalus e os reinos cristiáns medievais [séculos VIII - XV].....	94
Unidade 3.- Os Reis Católicos e a Monarquía hispánica. Auxe e decadencia do imperio español [séculos XVI - XVII].....	96
Unidade 4.- A Monarquía borbónica no Antigo Réxime [século XVIII].....	98
Unidade 5.- Inicios e consolidación do réxime liberal [1788-1874].....	99
Unidade 6.- As transformacións socioeconómicas na España liberal.....	101
Unidade 7.- Estado e nación na Restauración borbónica [1874-1931].....	103
Unidade 8.- Segunda República e Guerra Civil [1931-1939].....	104
Unidade 9.- España no franquismo [1939-1975].....	105
Unidade 10.- España en democracia [1975-2015].....	107
3.- Temporalización prevista.....	109
4.- Metodoloxía didáctica.....	110
5.- Criterios de avaliación:.....	111
5.1.- Criterios xerais.....	111
5.2.- Procedementos e instrumentos de avaliación.....	111
6.- Contidos mínimos.....	112

I.- PROPOSTA DIDÁCTICA.

1.- Introducción e contextualización.

1.1.- Elaboración da programación didáctica.

A programación didáctica do Departamento de Xeografía e Historia do I.E.S. "Agra do Orzán" expón, para o presente curso académico, os presupostos didácticos e metodolóxicos, resultado dos acordos alcanzados polos membros do Departamento en reunións celebradas ao efecto. Integran o Departamento os seguintes profesores:

- D. Enrique Carmona Filgueira.
- D. María del Mar Fernández Corral.
- D. Pablo González López.
- D. Eduardo Monroy González (xefe do departamento).

Esta programación, así como as actividades complementarias previstas ao longo do curso, desenvolverán a súa temporalización segundo o calendario de avaliacións establecido para o presente curso.

1.2.- Aspiracións desta programación.

Consideramos a programación como un plan de traballo elaborado por todos os membros do Departamento, que vincula a todos sen prexuízo da lóxica iniciativa particular.

Considerámola como algo dinámico que, polo tanto, debe ser modificada segundo os resultados da súa aplicación, que se recollerán na pertinente memoria de final de curso.

Pretendemos:

- Enfocar o noso labor educativo en funcións dos obxectivos e competencias proxectados.
- Evitar, na medida do posible, as diferenzas entre o profesorado á hora de impartir e avaliar as distintas materias.
- Establecer un marco común que sirva de guía no proceso educativo e o suficientemente flexible para que se poida adaptar ás peculiaridades de cada clase e á evolución das circunstancias.
- Dinamizar a colaboración e intercambio de ideas entre os diversos profesores.

1.3.- Condicionantes.

a.- Os programas.

Os programas están establecidos na lexislación e foron e son moi criticados por ser excesivamente densos. A súa extensión dificulta o desenvolvemento completo dos mesmos, dados os inevitables atrasos que se van producindo ao longo do curso derivados das múltiples circunstancias que inciden na práctica docente: peculiaridades e carencias do alumnado, participación en actividades complementarias, diversos imprevistos... A experiencia demostra que a acumulación de demoras obriga a seleccionar e sintetizar os contidos programados e a priorizar aqueles que consideramos fundamentais para continuar o proceso de aprendizaxe do alumnado.

No presente curso 2022/2023 o marco lexislativo de referencia para os cursos 2º ESO, 4º ESO E 2º BAC segue sendo o Decreto 86/2015, do 25 de xuño, polo que se establece o currículo da educación secundaria obrigatoria e do bacharelato na Comunidade Autónoma de Galicia.

b.- O desenvolvemento evolutivo dos alumnos nos diferentes niveis.

A programación debe atender á diversidade e, polo mesmo, adaptarse aos distintos procesos de desenvolvemento psicolóxico e de capacidade de aprendizaxe do alumnado. Para iso a psicoloxía proporciona os elementos necesarios para detectar que coñecementos pode asimilar o alumno en cada momento do seu desenvolvemento cognitivo, así como as técnicas que se deben aplicar en cada caso. As diferenzas, neste senso, entre os alumnos dos distintos cursos (e mesmo dentro dun mesmo nivel) son apreciables.

1.4.- Contextualización do Centro.

O IES Agra do Orzán é un centro educativo de titularidade pública no que se imparten ensinanzas de ESO, Bacharelato, o Ciclo Superior de Acondicionamento Físico e o Ciclo Superior de Ensinanza e Animación Sociodeportiva.

O Centro está situado nun barrio periférico da cidade, o máis densamente poboado, cun gran aporte de emigrantes de diversa procedencia, que teñen o seu reflexo na composición do noso alumnado. Dos 558 alumnos matriculados nas datas en que se elaborou esta programación, 70 naceron fóra de España e 54 teñen outra nacionalidade; no Instituto conviven polo menos vinte nacionalidades diferentes.

O alumnado, excepción feita dos emigrantes recentemente incorporados ao noso sistema educativo, procede case na súa totalidade dos colexios do barrio adscritos ao Centro: o CEIP Plurilingüe María Barbeito e Cerviño e o CEIP Raquel Camacho.

O Departamento de Xeografía e Historia imparte clase en todos os cursos de ESO e Bacharelato, coa seguinte distribución das materias e alumnos asignados:

Materia	A	B	C	total
Xeografía e Historia 1º ESO	28	31	33	92
Xeografía e Historia 2º ESO	33	32	33	98
Xeografía e Historia 3º ESO	30	26	25	81
Xeografía e Historia 4º ESO	31	32	28	91
Economía 4º ESO	-	15	-	15
Historia Contemporánea 1º BAC	-	18	-	13
Historia de España 2º BAC	27	15	-	42

En liñas xerais, as dificultades máis notables que debemos afrontar podemos sintetizalas así:

- Por un lado, os alumnos estranxeiros que chegan procedentes doutros sistemas educativos, con serias carencias de aprendizaxe e con moitas dificultades de adaptación, e que son escolarizados no nivel educativo correspondente á súa idade, con independencia do seu nivel académico e, en moitos casos, con problemas básicos no manexo da lingua.
- Por outro, a presenza, en case todos os cursos, de alumnos de familias desestruturadas que reflicten no seu comportamento na aula a situación familiar, a cal se percibe con máis intensidade nos cursos baixos con alumnos de menor idade.
- A convivencia nos distintos grupos de cada nivel de alumnos con actitudes, intereses, motivacións e niveis de aprendizaxe moi dispares, o cal obriga a atender a súa diversidade e provoca con frecuencia situacións disruptivas que ralentizan significativamente o desenvolvemento da programación didáctica.

2.- Contribución ao desenvolvemento das competencias clave.

2.1.- Xeografía e Historia de ESO.

1.- Competencia en comunicación lingüística:

- Interpretar textos de tipoloxía diversa, linguaxes icónicas, simbólicas e de representación.
- Saber expresar axeitadamente as propias ideas e emocións, oralmente e por escrito.
- Utilizar diferentes variantes do discurso, en especial a descrición e a argumentación.
- Defender o punto de vista persoal con argumentos coherentes e pertinentes.
- Elaborar definicións dos conceptos estudados, utilizando a terminoloxía máis axeitada en cada caso.
- Manexar de forma axeitada as regras ortográficas.

2.- Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía:

- Interpretar escalas numéricas e gráficas.
- Analizar e comparar a información cuantitativa de táboas, listaxes, gráficos e mapas.
- Facer cálculos matemáticos sinxelos para calcular distancias e diferenzas horarias.
- Ser capaz de identificar as relacións que existen entre o medio físico, espazo da xeografía, e as ciencias da natureza: bioloxía, xeoloxía, etc.

3.- Competencia dixital:

- Obter información a través de fontes de distinta natureza: cartográficas, iconográficas, textuais, etc.
- Utilizar os buscadores para localizar información en Internet, seguindo un criterio específico.
- Analizar datos cuantitativos de táboas e gráficas.
- Utilizar o encerado dixital e acceder a aula virtual para conseguir os apuntes e traballos colgados.
- Ser capaz de remitir os exercicios solicitados e facelo cunha adecuada presentación.

4.- Aprender a aprender:

- Desenvolver o gusto pola aprendizaxe continua e a actualización permanente.
- Buscar explicacións multicausais para comprender un fenómeno e avaliar as súas consecuencias.
- Anticipar posibles escenarios ou consecuencias das accións individuais e sociais.
- Saber comunicar e expresar de forma efectiva os resultados do propio traballo.

5.- Competencias sociais e cívicas:

- Reflexionar de forma crítica sobre os feitos e problemas sociais e históricos.
- Expresar as propias opinións de forma razoada e fundada.
- escoitar activamente; saber poñerse no lugar do outro e comprender o seu punto de vista.
- Relacionarse, cooperar e traballar en equipo.
- Comprender os valores democráticos.
- Entender os comportamentos e as formas de vida en contextos históricos e/ou culturais distintos do propio.
- escoitar, analizar e ter en conta opinións distintas á propia con sensibilidade e espírito crítico.

6.- Sentido de iniciativa e espírito emprendedor:

- Comprender as actividades presentadas e planificar a estratexia máis axeitada para resolvelas.
- Saber argumentar de forma lóxica e coherente os propios puntos de vista.
- Tomar decisións e saber escoller a maneira de recuperar a información máis axeitada en cada caso.
- Facer un seguimento das aprendizaxes realizadas.

7.- Conciencia e expresións culturais:

- Desenvolver a sensibilidade para gozar con distintas expresións do patrimonio natural e cultural.
- Valorar a importancia do patrimonio para acceder ao coñecemento das sociedades do pasado.
- Interesarse por contribuír á conservación do patrimonio cultural e artístico.
- Comprender a achega que as diferentes culturas fixeron á evolución da humanidade.

2.2.- Historia de España de 2º de BAC.

Precísanse primeiro os descritores ou obxectivos esenciais de cada unha das competencias nesta materia (■) e despois a forma de traballar a competencia, é dicir, as actuacións que concretan a adquisición da mesma por parte do alumnado (-).

1.- Competencia en comunicación lingüística:

- Expresarse correctamente de forma oral e escrita e formular opinións.
 - Utiliza argumentos axeitados, explica a importancia dos elementos xeográficos ou de procesos históricos.
- Comprender e interpretar textos e outros documentos.
- Identificar e clasificar as ideas esenciais e secundarias.
 - Contesta de forma axeitada a preguntas sobre os elementos dun mapa, sobre un texto histórico ou un gráfico.
 - Elabora resumos, esquemas ou mapas conceptuais coas ideas clave de cada tema.
- Adquirir e utilizar axeitadamente o vocabulario específico da materia.
- Producir textos.
 - Define correctamente os termos xeográficos e históricos propios da materia.
 - Relaciona con propiedade definicións e conceptos.
 - Relaciona unha imaxe cun concepto e explícao de forma axeitada.
 - Comprende e argumenta por escrito os documentos.
 - Redacta textos e informes sobre distintos temas.

2.- Competencia matemática e competencias en ciencia e tecnoloxía:

- Utilizar elementos e procesos matemáticos.
- Utilizar criterios de medición.
- Interpretar gráficos.
 - Extrae información relevante e conclusións precisas sobre un gráfico.
 - Elabora eixes cronolóxicos e sitúa con precisión os procesos e feitos históricos.
- Elaborar e interpretar mapas.
- Comprender o espazo.
- Localizar en mapas.
- Interpretar a linguaxe cartográfica.

- Coñece a distribución espacial de distintos procesos xeográficos e históricos.
- Obtén información relevante de mapas históricos seleccionados.

3.- Competencia dixital:

- Utilizar as TIC
 - Busca na internet información significativa para o tema traballado e organízaa correctamente.
 - Utiliza correctamente a aula virtual do Centro e realiza as tarefas propostas seguindo as instrucións.
 - Realiza presentacións sobre un tema histórico que apoiem unha exposición oral.

4.- Aprender a aprender:

- Obter e relacionar informacións.
- Buscar e interpretar imaxes.
 - Busca, selecciona e organiza información procedente de diferentes fontes escritas.
 - Deduce e explica procesos, elementos de causa e consecuencia.
 - Obtén información relevante de distintas fontes de información visuais (táboas, cadros, gráficos...).
- Construír novos contidos.
- Participar na aprendizaxe.
 - Completa cadros resumo con datos correctos a partir da lectura e análise de documentos históricos de variada natureza.
- Formular preguntas.
- Usar a prensa.
 - Deduce solucións a certos interrogantes sobre as causas e as consecuencias de determinados procesos xeográficos e históricos.
 - Utiliza artigos de diferentes medios e noticias de actualidade.

5.- Competencias sociais e cívicas:

- Expresar opinións.
- Comprender a realidade histórica.
- Practicar os valores democráticos.
 - Expresa as súas opinións mostrando respecto cara as opinións dos demais.
 - Coñece os feitos esenciais e a súa cronoloxía.
 - Relaciona os procesos históricos coas súas causas e consecuencias.
 - Comprende a relación entre conceptos e feitos históricos e a conxuntura na que se fraguaron.

6.- Sentido de iniciativa e espírito emprendedor:

- Ser creativo e emprendedor.
- Propoñer e planificar traballos individuais ou grupais.
 - Suscita en grupo distintas actividades para o repaso dun tema.
 - Organiza o traballo dentro dun grupo, escoitando e valorando as achegas dos demais.
 - Implicase nas tarefas programadas.

7.- Conciencia e expresións culturais.

- Valorar o patrimonio artístico.
- Analizar estilos e obras de arte.
 - Describe e interpreta correctamente manifestacións relevantes da arte na península ibérica
 - Diferencia entre os distintos estilos artísticos estudados e identifica as principais achegas de cada un deles
 - Valora, aprecia e respecta as obras de arte como legado cultural común das sociedades precedentes

3.- Metodoloxía.

3.1.- Principios xerais.

Unha metodoloxía activa que estimule a participación do alumno no proceso de aprendizaxe é absolutamente necesaria. Que o alumno participe fai que poida demostrar o seu interese, que aprenda de modo máis duradeiro, e significativo, que desenvolva habilidades impensables nun suposto non-activo e que a súa estada na aula sexa máis grata.

Non se trata, porén, de caer nun activismo formalista, porque si, senón en función de sacar ao exterior as capacidades e coñecementos que todo alumno leva dentro de si. Para que iso sexa posible, a actividade dentro da aula ten que enlazar dunha forma precisa cos coñecementos previos dos alumnos e que o proceso sexa significativo, tanto lóxica como psicolóxicamente.

Neste contexto, desenvolveranse actividades de traballo persoal do alumno, tanto individuais como colectivas, supervisadas con posterioridade na clase mediante un proceso de posta en común e debate (no seu caso). Propiciarase a intervención do alumno na clase mediante preguntas breves por parte do profesor coa finalidade de manter a súa atención e a súa participación e á vez mellorar a súa capacidade de expresión oral e conseguir a súa integración.

Poranse en práctica actividades que potencien as capacidades de dedución do alumno: realización de mapas (históricos ou xeográficos) e de esquemas, elaboración de cadros comparativos, participación en debates, realización de comentarios... que estimulen ao alumno a pensar e lle permitan desenvolver un espírito crítico. En todas as materias usaranse as posibilidades que ofrecen as novas tecnoloxías para completar a aprendizaxe: utilización do ordenador e as páxinas web como fonte de información e manexo de internet.

3.2- Materiais e recursos didácticos.

En consonancia coa metodoloxía que se vai seguir, os materiais que se van utilizar son moi variados:

a.- Os libros de texto.

- 2º ESO: AA. VV.: *Xeografía e Historia 2*. Editorial Vicens Vives. 2016.
- 4º ESO: AA. VV.: *Xeografía e Historia 4*. Editorial Vicens Vives. 2016.
- 2º Bacharelato - Historia: AA. VV.: *Historia de España*. Baía Edicións, Consorcio Editorial Galego, 2016 .

b.- Outros materiais.

- Carpetas de actividades complementarias: documentos, gráficos, mapas temáticos, táboas estatísticas, eixes cronolóxicos, esquemas...
- Colección de mapas físicos e políticos, mudos e ilustrados.
- Coleccións de imaxes en soporte dixital para Xeografía e Historia da arte.
- Colección de DVD sobre Historia, Xeografía e Arte.
- Repertorios de textos e outros documentos das Ciencias Sociais.
- Diverso material informático en rede.
- Catalogo seleccionado de blogs de Historia, Xeografía e Historia da Arte.
- Encerado dixital.
- Libros 3D para todos os cursos de ESO.
- Aula virtual.

4.- Avaliación.

4.1.- Consideración xerais.

A avaliación enténdese como un proceso integral, en que se contemplan diversas dimensións ou vertentes: análise do proceso de aprendizaxe dos alumnos, análise do proceso de ensino e da práctica docente, e análise da propia programación do Departamento.

A avaliación do proceso de aprendizaxe dos alumnos concíbese e practícase da seguinte maneira:

- Individualizada: céntrase na evolución particular de cada alumno, a partir dos resultados da avaliación inicial que se realizará na primeira semana do curso en cada grupo e nivel.
- Integradora, para o cal contempla a existencia de diferentes grupos e situacións e a flexibilidade na aplicación dos criterios de avaliación que se seleccionan.
- Cualitativa, na medida en que se aprecian todos os aspectos que inciden en cada situación particular e se avalían de forma equilibrada os diversos niveis de desenvolvemento do alumno, non só os de carácter cognitivo, que son fundamentais pero non exclusivos.
- Orientadora, dado que achega ao alumno a información precisa para mellorar a súa aprendizaxe e adquirir estratexias apropiadas. Asemade, proporciona ao alumno orientación académica e profesional.
- Continua, xa que atende á aprendizaxe como proceso, contrastando os diversos momentos ou fases.

Contémplanse tres modalidades:

- Avaliación inicial. Proporciona datos sobre o punto de partida de cada alumno, aportando unha primeira fonte de información sobre os coñecementos previos e características persoais, que permiten unha atención ás diferenzas e unha metodoloxía adecuada.
- Avaliación formativa. Concede importancia á evolución ao longo do proceso, conferindo unha visión das dificultades e progresos de cada caso.
- Avaliación sumativa. Establece os resultados ao termo do proceso total de aprendizaxe en cada período formativo e a consecución dos obxectivos.

a.- Avaliación inicial.

A prospección dos coñecementos dos alumnos para analizar a realidade sobre a que imos traballar é necesaria para todos os alumnos, e especialmente para os que se incorporan ao Centro por primeira vez.

- O Departamento elaborará unha proba de avaliación inicial para cada un dos niveis e materias, que será realizada e valorada polo profesorado que os imparte ao longo da primeira semana do curso. Coas oportunas adaptacións a cada nivel estas probas de avaliación comprenderán tarefas esenciais que permitan comprobar o grao de desenvolvemento das competencias básicas, con especial incidencia naquelas que funcionan como “propias” da materia de Xeografía e Historia: a competencia social e cívica, en relación cos contidos específicos da materia; a competencia matemática sobre todo nos cálculos en Xeografía e cronoloxía; a competencia en comunicación lingüística, esencial para a comprensión, selección, organización e exposición dos diferentes contidos; a competencia dixital, fundamental en todas as materias para a prospección, confrontación e presentación da información...
- Así, estas probas incluírán, entre outras, as seguintes actividades, adaptadas a cada nivel:
 - lectura de textos breves e elaboración dun esquema ou resumo do seu contido;
 - comentario elemental dunha gráfica, mapa, imaxe ou documento;
 - definición de conceptos básicos da materia correspondente;
 - resolución de sinxelos problemas (coordenadas xeográficas, escala, taxas, datas...);
 - localización espacial (mapa) e temporal (exercicios de cronoloxía)...
- O Departamento adaptará a programación de aula de cada curso en función da análise dos resultados da respectiva avaliación inicial, seleccionará os estándares de aprendizaxe e os contidos esenciais, e priorizará aqueles cuxo desenvolvemento permita garantir a adquisición das competencias clave.
- Por outro lado, o profesorado, a partir da observación da evolución do alumnado na aula, dos seus ritmos e estratexias de aprendizaxe, e da súa resposta aos contidos e tarefas programadas, elaborará actividades cun nivel de complexidade gradual para adaptarse ás diferentes necesidades que se constaten, tanto tarefas de repaso e reforzo como de ampliación e afondamento.
- Asemade, tras a realización da avaliación inicial do Instituto, organizada polo equipo directivo e prevista para mediados de outubro e realizada polo equipo docente de cada grupo, o Departamento celebrará unha reunión ordinaria para analizar os resultados da mesma e adoptar as medidas de atención á diversidade que sexan necesarias en cada clase e nivel.

b.- Avaliación continua.

A realización efectiva da avaliación continua é un obxectivo primordial. A valoración das capacidades de cada alumno non se realizará exclusivamente a partir das probas obxectivas (que por suposto se utilizan), senón atendendo a todos os elementos de xuízo que o profesor debe ter de cada alumno de forma personalizada, como son: exercicios de clase, participación na mesma, traballos de investigación realizados individualmente ou en grupo, organización do caderno de clase... En resumo: o conxunto da actividade do alumno ao longo do proceso de aprendizaxe.

As probas obxectivas que se propoñen aos alumnos non son só memorísticas (aínda que cremos que a memoria é unha facultade que hai que potenciar, dado o certo descrédito a que se ve sometida nos derradeiros tempos). Nas probas obxectivas pídese ao alumno que demostre toda a súa capacidade tanto de tipo conceptual e relacional como o grao de consecución das competencias básicas.

Neste tipo de probas que se realizan ao longo de todo o curso, inclúense cuestións sobre conceptos e habilidades que xa foron obxecto de avaliación en períodos anteriores: as cuestións básicas non poden ser aprendidas nun momento e esquecerse sen máis despois de superada a avaliación ou o curso correspondente. Para evitalo, impídese que os alumnos pensen que xa non se lles pode preguntar sobre iso. Non se pode dividir a materia en compartimentos estancos.

O Departamento establece un modelo de proba obxectiva que se considera a máis adecuado en cada curso. A continuación detallaremos en que consiste ese tipo de proba, precisando que non se trata de incluír todos e cada un dos apartados en todas e cada unha das probas escritas, senón que seleccionaremos aqueles que se axusten ao traballado na aula.

Baseándose nestes modelos, cada profesor ten autonomía na súa clase para precisar o contido das probas e decidir a cualificación relativa de cada un dos apartados. En calquera caso, o profesorado informará ao alumnado destes extremos.

4.2.- Instrumentos de avaliación: as probas obxectivas.

a.- Modelo de proba obxectiva para os distintos cursos.

2º ESO:

a.- Parte teórica:

- 1.- Definición de conceptos xeográficos e históricos, feitos e personaxes históricos.
- 2.- Desenvolver cuestións concretas sobre un tema.
- 3.- Preguntas de opción múltiple (resposta correcta, verdadeiro ou falso, emparellar conceptos...).

b.- Parte práctica:

- 1.- Comentar ou realizar mapas históricos ou xeográficos. Comentar planos urbanos.
- 2.- Ordenar un eixe cronolóxico.
- 3.- Facer un comentario guiado sobre un texto histórico.

4º ESO:

a.- Parte teórica:

- 1.- Definicións de conceptos, acontecementos e personaxes históricos.
- 2.- Desenvolvemento dun tema ou elaboración de esquemas e cadros comparativos.

b.- Parte práctica:

- 1.- Comentario guiado dun texto
- 2.- Elaboración e comentario de mapas e gráficos.
- 3.- Cronoloxía e/ou series de relacións.

2º BAC:Historia de España:

- Os exames de Historia de España de 2º BAC seguirán as orientacións que estableceu o Grupo de Traballo de Historia de España da Comisión Interuniversitaria de Galicia (CiUG) para a realización da proba de avaliación de bacharelato para o acceso á Universidade (ABAU).
- Cada exame constará dos seguintes apartados:
 - 1.- Definir conceptos históricos: ata 2 puntos (4 conceptos x 0,5 puntos cada un).
 - 2.- Desenvolver unha cuestión: ata 3 puntos.
 - 3.- Elaborar unha composición histórica a partir de varios documentos (xeralmente 3): ata 5 puntos.

En cada avaliación realizaranse, polo menos, dous exames. Os criterios de cualificación dos mesmos son os establecidos pola CiUG. A duración das probas escritas será a mesma que ten estipulada a Universidade para as probas ABAU (90 minutos), polo que os exames desta materia realizaranse en horario de tarde.

- O citado Grupo de Traballo decidiu establecer como criterio de corrección no caso das definicións e das preguntas a desenvolver a capacidade de síntese, por tratarse dunha capacidade cada vez máis necesaria para desenvolverse na docencia universitaria, dado que a extensión dos sistemas de avaliación continua xeneralizou as limitacións de espazo dos exercicios e traballos a realizar polo alumnado.
 - As definicións deben ter unha extensión máxima de 50 palabras (5 liñas aproximadamente).
 - As preguntas a desenvolver deben ter unha extensión máxima de 400 palabras (unhas 40 liñas aproximadamente).
 - A parte da resposta que exceda da extensión fixada non será valorada.

b.- Criterios xerais de cualificación de exames.

O Departamento terá en conta os seguintes criterios para cualificar cada unha das probas obxectivas que se realizarán en cada avaliación:

- Asimilación de contidos conceptuais e vocabulario específico da materia.
- Capacidade de expresión axeitada a cada contexto.
- Grao de adquisición das competencias básicas, especialmente aquelas máis directamente relacionadas cos contidos de cada materia.
- Capacidade de organización e asociación de ideas.
- Corrección ortográfica e sintáctica.

Realizaranse polo menos dous exames por avaliación. A cualificación final das probas obxectivas en cada avaliación será a media da nota obtida en cada exame. O profesorado de cada materia decidirá, comunicándoo sempre ao seu alumnado desde o comezo de curso, a necesidade de obter unha nota mínima en cada exame (por exemplo, un 3) para facer nota media. Esta medida, que -repetimos- o Departamento decidiu deixar ao criterio de cada compoñente -analizando as circunstancias específicas do grupo de alumno-, persegue que o alumnado traballe e asimile todos os contidos, xa sexan conceptuais ou competenciais, desenvolvidos en cada avaliación, que non intenten "compensar" uns cos outros.

En calquera curso e materia, se un alumno é sorprendido intentando copiar nun exame por calquera medio será cualificado cun cero (0) e suspenderá a avaliación correspondente. Deberá recuperala nas probas de recuperación que determine o Departamento. Se a infracción ten lugar nas probas finais previas á avaliación ordinaria o estudante suspenderá toda a materia.

4.3.- Outros instrumentos de avaliación.

Como xa apuntamos, as probas escritas son un instrumento fundamental de avaliación do proceso de aprendizaxe dos alumnos, pero non constitúen o único instrumento de avaliación. O Departamento valorará asemade os seguintes aspectos:

- Asistencia regular ás clases. Enténdese que a asistencia ás clases é condición imprescindible para poder aplicar a avaliación continua.
- Participación no desenvolvemento das actividades lectivas, rexistrada e cualificada nas fichas de seguimento dos alumnos.
- Realización e corrección sistemática das tarefas, rexistradas no caderno de clase e na aula virtual.
- Traballos de investigación, monografías, resumos e outras actividades realizadas polos alumnos.
- Exposición e posta en común dos traballos na aula.
- Participación nos debates que se propoñan.
- Comportamento na aula: respecto das normas de convivencia.

4.4.- Procedemento de cualificación.

a.- Cualificacións parciais.

A cualificación de cada avaliación será o resultado da consideración global dos instrumentos referidos:

- ESO: a cualificación obtense de sumar a media ponderada das diferentes probas escritas (80 % da nota final), máis a valoración do seu traballo diario na clase e/ou na aula virtual do Centro (20 %).
- BAC: a cualificación obtense de sumar a media ponderada dos diferentes exames (80 % da nota final), máis a valoración do seu traballo diario na clase, e/ou na aula virtual do Centro. (20 %).
- O profesorado de cada grupo e nivel decidirá a ponderación de cada proba escrita con respecto á nota global, en función da complexidade dos contidos avaliados e das circunstancias concretas en que se desenvolve o proceso de ensino e aprendizaxe. Estas decisións serán comunicadas ao alumnado coa debida antelación.

A nota mínima para aprobar a avaliación é de 5 puntos. Será necesario obter como mínimo 4 puntos de media de todas as probas escritas e 1 punto correspondente aos traballos, probas orais, prácticas, notas de clase, tarefas da aula virtual, debates...

O profesorado de cada materia informará puntualmente ao seu alumnado de calquera modificación que se realice a estas porcentaxes, en función das circunstancias do grupo, da materia ou dos imprevistos da evolución da actividade lectiva.

Tras cada unha das avaliacións, se o alumno suspende a materia poderá recuperala mediante as tarefas específicas que deberá elaborar o profesorado correspondente, ou por medio dun exame das unidades didácticas traballadas durante o trimestre, que se realizará a comezos do seguinte ou antes da avaliación ordinaria, segundo o establecido por cada profesor e comunicado aos alumnos.

b.- Cualificacións finais.

A avaliación continua implica que o alumno debe ser avaliado do conxunto de contidos e competencias que vai adquirindo progresivamente ao longo do curso, e non só dos contidos que se desenvolveron nun trimestre concreto. Por outra banda, tamén supón que o alumno que suspende unha avaliación pode recuperar na avaliación seguinte, mediante a realización das actividades que se determinen (como se comentou arriba); polo mesmo, o alumno superará a materia se obtén unha cualificación positiva na avaliación final.

ESO

- A actividade lectiva da terceira avaliación rematará o venres 2 de xuño de 2023. A partir do luns 5 o Instituto desenvolverá as correspondentes sesións de avaliación, nas cales o alumnado recibirá a cualificación da terceira avaliación.
- O período abranguido entre o luns 5 e o mércores 21 de xuño (data de remate da actividade lectiva) dedicárase a actividades de apoio, reforzo, recuperación e ampliación dos contidos e competencias traballados ao longo do curso.
 - A orientación esencial deste período será que todo o alumnado alcance os obxectivos, competencias e coñecementos establecidos para cada nivel ou para a etapa.

- Polo mesmo, as actividades adaptaranse ás características particulares do alumnado de cada grupo, incidindo naquelas que permitan recuperar as aprendizaxes non adquiridas e/ou afondar nas aprendizaxes xa alcanzadas, segundo as circunstancias concretas do grupo.
- O alumnado que logo de realizada a terceira avaliación obtivese cualificación positiva nas tres avaliacións, aprobará o curso. A súa cualificación final será, como mínimo, a media das tres avaliacións (de 5 a 10 puntos).
 - Este alumnado poderá mellorar esa cualificación final mediante a realización dunha proba global, que se desenvolverá entre o 19 e o 21 de xuño. O 10% da nota que obteña na mesma sumarase á media das tres avaliacións para obter a cualificación final.
- O alumnado que logo de realizada a terceira avaliación obtivese cualificación negativa nalgunha ou en todas as avaliacións, deberá presentarse ás probas de recuperación específicas que os membros do Departamento elaborarán para cada nivel e que se desenvolverán entre o 19 e o 21 de xuño, segundo o calendario que o profesorado de cada grupo comunicará ao seu alumnado.
 - A cualificación positiva nas mesmas suporá que o alumno aproba a materia na avaliación final. A nota global será a media das cualificacións positivas obtidas nas avaliacións e a nota da proba final.

2º BAC

- A actividade lectiva da terceira avaliación rematará o venres 5 de maio de 2023. Na semana seguinte, do luns 8 ao venres 12 de maio, realizaranse os exames finais de curso, segundo o calendario específico elaborado polo equipo directivo. A estes exames deberán presentarse aqueles alumnos que obtivesen cualificación negativa nalgunha avaliación.
- A avaliación final ordinaria desenvolverase o martes 16 de maio. Nesta sesión o alumnado recibirá a cualificación global do curso, que será a media das tres cualificacións (de 0 a 10 puntos). O alumnado que obtivese unha cualificación inferior a 5 deberá presentarse ás probas extraordinarias.
- As datas previstas para a celebración das probas extraordinarias son do luns 12 ao venres 16 de xuño.
 - O período abranguido entre o 18 de maio e o 12 de xuño dedicarase á preparación das devanditas probas extraordinarias.
 - Asemade, o período abranguido entre o 18 de maio e o 2 de xuño dedicarase á preparación da convocatoria ordinaria das probas de avaliación de bacharelato para o acceso á universidade (ABAU).
- As sesións de avaliación extraordinaria realizaranse a partir do 22 de xuño. A cualificación final será a obtida polo alumnado nas probas extraordinarias (de 0 a 10 sen decimais). Cando o alumnado non se presente ás probas consignarase non presentado (NP).

5.- Alumnos con materias pendentes.

A atención aos alumnos con materias pendentes de cursos anteriores estará coordinada polo xefe do Departamento e será levada a cabo por este e/ou polo profesorado que impartiu a materia o curso pasado.

O alumnado deberá realizar dúas probas escritas ordinarias e unha proba final extraordinaria, segundo o calendario previsto polo equipo directivo:

- 1ª avaliación: semana do luns 7 ao xoves 10 de novembro de 2022.
- 2ª avaliación: semana do luns 13 ao xoves 16 de febreiro de 2023.
- Avaliación final: semana do luns 24 ao mércores 26 de abril de 2023.

Para cada avaliación ordinaria o Departamento elaborará un plan de actividades, no que figurará a selección de contidos mínimos de cada nivel, que o alumnado deberá traballar mediante as tarefas fixadas, nun prazo mínimo de catro semanas.

- A recuperación da materia pendente nas avaliacións ordinarias farase:
 - A partir da valoración da evolución do alumno por parte do profesor que lle dá clase no presente curso.
 - Mediante a valoración polo profesorado das actividades de recuperación propostas (25 % da nota).
 - Probas escritas sobre as actividades e exercicios realizados (75 % da nota).
- O alumnado que aprobe as dúas avaliacións terá recuperada a materia pendente; a cualificación final será a media das notas de cada unha.
- O alumnado que suspenda algunha das dúas avaliacións deberá presentarse á proba de avaliación final da parte ou partes suspensas. A cualificación final será a nota que obteña nesa proba.

Os alumnos dos programas de mellora da aprendizaxe e do rendemento (PMAR) serán avaliados polos profesores do ámbito sociolingüístico do seu curso. Para recuperar a materia o departamento facilitará os exercicios ou traballos da materia que teñan pendente e que será valorada xunto cos instrumentos que o seu profesor de ámbito considere oportunos.

6.- Actividades complementarias e extraescolares.

O Departamento de Xeografía e Historia solicitou a participación nas seguintes actividades complementarias organizadas polo Concello de A Coruña para o curso 2022/2023:

nivel	actividade	datas (pendentes de adxudicar)
1º ESO	Visita guiada ao castro de Elviña	entre o 17 de xaneiro e o 17 de xuño de 2023
2º ESO	Itinerario guiado pola Cidade Vella de A Coruña	entre o 1 de marzo e o 14 de maio de 2023
3º ESO	Visita a Aluman: industria carpintería de aluminio	entre o 18 de xaneiro e o 18 de xuño de 2023
4º ESO	O modernismo coruñés	entre o 1 de marzo e o 26 de xuño de 2023
1º BAC	Museo de Belas Artes: «As mulleres no Museo»	entre o 17 de xaneiro e o 17 de xuño de 2023
2º BAC	Museo de Belas Artes: os gravados de Goya	

Como en cursos anteriores, o Departamento colaborará nas actividades complementarias organizadas por outros departamentos do centro, tanto na preparación das mesmas na aula como acompañando ao alumnado participante nas saídas do Instituto.

Asemade, o alumnado dos diferentes niveis participará nas diversas actividades que cada curso programa a biblioteca do Centro en colaboración coa biblioteca do Centro Sociocultural Ágora en cada avaliación. O traballo realizado polo alumnado, (ben de forma individual ou en grupo) será valorado polo profesorado do nivel correspondente e formará parte da cualificación global desa avaliación na porcentaxe que se determine en cada caso.

7.- Contribución ao proxecto lector.

O Departamento realizará un seguimento permanente da expresión oral e escrita do alumnado. Para isto analizarase a capacidade de construír frases coherentes, elaborar temas e definir conceptos nas distintas actividades realizadas; así como a capacidade do alumnado para levar a cabo unha lectura comprensiva dos contidos do libro e doutros documentos propostos polo profesor.

En canto aos posibles instrumentos utilizados para realizar a avaliación do anteriormente exposto pódense salientar entre outros os seguintes:

- Corrección das probas escritas realizadas polo alumnado, prestando atención e valorando debidamente a capacidade expresiva, a ortografía e a caligrafía.
- Realización de redaccións sobre temas relacionados coa materia estudada por parte dos alumnos e alumnas, redaccións que unha vez realizadas deberán lerse na clase.
- Valoración das actividades realizadas no caderno de clase, esixíndose un mínimo de orde, coherencia, limpeza e lexibilidade.
- Lecturas de textos diversos, ben do libro ben do periódico ou de calquera outro material didáctico, coa finalidade de comprobar se existe unha lectura comprensiva das mesmas.

8.- Contribución á integración das tecnoloxías da información e comunicación.

A aplicación das tecnoloxías da información e a comunicación ao traballo da aula convértese nunha peza clave na educación e formación das novas xeracións. A súa importancia social fai que deban estar presentes nos centros educativos, de modo que os alumnos adquiran os coñecementos e habilidades necesarias para abordar con garantía de éxito a súa utilización en todos os ámbitos: educativos, familiares ou de pracer.

Trátase de que o alumnado, ao rematar a súa escolarización obrigatoria, alcance unha competencia dixital. Esta competencia consiste en dispoñer de habilidades para buscar, obter, procesar e comunicar información e ser capaz de transformala en coñecemento. Incorpora diferentes habilidades, que van dende o acceso á información ata a súa transmisión en distintos soportes.

No Centro todas as aulas dispoñen de ordenadores e encerados dixitais e proxectores para o uso do profesor. Os alumnos de Os alumnos de 1º e 2º de ESO están incorporados ao Plan ABALAR polo que a parte do ordenador, encerado dixital e proxector dispoñen de ordenadores para uso persoal. Nestes casos pódese observar directamente a utilización que fan de Internet e dirixir os traballos solicitados.

Desde a área de Ciencias Sociais, Xeografía e Historia pretendemos:

- Mellorar a súa competencia do alumnado no uso da internet como medio para poder obter e transmitir datos e informacións relacionados coa súa actividade académica.

- Orientar ao alumnado na busca e uso das páxinas web relacionadas coas diferentes materias que estudan.
- A utilización máis proveitosa dos libros dixitais das diferentes materias.
- Presentar correctamente as tarefas programadas en formato dixital e que sexan capaces de integrar nas mesmas imaxes e gráficos elaborados a partir de programas específicos.
- Elaboración e exposición de traballos que recollen de forma organizada a información atopada nos distintos medios. Para iso deben aproveitar as vantaxes que ofrecen os procesadores de texto xa que teñen que ser entregados en soporte dixital ou enviados a través do correo electrónico.
- Usar de forma cotiá a aula virtual do Centro para o desenvolvemento do proceso de aprendizaxe nos diferentes niveis e materias.

9.- Medidas de atención á diversidade.

O Departamento, tras a análise dos resultados da proba de avaliación inicial da materia correspondente en cada nivel, e a partir dos acordos adoptados na avaliación inicial conxunta do profesorado de cada grupo, adoptará, en coordinación co resto do equipo docente, as medidas de atención á diversidade necesarias para facilitar a aprendizaxe do alumnado con dificultades e permitir a consecución dos obxectivos de cada nivel.

A medida xeral consistirá no establecemento de distintos niveis de afondamento dos contidos para atender os diferentes ritmos de aprendizaxe.

a.- Atención á diversidade na programación.

- Na programación de cada curso considéranse os contidos mínimos que debe cubrir todo o alumnado; a partir de aí pódense ampliar conceptos para os máis avantaxados, mentres se establecen actividades de reforzo para o resto.

b.- Atención á diversidade na metodoloxía.

- O proceso de ensinanza-aprendizaxe que se desenvolve na Educación Secundaria Obrigatoria insiste na necesidade de atender á diversidade real que existe no grupo-clase, aparentemente homoxéneo pola idade e o espazo común onde traballan e aprenden, pero que na realidade adoita ofrecer un panorama máis heteroxéneo.
 - É evidente que o alumnado aprende de modos, formas e ritmos diferentes, que a cantidade e calidade do aprendido tamén é diferente, e por iso proponse procedementos variados que estimulen a aprendizaxe significativa de grupos heteroxéneos, tales como o establecemento de actividades adaptadas a situacións e ritmos diversos, incluíndo xogos, debates, traballos grupais e individuais, uso das TIC (especialmente a aula virtual), entre outras estratexias metodolóxicas.
 - A aplicación dunha metodoloxía adecuada ao grupo e á diversidade da aula, virá marcada polo sistema de avaliación continua. En definitiva, medimos o punto de partida do alumnado, avaliamos o proceso de ensino-aprendizaxe, para finalmente poder avaliar axeitadamente os resultados. A avaliación continua permítenos realizar cambios metodolóxicos, en caso de ser necesario, ao longo do curso.

c.- Atención á diversidade nos materiais utilizados.

- A selección dos materiais utilizados na aula ten unha gran importancia á hora de atender as diferenzas individuais no conxunto do alumnado.
 - Por unha banda, usaranse os materiais de reforzo e ampliación propostos nos libros de texto de Ciencias Sociais de cada nivel, así como as adaptacións curriculares contidas nos mesmos.
 - Por outra, o profesorado propón, en caso de ser necesario, materiais complementarios, xa sexan exercicios interactivos, audiovisuais, lecturas, etc. que completan, reforzan e amplían en cada caso os contidos. Isto permítenos atender á diversidade en función dos obxectivos que nos queiramos fixar, ademais proponse materiais que atenden á interculturalidade da aula, xa que a orixe das familias de moitos alumnos e alumnas son de distintas procedencias xeográficas. Utilizaranse materiais audiovisuais, manipulativos, de lectura, que permitan unha mellor aprendizaxe e motiven ao alumnado. Usaranse para iso os recursos propios do centro como o uso de proxectores, aulas de informática, aula de recursos, biblioteca, entre outros.

d.- Para aqueles alumnos que o precisen desenvolveranse adaptacións curriculares específicas que seguirán as seguintes liñas directrices:

- Organización da aula: O alumno estará situado nunha mesa próxima ao profesor para que este poida atendelo e vixiar as tarefas que realiza con maior comodidade e precisión. Se fose posible, colocarse ao lado doutro alumno co que poida desenvolver unha aprendizaxe colaborativa.
- Adaptación en obxectivos e contidos: Reduciranse os obxectivos e contidos non básicos e adaptaráselles ou priorizaranse os obxectivos e contidos que compensen as súas dificultades, acudindo aos obxectivos e contidos do nivel do ciclo de primaria correspondente ao alumno/a. En Xeografía centrarémonos no coñecemento da Xeografía descritiva con mapas mudos físicos e políticos, incrementando o uso do compoñente visual e das ferramentas interactivas. En Historia, priorizarase o coñecemento elemental das principais épocas históricas e as súas características xerais de forma esquemática.

- Adaptación en estratexias de avaliación: As probas de avaliación realizaranse ao mesmo tempo que ao resto dos seus compañeiros, coa diferenza de que a este alumno en concreto recibirá probas con preguntas adaptadas, como preguntas tipo test e/ou disporá de máis tempo que o resto dos seus compañeiros á hora de contestalas. O alumno será tamén avaliado a través da revisión periódica do seu caderno de traballo. Nos criterios de cualificación destes alumnos daráselle máis peso á avaliación continua e menor aos exames.
- Adaptación en metodoloxía: Facilitaráselle ao alumno mapas, fichas de traballo, resumes e exercicios acordos ao seu nivel, que deberá resolver coa axuda do profesor e do libro de Ciencias Sociais, que versarán sobre o contido dos temas que se expliquen na clase. O alumno traballará nun caderno exclusivo do área que o profesor corruxirá (seguindo as pautas recollidas na programación) a medida que o alumno avance na resolución de tarefas. Os traballos e exames serán adaptados.

10.- Contidos transversais.

Para atender ao desenvolvemento integral dos alumnos, hai que incorporar nas diferentes áreas e materias unha serie de elementos educativos básicos na educación que a lei denomina contidos transversais. Na nosa área inciden con maior ou menor intensidade nos temas transversais que se desenvolven ao longo da ESO.

1.- Compresión lectora, expresión oral e escrita e TIC.

Son habilidades e coñecementos que se utilizan en todas as materias e nesta programación están recollidas nos apartados 7e 8 do bloque I.

2.- Educación para igualdade.

- Recoñecer o valor do Estado de Dereito.

Mostrarase ao alumno, a partir de exemplos, a esixencia de que os cidadáns e as institucións e órganos de goberno do Estado actúen de acordo con unha normas xurídicas e que no caso que non o fagan deben responder ante os tribunais. O que pon de manifesto o feito de que o Estado e os cidadáns sométense ao Dereito e representa a garantía da igualdade de todos ante a Lei. 4º da ESO, 1º e 2º de Bacharelato.

- Identificar os dereitos e liberdades recollidos na Constitución.

Darase especial atención á data na que se conmemora a aprobación polos españois da Constitución vixente, expoñendo a importancia que ten a introdución na Carta Magna dos principios liberais que recoñecen os dereitos e liberdades persoais e sobre todo o recoñecemento que ninguén pode ser discriminado po razón de nacemento, raza, sexo, relixión ou opinión.

Os dereitos fundamentais garanten a vida, liberdade relixiosa, de culto, dereito á liberdade (ninguén pode ser privado da súa liberdade salvo nos casos e na forma prevista pola lei), a intimidade e o dereito á honor persoal e familiar (facer especial fincapé na utilización das redes sociais, a obrigación de respectar o dereito a intimidade e a propia imaxe e, no caso contrario, as consecuencias que se derivan do mal uso das mesmas.

- Rexeitar todo tipo de desigualdade.

Para poñer en práctica o principio da igualdade, partírase en primeiro lugar de fomentar unha convivencia pacífica e tolerante entre os alumnos de clase. Asemade, nas diferentes fases de elaboración dun traballo o unha actividade colectiva prestarase especial atención a que actitude de cada alumno sexa receptiva, colaboradora e respectuosa co traballo dos demais. Que comprendan que os traballos de investigación en grupo necesitan a colaboración de todos.

A clase debe interesarse por coñecer a respectar aos compañeiros e compañeiras á marxe do seu sexo e da súa aparencia, deben aprender a colaborar entre eles.

Nas clases de historia desenvolveranse con especial interese os temas que poñen de manifesto a loita para conseguir a igualdade de dereitos entre homes e mulleres: sufraxistas, feministas... Resaltarase o papel das mulleres que loitaron neste sentido, como Concepción Arenal.

Nas clases de ESO subliñarase a dificultade e a loita para superar a sociedade estamental ou abolición do escravismo. Debaterase as consecuencias da intolerancia e a eliminación dos dereitos nas sociedades totalitarias de todo sino ideolóxico: nazismo e comunismo entre outras.

Utilizarase as noticias en prensa e outros medios sobre atentados terrorista para fomentar unha actitude crítica e de rexeitamento fronte ao terrorismo de todo tipo: ETA, GAL, a Xihad e fempiciar a empatía coas vítimas.

A partir de textos de carácter histórico, a convivencia no centro de alumnos procedentes de outros países, noticias e/ou traballos os alumnos estudarán e analizarán os valores máis representativos dunha sociedade democrática actual: a liberdade individual, o respecto ante a diferenza (lingüística, racial, relixiosa ...), o recoñecemento da igualdade das persoas ante a lei, os dereitos iguais para todos, a xustiza social, a tolerancia e a solidariedade.

- Respetar a diversidade cultural

O estudo da Historia de España evidencia dunha forma clara a diversidade social, racial, relixiosa, cultural, etc. que coexistiron ao longo dos tempos e que están nas raíces dos nosos costumes, linguas e culturas que conforman a realidade actual do noso país. Toda esta diversidade, que foi evolucionando ao longo da historia, debe ser considerada como un elemento enriquecedor e non como un obstáculo para a convivencia.

Diversos elementos do currículo da materia de Xeografía e Historia permiten analizar e subliñar a importancia dos nosos valores e a nosa identidade cultural no ámbito da aula e asemade valorar como feito enriquecedor as diferenzas que aportaron e seguen aportando outras culturas coas que convivimos nun mundo globalizado.

3.- Educación para fomentar o espírito emprendedor.

Neste ámbito tratarase de que os alumnos presenten iniciativas de traballos, carteis ou campañas sobre determinados temas da materia de xeografía, historia ou de actualidade. En xeografía campañas sobre conservación do medio ambiente, sobre consumo de fontes de enerxía ou materias primas, sobre urbanismo na súa cidade. En historia, a partir dun tema, impulsar a busca de información e imaxes na web, orientar sobre a súa utilización e a maneira de dar forma e presentar o material recollido

4.- Educación no ámbito da educación e a seguridade viaria.

O recoñecemento do dereito á vida e á integridade que recolle a Constitución servirá de punto de partida para fomentar nos alumnos a obrigaón de cumprir o seu mandato nas súas diversas manifestacións.

A partir dos contidos de unidades didácticas do bloque de Xeografía (a demografía, a cidade e o proceso de urbanización, os retos e problemas ambientais...), os alumnos buscarán e analizarán información significativa procedente de diversas fontes (prensa, internet...) sobre a educación e a seguridade viarias. Así, analizarán as consecuencias do incumprimento das normas de circulación, das distraccións cando se usa un vehículo ou do mantemento de actitudes irresponsables (consumo de alcohol, drogas, utilización do móbil...).

Asemade, os alumnos comentarán e debaterán na aula a evolución das campañas de sensibilización publicadas pola DGT (Dirección General de Tráfico), para extraer conclusións acerca da necesidade de cumprir de xeito individual as normas que permiten o funcionamento do colectivo, e interiorizar a responsabilidade que temos para con nós mesmos e para cos demais.

11.- Información ao alumnado, pais ou representantes legais.

A programación didáctica elaborada polo departamento estará a disposición da comunidade educativa e, en particular, do alumnado e das familias, a través de dúas vías:

- Na Dirección do centro como documento pertencente á Programación Xeral Anual (PXA).
- Na páxina web do centro, no apartado correspondente aos Departamentos, na que ademais constarán os contidos mínimos e os criterios de cualificación de cada materia nos diferentes niveis.

Asemade, ao comezo do curso, no momento da presentación da materia, cada profesor colgará na aula virtual e/ou entregará ao alumnado a información relativa á secuenciación dos contidos por avaliación, as previsións do número e datas dos exames, os criterios xerais de cualificación e os sistemas de recuperación.

12.- Indicadores de logro para avaliar o proceso do ensino e a práctica docente.

- A avaliación da práctica docente persegue os seguintes obxectivos:
 - Axustar a práctica docente ás peculiaridades do grupo e de cada alumno.
 - Comprobar o grao de desenvolvemento da planificación curricular en cada nivel.
 - Detectar as dificultades e os problemas da práctica docente.
 - Favorecer a reflexión individual e colectiva
 - Mellorar a comunicación e coordinación entre os membro do departamento.
 - Facilitar a comunicación cos departamentos implicados nos diferentes niveis.
 - Regularizar e mellorar a comunicación cos pais ou titores do alumnado.

Ao longo do curso, nas preceptivas reunións de departamento - mensuais ou no seu caso extraordinarias se fosen necesarias-, farase o seguimento da programación dos diferentes cursos e valorarase o seu cumprimento tendo en conta os diferentes aspectos recollidos na programación xeral: adquisición das competencias, desenvolvemento dos contidos, cumprimento dos criterios de cada unidade, avaliación da pertinencia e os resultados das actividades de aula programadas, planificación e análise das actividades complementarias e temporalización.

A avaliación está ligada ao proceso educativo e debe realizarse de forma continua: antes, durante e despois de cada unidade didáctica, ao remate de cada avaliación -trimestralmente- e a final de curso -anualmente-.

Para poder levar a cabo a avaliación utilizaranse a observación diaria da nosa actividade docente (recollida no caderno do profesor) e os cuestionarios que permitan recoller os datos precisos. O seu deseño terá presente as orientacións xerais do centro recollidas no PEC e no PCC, e os resultados e conclusións da avaliación inicial ou diagnóstica que nos facilitarán os datos necesarios.

A continuación propoñemos os modelos básicos de cuestionarios de avaliación do proceso de ensino e a práctica docente, que poderán adaptarse ás circunstancias en que se vaia desenvolvendo a actividade lectiva. Estes cuestionarios analizarán os seguintes aspectos:

- 1.- Motivación por parte do profesorado na aprendizaxe dos alumnos
- 2.- Planificación da programación didáctica.
- 3.- Motivación do alumnado.
- 4.- Desenvolvemento do ensino.
- 5.- Seguimento e avaliación do proceso de ensinanza/aprendizaxe.

1.- Motivación por parte do profesorado na aprendizaxe dos alumnos.

Indicadores	valoración (0-5)	propostas de mellora
1. Presenta ao principio de cada unidade didáctica/sesión un plan de traballo explicando a súa finalidade		
2. Comenta a importancia do tema para a adquisición das competencias e formación do alumnado		
3. Deseña situacións introdutorias ao tema que se vai tratar		
4. Relaciona os temas tratados con temas de actualidade		
5. Mantén o interese do alumno partindo das súas experiencias cunha linguaxe clara e adaptada á súa comprensión		
6. Facilita información dos progresos acadados e das dificultades atopadas		
7. Reflexiona se os contidos son os indicados para o alumnado		
8. Estructura e organiza os contidos dando unha visión xeral de cada tema		

2.- Planificación da programación didáctica.

Indicadores	valoración (0-5)	propostas de mellora
1. Cada programación didáctica está estruturada por unidades didácticas		
2. Deseña as unidades didácticas baseándose nas competencias básicas que deben obter os alumnos		
3. Programa a materia tendo en conta os estándares de aprendizaxe previstos no currículo		
4. Programa a materia tendo en conta o tempo dispoñible para o seu desenvolvemento		
5. Selecciona e secuencia de forma progresiva os contidos da programación de aula tendo en conta as particularidades de cada un dos grupos de estudantes		
6. Programa actividades e estratexias en función dos estándares de aprendizaxe		
7. Planifica a actividade educativa de forma coordinada cos profesores que imparten o mesmo nivel		
8. Planifica as clases de modo flexible, preparando actividades e recursos axustados á programación de aula e ás necesidades e aos intereses do alumnado		
9. Establece con claridade os criterios, procedementos e instrumentos de avaliación e autoavaliación que permiten facer o seguimento do progreso de aprendizaxe dos seus alumnos e alumnas		
10. Planifica a actividade educativa co resto do profesorado xa sexa por nivel, departamento e profesores de apoio		

3.- Motivación do alumnado. O profesorado.

Indicadores	valoración (0-5)	propostas de mellora
1. Proporciona un plan de traballo ao principio de cada unidade		
2. Propón situacións que introduzan a unidade (lecturas, debates, diálogos...)		
3. Relaciona as aprendizaxes con aplicacións reais ou coa súa funcionalidade		
4. Informa sobre os progresos acadados e as dificultades encontradas		
5. Relaciona os contidos e as actividades cos intereses do alumnado		
6. Estimula a participación activa dos estudantes en clase		
7. Promove a reflexión dos temas tratados		
8. Programa traballos en grupo para analizar as interaccións entre os alumnos		

4.- Desenvolvemento do ensino.

Indicadores	valoración (0-5)	propostas de mellora
1. Resume as ideas fundamentais discutidas antes de pasar a unha nova unidade ou tema con mapas conceptuais, esquemas...		
2. Ten predisposición para aclarar dúbidas e ofrecer asesorías dentro e fóra das clases		
3. Optimiza o tempo dispoñible para o desenvolvemento de cada unidade didáctica		
4. Utiliza axudas de diversos tipos para apoiar os contidos na aula		
5. Desenvolve os contidos dunha forma ordenada e comprensible para os alumnos e as alumnas		
6. Propón actividades que permitan a adquisición dos estándares de aprendizaxe e as destrezas propias da etapa educativa		
7. Propón actividades grupais e individuais		
8. Incorpora as TIC aos procesos de ensino-aprendizaxe		
9. Analiza e comenta co alumnado os aspectos máis significativos da corrección das probas e traballos		
10. Avalía a eficacia dos programas de recuperación		

5.- Seguimento e avaliación do proceso de ensinanza/aprendizaxe.

Indicadores	valoración (0-5)	propostas de mellora
1. Realiza a avaliación inicial ao principio de curso para axustar a programación ao nivel dos estudantes		
2. Detecta os coñecementos previos de cada unidade didáctica		
3. Revisa, con frecuencia, os traballos propostos		
4. Proporciona a información necesaria sobre a resolución das tarefas e como pode melloralas		
5. Utiliza suficientes criterios de avaliación que atendan de xeito equilibrado a avaliación dos diferentes contidos		
6. Propón novas actividades adaptadas ao alumnado que faciliten a adquisición de obxectivos cando estes non foron suficientemente acadados		
7. Propón novas actividades de maior nivel cando os obxectivos foron alcanzados con suficiencia		

8. Utiliza diferentes técnicas de avaliación en función dos contidos, o nivel dos estudantes, etc.		
9. Emprega diferentes medios para informar dos resultados aos estudantes e aos pais		
10. Adecuación do deseño das unidades didácticas ao currículo		
11. O desenvolvemento de programación respondeu á secuenciación e temporalización prevista		
12. Adecuación dos criterios establecidos para a avaliación: probas, traballos, exames		

13.- Mecanismos de revisión, avaliación e modificación das programacións didácticas en relación cos resultados académicos e procesos de mellora

Na revisión e avaliación da programación teranse en conta os seguintes criterios:

- Criterios sobre o rendemento do alumnado:
 - Notas do alumnado, valoración dos seus traballos, actitudes e conduta.
 - Nivel de absentismo ás clases.
 - Grao de interese, participación, implicación persoal de cada alumno nas tarefas do curso.
 - Nivel de integración e cooperación acadado dentro do grupo e co grupo de referencia.
 - Presenza de alumnado que mantén actitudes de renuncia da súa responsabilidade nas tarefas de aprendizaxe.
 - Logros e avances conseguidos coa súa proposta de adaptación individual.
- Criterios sobre a coordinación interna do equipo educativo:
 - Valoración de tarefas realizadas, e as necesidades de coordinación atendidas.
 - Grao de consecución acadado nos obxectivos propostos ao inicio de curso.
- Criterios sobre a relación e colaboración familia-Centro.
 - Valoración das tarefas realizadas. Sesións colectivas, entrevistas persoais, cartas ou comunicacións por teléfono, etc.
 - Obxectivos acadados e grao de consecución dos mesmos.
 - Nivel de colaboración conseguido coas familias.
 - Nivel de satisfacción mostrado polas familias con respecto ao programa e aos progresos dos seus fillos.
- Criterios sobre a relación e colaboración do departamento co Instituto:
 - Uso dos recursos do centro, intercambio de documentos e materiais co resto do centro.
 - Elaboración de novos materiais para o centro e para outros departamentos didácticos.

En síntese, ao remate de cada curso o departamento revisará a súa programación didáctica a partir dos datos recollidos no libro de actas, das cualificacións obtidas polos alumnos e os cuestionarios de avaliación da práctica docente recollidos arriba.

- Para a modificación da programación didáctica revisaranse os seguintes aspectos:
 - A idoneidade da selección, distribución e secuenciación dos obxectivos e contidos.
 - A idoneidade da metodoloxía seguida e dos materiais e recursos didácticos empregados.
 - A adecuación dos criterios de avaliación relacionados coa adquisición das competencias básicas.
 - A eficacia dos procedementos e instrumentos de avaliación. Revisión dos criterios de cualificación.
 - As medidas de atención á diversidade empregadas e, en particular, as ACI (adaptacións curriculares individualizadas).
 - O programa de reforzo para a recuperación de materias pendentes de cursos anteriores.
 - O desenvolvemento das actividades extraescolares e complementarias e das relacionadas co Plan Anual de Lectura do centro e coa integración das Tecnoloxías da Información e a Comunicación.

II.- PROGRAMACIÓN DE AULA.**EDUCACIÓN SECUNDARIA OBRIGATORIA.****1.- 2º ESO - XEOGRAFÍA E HISTORIA.****Bloque I.- HISTORIA.****Unidade 1.- A fragmentación do mundo antigo.**

1.1.- Competencias clave: CCL, CMCCT, CD, CAA, CSC,CSIEE, CCEC

- Competencia en comunicación lingüística
- Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía.
- Competencia dixital.
- Aprender a aprender.
- Competencias sociais e cívicas
- Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.
- Competencia en conciencia e expresións culturais

1.2.- Obxectivos didácticos:

- Explicar e situar cronoloxicamente as principais etapas da Idade Media e do proceso de descomposición do Imperio romano de Occidente.
- Analizar os pobos xermánicos: formación, organización, formas de vida e cultura.
- Estudar un dos reinos xermánicos: os visigodos.
- Explicar o proceso de ruralización a causa da destrución das cidades e as consecuencias culturais e económicas que se derivan disto.
- Caracterizar a orixe e a evolución do reino suevo de Galicia e os aspectos fundamentais da súa organización social, política e económica.
- Situar a orixe do Imperio bizantino e expor a importancia do emperador Xustiniano no seu desenvolvemento.
- Describir as características culturais do Imperio bizantino e comparalas coas propias doutras culturas.
- Identificar a orixe do Imperio carolinxio e expor a importancia da figura de Carlomagno, coas repercusións que o seu legado ten na Europa actual.
- Identificar as orixes da sociedade feudal e definir as relacións entre señores e campesiños.
- Explicar os trazos característico do Islam, describir a súa orixe e as súas achegas culturais e artísticas.

1.3.- Contidos:

- 1.- Que aconteceu co antigo Imperio Romano?
 - 1.1.- A fin do Imperio Romano de Occidente.
 - 1.2.- A formación dos reinos xermánicos.
 - 1.3.- O mantemento do Imperio de Oriente e a irrupción do Islam.
- 2.- O reino suevo de Galicia.
 - 2.1.- A chegada dos suevos.
 - 2.2.- A evolución do reino suevo de Galicia.
 - 2.3.- O problema relixioso.
 - 2.4.- Sociedade e economía.
- 3.- Un reino xermánico: os visigodos en Hispania.
 - 3.1.- A formación do reino visigodo de Toledo.
 - 3.2.- A organización do reino.
 - 3.3.- A cultura e a arte visigóticas.
- 4.- A ruralización.
 - 4.1.- Da cidade ao campo: a ruralización.
 - 4.2.- A encomendación.
 - 4.3.- A vida na aldea.
- 5.- Bizancio, o Imperio romano en Oriente.
- 6.- O Imperio carolinxio.
 - 6.1.- O reino dos francos.
 - 6.2.- Carlomagno, emperador.
 - 6.3.- O renacemento carolinxio.
 - 6.4.- A organización do imperio carolinxio.

7.- Como gobernou o seu imperio Carlomagno?

- 7.1.- Organizar e administrar o Imperio.
- 7.2.- Un sistema de fidelidades persoais.
- 7.3.- Cara á Europa feudal.

8.- A aparición do Islam.

- 8.1.- Arabia, o país de Mahoma.
- 8.2.- Mahoma, profeta dunha nova relixión.
- 8.3.- Que é o Islam?

1.4.- Criterios de avaliación:

-
- 1. Establecer o paso da Idade Antiga á Idade Media.
- 2. Expor a nova situación económica, social e política dos reinos xermánicos.
- 3. Explicar o Imperio bizantino como continuación do Imperio romano de Oriente.
- 4. Describir o Imperio carolinxio como último intento de reconstrución do Imperio de Occidente.
- 5. Expor o nacemento dunha nova relixión: o Islam.

1.5.- Estándares de aprendizaxe e competencias clave:

- 1.1. Explica e sitúa cronoloxicamente as principais etapas da Idade Media e o proceso de descomposición do Imperio romano de Occidente. CCL, CAA.
- 2.1. Analiza os pobos xermánicos: formación, organización, formas de vida e cultura. CCEE, CSIEE, CAA.
- 2.2. Estuda un dos reinos xermánicos: orixe, organización, formas de vida e cultura. CCEE, CSC.
- 2.3. Explica o proceso de ruralización a causa da destrución das cidades e que consecuencias culturais e económicas se derivan disto. CCEE, CCL,CAA.
- 3.1. Sitúa a orixe do Imperio bizantino e expón a importancia do emperador Xustiniano no seu desenvolvemento. CCEE,CSC.
- 3.2. Expón as características culturais do Imperio bizantino (xeito de distribución, economía, relixión e arte) e compáraas coas propias doutras culturas. CCEE,CD,CSIEE.
- 4.1. Sitúa a orixe do Imperio carolinxio e expón a importancia da figura de Carlomagno coas repercusións que o seu legado ten na Europa actual. CCEE, CSC.
- 4.2. Identifica as orixes da sociedade feudal e define as relacións entre señores e campesiños. CCEE,CSC.
- 5.1. Explica as principais características do Islam, describe a súa orixe e as súas implicacións culturais e artísticas. CCEE, CSC.

1.6.- Descritores e competencias clave:

- 1.1. Observa un eixe cronolóxico relativo ás etapas da Idade Media e á fragmentación do Imperio Romano e coñece os seus sucesos principais. CCL, CAA.
- 1.1. Desenvolve a formación das novas entidades políticas e culturais do antigo territorio do Imperio romano. CCL, CAA.
- 2.1. Identifica os límites xeográficos e cronolóxicos dos reinos xermánicos. CCEE, CSIEE, CAA.
- 2.1. Compara o modo de vida dos reinos xermánicos e dos romanos. CCEE, CSIEE, CAA.
- 2.2. Analiza o reino visigodo: formación, organización, formas de vida e cultura. CCEE, CSC.
- 2.2. Identifica a orixe dos suevos e describe con detalle as zonas que ocuparon á súa chegada a Galicia e a súa posterior expansión territorial. CCEE, CSC.
- 2.3. Enumera as características dunha comunidade rural (tipo de economía e actividades desempeñadas) e compáraas coa vida urbana en Roma. CCEE, CCL,CAA.
- 2.3. Expón mediante un exercicio imaxinativo a relación señor-campesíño. CCEE, CCL,CAA.
- 2.3. Explica a importancia da relación entre cultura e relixión na época visigoda e identifica os elementos distintivos da súa arte. CCEE, CCL,CAA.
- 3.1. Explica a orixe do Imperio bizantino, sitúao no espazo e esquematiza a súa evolución. CCEE,CSC.
- 3.1. Desenvolve o proceso de helenización que tivo lugar no Imperio bizantino. CCEE,CSC.
- 3.2. Identifica os trazos característicos da relixión cristiá no Imperio bizantino e compáraos cos propios da relixión católica. CCEE,CD,CSIEE.
- 3.2. Analiza a partir dun debuxo as características da capital de Bizancio aludindo á súa situación e actividade comercial. CCEE,CD,CSIEE.
- 3.2. Compara a distribución da capital de Bizancio, considerada a nova Roma, coa distribución da antiga Roma. CCEE,CD,CSIEE.
- 4.1. Explica as raíces do Imperio Carolinxio. CCEE, CSC.
- 4.1. Describe a figura de Carlomagno, a importancia do seu reinado, a súa forma de goberno e a súa repercusión sobre a cultura da Europa Occidental. CCEE, CSC.
- 4.2. Analiza o sistema de fidelidades instaurado por Carlomagno como orixe da sociedade feudal. CCEE,CSC.

- 5.1. Expón que é o Islam, a importancia do Corán, piares e preceptos e coñece quen era Mahoma e os feitos máis relevantes da súa vida. CCEE, CSC.
- Describe as diferentes partes da mesquita e explica a súa función. CCEE, CSC.

1.7.- Contidos mínimos:

- Identifica, sitúa e caracteriza as etapas básicas da Idade Media.
- Explica o proceso de descomposición do Imperio romano, identifica e sitúa no espazo e no tempo as tres grandes civilizacións que xurdiron no seu territorio: os reinos xermánicos, o Imperio Bizantino e o Islam.
- Sintetiza os caracteres xerais dos reinos xermánicos, e os cambios e continuidades que estableceron co modelo organizativo do Imperio romano, con especial incidencia no proceso de ruralización.
- Resume as etapas básicas da evolución histórica de Hispania neste período: a invasión dos pobos xermánicos, a formación do reino suevo de Galicia e o dominio do reino visigodo de Toledo.
- Elabora un sinxelo esquema sobre as etapas da evolución histórica do Imperio Bizantino.
- Enumera as medidas políticas, relixiosas e culturais que adoptou Carlomagno durante o seu reinado.
- Analiza o sistema de fidelidades instaurado por Carlomagno como orixe da sociedade feudal.
- Resume onde, cando e como xurdiu o Islam e explica os principios básicos desta nova relixión.
- Define, sitúa e aplica correctamente os conceptos específicos desta unidade.

1.8.- Temporalización:

- 8 sesións.

1.9.- Procedementos e instrumentos de avaliación:

- Observación do traballo diario na aula.
- Recollida e valoración das actividades realizadas no caderno de clase.
- Elaboración dun eixe cronolóxico cos feitos históricos fundamentais desta unidade.
- Elaboración e comentario de mapas históricos sobre a evolución dos reinos xermánicos, o Imperio Bizantino e o Islam.
- Lectura e iniciación ao comentario de textos históricos sobre este período.
- Proba escrita na que se recollen os contidos mínimos indicados.

Unidade 2.- Al-Ándalus.

2.1.- Competencias clave: CCL, CMCCT, CD, CAA, CSC,CSIEE, CCEC

- Competencia en comunicación lingüística
- Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía.
- Competencia dixital.
- Aprender a aprender.
- Competencias sociais e cívicas
- Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.
- Competencia en conciencia e expresións culturais

2.2.- Obxectivos didácticos:

- Explicar o proceso de expansión do Islam no mundo e en al-Ándalus.
- Saber identificar as distintas etapas da súa historia.
- Analizar a evolución dos reinos cristiáns e musulmáns, nos seus aspectos socio-económicos, políticos e culturais.
- Comprender o proceso das conquistas e a repoboación na península ibérica.
- Caracterizar a sociedade e as diferentes formas de goberno existentes nas distintas etapas de al-Ándalus ao longo dos séculos de dominación musulmá.
- Describir as actividades económicas e o seu xeito de organización.
- Recoñecer as características da arte islámica e andalusí.
- Identificar os monumentos de época andalusí que se conservan no noso territorio.
- Explicar os trazos da cultura islámica e valorar a súa riqueza en al-Ándalus.
- Recoñecer a importancia da herdanza musulmá no noso patrimonio.
- Comprender os conceptos clave da época en cuestión.
- Coñecer a época a través do comentario de textos e a observación de imaxes e debuxos.
- Situar no espazo e no tempo os sucesos principais relativos á orixe e expansión do Islam.

2.3.- Contidos:

- 1.- Como se expandiu o Islam?
 - 1.1.- A expansión do Islam (622-846).
 - 1.2.- A organización do Califato.
 - 1.3.- O esplendor económico e cultural.
- 2.- A conquista de al-Ándalus.
 - 2.1.- A debilidade da monarquía visigoda.
 - 2.2.- A conquista militar.
 - 2.3.- A integración de al-Ándalus no Imperio islámico.
 - 2.4.- Emirato dependente e Emirato independente.
- 3.- A evolución de al-Ándalus.
 - 3.1.- O Califato de Córdoba (929-1031).
 - 3.2.- Os reinos de taifas (1031-1248).
 - 3.3.- O reino nazarí de Granada (1238-1492).
- 4.- A agricultura andalusí.
 - 4.1.- O cultivo das terras.
 - 4.2.- Os sistemas de regadío.
- 5.- As cidades de al-Ándalus.
 - 5.1.- Unha sociedade urbana.
 - 5.2.- Artesanía e comercio.
- 6.- A cultura islámica.
 - 6.1.- O desenvolvemento das artes, das letras e das ciencias.
 - 6.2.- Os avances científicos e técnicos.
- 7.- A arte andalusí.
 - 7.1.- O predominio da arquitectura.
 - 7.2.- A arquitectura de al-Ándalus

2.4.- Criterios de avaliación:

- 1. Explicar o proceso de expansión do Islam no mundo e en al-Ándalus e saber identificar as distintas etapas da súa historia.
- 2. Analizar a evolución dos reinos cristiáns e musulmáns, nos seus aspectos socio-económicos, políticos e culturais e comprender o proceso das conquistas e a repoboación na península ibérica.
- 3. Caracterizar a sociedade e as diferentes formas de goberno existentes nas distintas etapas de al-Ándalus ao longo dos séculos de dominación musulmá, aludindo ás súas actividades económicas e ao seu xeito de organización.
- 4. Recoñecer as características da arte islámica e andalusí e identificar os monumentos de época andalusí que se conservan no noso territorio.
- 5. Explicar os trazos da cultura islámica, valorar a súa riqueza en al-Ándalus e recoñecer a importancia da herdanza musulmá no noso patrimonio.

2.5.- Estándares de aprendizaxe e competencias clave:

- 1.1. Comprende as orixes do Islam e o seu alcance posterior e interpreta mapas e eixes cronolóxicos que describen os procesos de conquista e repoboación cristiáns na península ibérica. CAA, CCL.
- 1.2. Explica a importancia de al-Ándalus na Idade Media. CAA, CCL, CCEE.
- 2.1. Describe aspectos clave da economía, a organización social, a cultura e a arte de al-Ándalus. CCEE, CCL, CSC.
- 3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos relevantes na historia de al-Ándalus e sitúalos na súa etapa correspondente. CAA, CCEE, CD.
- 4.1. Coñece as novidades culturais que introduciron os árabes na península ibérica coa súa chegada e os beneficios que isto supuxo. CMCCT, CCEE, CSIEE.
- 5.1. Describe as características da arte islámica. CCEE, CAA.

2.6.- Descritores e competencias clave:

- 1.1. Recoñece nun mapa a situación xeográfica da orixe do Islam e da posterior expansión. CAA, CCL.
- 1.1. Argumenta as razóns polas que os pobos conquistados se islamizaron sen necesidade de persecución. CAA, CCL.
- 1.2. Explica a expansión cultural e comercial dos musulmáns e a súa incidencia na península ibérica e no Mediterráneo. CAA, CCL, CCEE.
- 1.2. Identifica e expón as causas da invasión da península ibérica por parte dos musulmáns do norte de África na época da monarquía visigoda. CAA, CCL, CCEE.

- 2.1. Explica as causas polas que se produciu a independencia de Córdoba respecto ao Califato de Bagdad. CCEE, CCL, CSC
- 2.1. Explica o xeito de organización política e administrativa do Califato e como isto inflúe na súa prosperidade económica. CCEE, CCL, CSC
- 2.1. Describe, a partir dunha imaxe, as edificacións dunha cidade andalusí e as súas funcións. CCEE, CCL, CSC
- 3.1. Sitúa espazo -temporalmente os feitos máis significativos relativos á historia de al-Ándalus. CAA, CCEE, CD.
- 3.1. Compara a etapa do Califato, dos reinos de taifas e do reino nazarí. CAA, CCEE, CD.
- 3.1. Recoñece a través dunha imaxe un feito referente ao Califato de Abd al-Rahman III. CAA, CCEE, CD.
- 3.1. Describe todo o relativo á agricultura de al-Ándalus: novidades, sistemas empregados e tipos de cultivo. CAA, CCEE, CD.
- 4.1. Expón a importancia das cidades en al-Ándalus, os diferentes grupos sociais que as formaban e as actividades que se desempeñaban. CMCCT, CCEE, CSIEE.
- 4.1. Explica, a través dun exercicio imaxinativo, o xeito de funcionamento das innovacións que introduciron os árabes no mundo rural. . CMCCT, CCEE, CSIEE.
- 4.1. Identifica os factores fundamentais na difusión da sabedoría en al-Ándalus, a contribución dos emires e califas a isto e as súas achegas principais ás ciencias e á cultura. . CMCCT, CCEE, CSIEE.
- 5.1. Sabe recoñecer as características que ten a arquitectura andalusí e identificar de que época serían propias. CCEE, CAA.
- Enumera e describe os diferentes tipos de arcos e decoración ornamental andalusí. CCEE, CAA.
- Analiza, a partir dunha imaxe, os elementos e a finalidade dunha obra arquitectónica da época de al-Ándalus. CCEE, CAA.
- Caracteriza o Palacio de Medina Azahara a partir da análise detallada dun plano e a consulta a unha páxina web. CCEE, CAA.

2.7.- Contidos mínimos:

- Identifica e sitúa as fases do proceso de expansión do Islam, e deduce as repercusións do mesmo sobre a distribución das grandes relixións no mundo actual.
- Resume as causas da rápida conquista musulmá da península ibérica.
- Identifica, sitúa e caracteriza as grandes etapas da evolución política e territorial de al-Ándalus.
- Explica os trazos básicos da economía andalusí e enumera as achegas realizadas polos musulmáns.
- Caracteriza a sociedade andalusí e identifica os grupos que a compuñan.
- Sintetiza as achegas culturais e artísticas de al-Ándalus e cita obras de arte representativas.
- Define, sitúa e aplica correctamente os conceptos específicos desta unidade.

2.8.- Temporalización:

- 6 sesións lectivas.

2.9.- Procedementos e instrumentos de avaliación

- Observación do traballo diario na aula.
- Recollida e valoración das actividades realizadas no caderno de clase.
- Elaboración de mapas históricos sobre a evolución de al-Ándalus.
- Lectura e iniciación ao comentario de textos históricos sobre este período.
- Proba escrita na que se recollen os contidos mínimos indicados.

Unidade 3.- A Europa feudal.

3.1.- Competencias clave: CCL, CMCCT, CD, CAA, CSC,CSIEE, CCEC

- Competencia en comunicación lingüística
- Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía.
- Competencia dixital.
- Aprender a aprender.
- Competencias sociais e cívicas
- Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.
- Competencia en conciencia e expresións culturais

3.2.- Obxectivos didácticos:

- Identificar os factores que propiciaron a aparición e o desenvolvemento do feudalismo.
- Explicar a organización social típica do feudalismo e as súas consecuencias económicas e sociais.
- Describir a composición dos estamentos da sociedade medieval e os seus trazos distintivos.
- Expor os pactos de fidelidade e vasalaxe dos distintos grupos sociais que integraban o sistema feudal.
- Analizar a nova situación social, política e cultural na época do feudalismo: estrutura e organización, xeitos de vida e relación coa Igrexa.
- Estudar a clase social fundamental que sostén o sistema feudal: o campesiñado.
- Entender o concepto de crise e as súas consecuencias económicas e sociais.
- Analizar gráficos que permiten afondar na organización social e económica da época.
- Elaborar relatos e debuxos referentes á época por medio dun exercicio imaxinativo.
- Interpretar esquemas e realizar táboas que permiten unha maior visualización do período referido.
- Comprender e definir os conceptos clave do tema.

3.3.- Contidos:

- 1.- Como se organizaba a sociedade medieval?
 - 1.1.- Un período de inseguridade.
 - 1.2.- A vasalaxe, base do feudalismo.
 - 1.3.- A sociedade estamental.
- 2.- A monarquía feudal.
 - 2.1.- O carácter sagrado e patrimonial.
 - 2.2.- Os poderes do rei.
 - 2.3.- Reis e emperadores.
- 3.- Os privilexiados: a nobreza.
 - 3.1.- Os nobres: cabaleiros e damas.
 - 3.2.- A vida no castelo
 - 3.3.- Vida e actividades dos cabaleiros.
- 4.- Os privilexiados: o clero.
 - 4.1.- A Igrexa regulaba a vida social.
 - 4.2.- Unha institución rica e influente.
 - 4.3.- A organización da Igrexa.
 - 4.4.- A vida nos mosteiros: o clero regular.
- 5.- O feudo: señores e campesiños.
 - 5.1.- Os señores vivían das rendas señoriais.
 - 5.2.- Os campesiños traballaban as terras.
- 6.- Por que eran tan dura a vida dos campesiños?
 - 6.1.- Os labores do campo. Como transcorría o ano dos campesiños.
 - 6.2.- Producir para o consumo diario.

3.4.- Criterios de avaliación:

- 1. Identificar os factores que propiciaron a aparición e o desenvolvemento do feudalismo tras a morte de Carlomagno, explicar a organización social feudal e as súas consecuencias económicas e sociais.
- 2. Explicar a composición dos estamentos da sociedade medieval, os seus trazos distintivos e os pactos de fidelidade e vasalaxe dos distintos grupos sociais que integraban o sistema feudal.
- 3. Analizar a nova situación social, política e cultural na época do feudalismo: estrutura e organización, xeitos de vida e relación coa Igrexa.
- 4. Estudar a clase social fundamental que sostén o sistema feudal: o campesiñado.
- 5. Entender o concepto de crise e as súas consecuencias económicas e sociais.

3.5.- Estándares de aprendizaxe e competencias clave:

- 1.1. Caracteriza o feudalismo como o novo xeito de organización e goberno da sociedade tras a descomposición do Imperio carolinxio. CAA, CCL, CCEE, CSC.
- 2.1. Expón a sociedade feudal e os seus compoñentes, a súa organización económica, a importancia da figura do rei. CCEE, CSC, CCL, CAA.
- 3.1. Explica a situación de Europa tras a fragmentación do Imperio de Carlomagno: a división en reinos e o nacemento do Sacro Imperio Romano Xermánico. CCEE, CAA, CSC.
- 3.2. Coñece os trazos fundamentais da vida cotiá na sociedade feudal: a importancia da Igrexa e a súa estrutura xerárquica e a figura do campesiño. CCEE, CSC, CAA.
- 3.3. Describe como era un castelo medieval e como vivían os seus habitantes, facendo especial fincapé nas actividades que realizaba o señor do castelo. CSC, CAA, CCEE.
- 4.1. Explica a importancia do campesiñado na sociedade feudal: administración dos campos, actividades desempeñadas, dereitos e deberes e relación cos señores. CSC, CCEE, CCL.

- 5.1. Comprende o impacto dunha crise demográfica e económica nas sociedades medievais europeas. CCEE, CAA, CSIEE.

3.6.- Descritores e competencias clave:

- 1.1. Explica detalladamente que é o feudalismo a partir dos conceptos clave que a el se refiren. CAA, CCL, CCEE, CSC.
- 1.1. Analiza a relación entre as invasións dos séculos IX e X e o nacemento do feudalismo. CAA, CCL, CCEE, CSC.
- 1.1. Coñece a organización da sociedade feudal: xerarquía e diferenza entre os estamentos. CAA, CCL, CCEE, CSC.
- 2.1. Fai, a través dun exercicio imaxinativo, unha aproximación ao pacto de vasalaxe e á relación entre monarca e nobre. CCEE, CSC, CCL, CAA.
- 2.1. Explica o papel do rei na sociedade feudal e diferénciao do papel que tiña o emperador dentro da Cristiandade. CCEE, CSC, CCL, CAA.
- 2.1. Comenta un texto de Afonso X no que se expón o carácter sagrado do rei. CCEE, CSC, CCL, CAA.
- 2.1. Coñece as insignias reais e sábeas identificar nunha imaxe referente a Carlos IV. CCEE, CSC, CCL, CAA.
- 2.1. Aproxímase á figura nobiliaria do cabaleiro mediante un exercicio imaxinativo. CCEE, CSC, CCL, CAA.
- 2.1. Explica os trazos principais da vida cabaleiresca: a guerra, os torneos e as xustas e tamén o amor cortés. CCEE, CSC, CCL, CAA.
- 3.1. Identifica nun mapa os principais reinos no século XI e os seus trazos comúns. CCEE, CAA, CSC.
- Explica o Sacro Imperio Romano: creación e papel do emperador. CCEE, CAA, CSC.
- 3.2. Expón o papel da Igrexa na Idade Media, a súa influencia na vida cotiá da comunidade e as normas relixiosas que a rexían. CCEE, CSC, CAA.
- 3.2. Coñece a organización xerárquica da sociedade e da Igrexa e explica a función e as relacións entre os seus compoñentes. CCEE, CSC, CAA.
- 3.3. Analiza un castelo medieval: situación, descrición das súas construcións, actividades que nel se desempeñaban e exemplifícao nun caso concreto. CSC, CAA, CCEE.
- 4.1. Define o termo feudo, coñece os seus elementos e o procedemento para ser señor dun deles e os dereitos deste último. CSC, CCEE, CCL.
- 4.1. Expón a figura do campesiño, os seus dereitos e as diferenzas entre un libre e un servo, e enumera as súas obrigas a partir dun texto da época. CSC, CCEE, CCL.
- 4.1. Analiza a vida do campesiño facendo referencia á administración dos campos, o tipo de agricultura que practicaban, os instrumentos que utilizaban e a súa vestimenta. CSC, CCEE, CCL.
- 5.1. Interpreta un texto relativo ás malas colleitas expondo as súas causas e consecuencias, o tipo de vida que disto se derivou e a diferenza respecto ás situacións actuais. CCEE, CAA, CSIEE.

3.7.- Contidos mínimos:

- Resume os factores que propiciaron o desenvolvemento do sistema feudal.
- Explica en que consiste a vasalaxe, as partes implicadas e as obrigas mutuas que contraían.
- Sintetiza os trazos definitorios e a organización da sociedade feudal.
- Explica a composición, as funcións e os modos de vida característicos de cada un dos tres estamentos da sociedade feudal: a nobreza, o clero e o terceiro estado.
- Valora a importancia teórica e o papel real das monarquías feudais europeas.
- Explica a organización da Igrexa na Idade Media e a súa importancia na vida social e política.
- Describe a organización e funcionamento dun feudo e analiza as relacións entre señores e campesiños.
- Define, sitúa e aplica correctamente os conceptos específicos desta unidade.

3.8.- Temporalización:

- 8 sesións lectivas.

3.9.- Procedementos e instrumentos de avaliación

- Observación do traballo diario na aula.
- Recollida e valoración das actividades realizadas no caderno de clase.
- Elaboración de mapas históricos sobre a Europa dos séculos VIII a X.
- Elaboración dun esquema / mapa conceptual sobre a vasalaxe e a pirámide feudal.
- Descrición e comentario de debuxos, planos ou ilustracións sobre un castelo e un feudo.
- Lectura e iniciación ao comentario de textos históricos sobre este período.
- Proba escrita na que se recollen os contidos mínimos indicados.

Unidade 4.- A orixe dos primeiros reinos peninsulares (séculos VIII-XIII).

4.1.- Competencias clave: CCL, CMCCT, CD, CAA, CSC,CSIEE, CCEC

- Competencia en comunicación lingüística
- Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía.
- Competencia dixital.
- Aprender a aprender.
- Competencias sociais e cívicas
- Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.
- Competencia en conciencia e expresións culturais

4.2.- Obxectivos didácticos:

- Explicar a importancia dos reinos cristiáns da península ibérica durante a Idade Media e a súa evolución.
- Expor o desenvolvemento dos reinos de León e de Castela.
- Describir a evolución do reino de Galicia do século VIII ao XIII.
- Identificar e describir a orixe e evolución dos condados e os reinos pirenaicos.
- Entender a importancia do Camiño de Santiago na Idade Media e valorar a achega cultural das comunidades peregrinas.
- Comprender que eran as repoboacións, como se realizaron e de que forma evolucionaron.
- Expor a ofensiva territorial dos reinos cristiáns entre os séculos XI e XII e a consecuente evolución das fronteiras dos seus reinos.
- Describir os trazos básicos da economía e a organización social de Galicia nos inicios da Idade Media.
- Situar no espazo e no tempo os sucesos principais relativos á formación dos primeiros reinos peninsulares.
- Comentar textos e observar imaxes e debuxos que reflicten os elementos fundamentais desta época.
- Organizar a información en esquemas e táboas.
- Coñecer a importancia de personaxes destacados deste período histórico, entre eles o Cid Campeador.
- Elaborar relatos que se refiran á época por medio dun exercicio imaxinativo.

4.3.- Contidos:

- 1.- Como se formaron os primeiros reinos e condados cristiáns?
 - 1.1.- A formación do reino de Asturias.
 - 1.2.- A Marca Hispánica e os primeiros condados e reinos pirenaicos.
- 2.- De reino de Asturias a reino de León.
 - 2.1.- A ocupación do val do Douro.
 - 2.2.- A creación do reino de León.
 - 2.3.- Século X: a fronteira estabilízase.
 - 2.4.- Como se orixinou o reino de Castela?
- 3.- O reino de Galicia do século VIII ao século XIII.
 - 3.1.- O reino de Galicia dentro do reino de Asturias.
 - 3.2.- Galicia nos séculos X e XI.
 - 3.3.- Galicia nos séculos XII e XIII.
- 4.- Os condados e reinos pirenaicos.
 - 4.1.- O reino de Pamplona.
 - 4.2.- Aragón, de condado a reino.
 - 4.3.- Os condados cataláns.
- 5.- O Camiño de Santiago.
 - 5.1.- A ruta xacobeá.
 - 5.2.- A peregrinación.
- 6.- O avance dos reinos cristiáns (séculos XI a XIII).
 - 6.1.- A debilitación de al-Ándalus.
 - 6.2.- A expansión de Castela e León polo val do Texo.
 - 6.3.- A conquista do val do Ebro.
- 7.- A repoboación dos territorios conquistados.
 - 7.1.- Que foron as repoboacións?
 - 7.2.- A repoboación do val do Douro.
- 8.- Sociedade e economía en Galicia.
 - 8.1.- A formación do feudalismo en Galicia.
 - 8.2.- Nobres, bispos e abades.
 - 8.3.- Os campesiños e as vilas.
 - 8.4.- O apoxeo económico dos séculos XII e XIII.
- 9.- A consolidación dos reinos peninsulares.

- 9.1.- A Coroa de Castela.
- 9.2.- O reino de Portugal.
- 9.3.- A formación da Coroa de Aragón.
- 9.4.- O reino de Navarra.

4.4.- Criterios de avaliación:

- 1. Explicar a importancia dos reinos cristiáns da península ibérica durante a Idade Media e a súa evolución.
- 2. Expor o desenvolvemento de León e de Castela.
- 3. Entender a importancia do Camiño de Santiago na Idade Media e valorar a achega cultural das comunidades peregrinas.
- 4. Comprender que eran as repoboacións, como se realizaron e evolucionaron.
- 5. Expor a ofensiva territorial dos reinos cristiáns entre os séculos XI e XII e a consecuente evolución das fronteiras dos seus reinos.
- 6. Coñecer a importancia de certos personaxes destacados relacionados co período histórico estudado.

4.5.- Estándares de aprendizaxe e competencias clave:

-
- 1.1. Describe os procesos de formación e expansión dos reinos cristiáns da Península na Idade Media: reino de Asturias, reino de Pamplona, os condados aragoneses e os condados cataláns. CSC, CCEE, CD.
- 2.1. Explica a ocupación dos territorios desde a Cordilleira Cantábrica ata o río Douro: a repoboación, a formación e o crecemento do reino de León e a súa evolución ata se converter no condado e posteriormente no reino de Castela. CCEC, CCL, CSC.
- 2.2. Desenvolve o proceso de liberación dos condados pirenaicos respecto ao dominio franco: o reino de Pamplona, o reino de Aragón e os condados cataláns. CCL, CSC.
- 3.1. Explica a importancia do Camiño de Santiago ao longo da Idade Media, como posibilidade do intercambio cultural con distintos puntos de Europa. CD, CCEE, CSIEE.
- 4.1. Expón o proceso de repoboación das terras conquistadas a al-Ándalus polos reis cristiáns: tipos de repoboación, xeitos de vida, actividades e organización. CCL, CCEE, CAA.
- 5.1. Coñece os principais feitos relativos ao avance dos reinos cristiáns: debilitación de al-Ándalus e reconquista e incorporación de territorios. CCEE, CCL, CAA.
- 5.2. Desenvolve a consolidación dos reinos peninsulares: a coroa de Castela, o reino de Portugal, a coroa de Aragón e o reino de Navarra. CD, CAA, CSC.
- 6.1. Coñece a importancia de Rodrigo Díaz de Vivár: o Cid. CD; CCL; CCEE, CCIEE.

4.6.- Descritores e competencias clave:

- 1.1. Identifica as áreas da Península non dominadas polo Emirato de Córdoba e expón a formación do reino de Asturias e a importancia de Pelaio. CSC, CCEE, CD.
- 1.1. Explica a creación dos núcleos de resistencia pirenaicos, a súa diferenza cos cantábricos e a formación da Marca Hispánica. CSC, CCEE, CD.
- 1.1. Describe a batalla de Roncesvalles e coñece o personaxe do cabaleiro Roldán. CSC, CCEE, CD.
- 2.1. Expón a expansión do reino asturleonés, os territorios que ocupou e sitúa a súa fronteira. CCL, CSC.
- 2.1. Describe a ocupación do Douro, a creación do reino leonés e a fin da súa expansión. CCL, CSC.
- 2.1. Identificación, análise, comparación e contextualización de dúas crónicas relativas á batalla de Simancas por conquistar o reino de León. CCL, CSC.
- 2.1. Explica a creación do condado de Castela, as razóns polas que se declarou independente do reino, o seu primeiro rei e que territorios gobernaba. CCL, CSC.
- 2.2. Describe a reacción dos condados fronte ao Imperio carolinxio, os núcleos formados tras a disolución da Marca Hispánica e a súa situación. CCL, CSC.
- 2.2. Coñece a figura de Sancho o Maior, enumera os territorios que uniu baixo a súa coroa e describe a división do seu reino á súa morte. CCL, CSC.
- 3.1. Explica a orixe do Camiño de Santiago, a súa ruta e as consecuencias que supuxo o fluxo de peregrinos provenientes de Europa. P. CD, CCEE, CSIEE.
- 3.1. Elabora un relato referente á peregrinación, tendo en conta os motivos, os lugares visitados e as impresións. CD, CCEE, CSIEE.
- 4.1. Explica en que consistiron as repoboacións e os seus modelos, sitúaa nun mapa e comenta dous textos relativos a elas. CCL, CCEE, CAA.
- 5.1. Explica os efectos da chegada dos almorávides e almohades para o proceso de conquista. CCEE, CCL, CAA.
- 5.1. Sitúa nun mapa as conquistas dos distintos reinos e condados cristiáns e analiza as relacións existentes entre eles. CCEE, CCL, CAA.
- 5.2. Cita os monarcas de Castela e León nos séculos XI-XIII: o reinado por separado e a unión definitiva. CD, CAA, CSC.

- 5.2. Expón a formación da Coroa de Aragón, os territorios que incluía e o seu primeiro rei. CD, CAA, CSC.
- 5.2. Sitúa no espazo e no tempo os reinos peninsulares nos séculos XII e XIII. CD, CAA, CSC.
- 6.1. Coñece o personaxe do Cid: biografía, relación con Afonso VI e mitificación. CD; CCL; CCEE, CCIEE.
- 6.1. Analiza, por medio dun traballo grupal, o Cantar de Mío Cid e as xestas do personaxe. CD; CCL; CCEE, CCIEE.

4.7.- Contidos mínimos:

- Localiza nun mapa os diferentes núcleos cristiáns de resistencia á dominación islámica na Península.
- Elabora un sinxelo esquema sobre a evolución deses mesmos núcleos entre os séculos VIII e X, relacionándoos entre si e coa situación de al-Ándalus.
- Explica a orixe do Camiño de Santiago, describe a ruta xacobeá e valora as consecuencias que supuxo o fluxo de peregrinos.
- Resume os fitos básicos da expansión territorial dos reinos peninsulares entre os séculos XI e XII.
- Asocia este proceso de reconquista co paralelo proceso de repoboación das terras ocupadas.
- Identifica os trazos esenciais da organización económica e social dos Estados cristiáns peninsulares.
- Identifica e sitúa no espazo os Estados que formaban a península ibérica no século XIII.
- Define, sitúa e aplica correctamente os conceptos específicos desta unidade.

4.8.- Temporalización:

- 6 sesións lectivas.

4.9.- Procedementos e instrumentos de avaliación

- Observación do traballo diario na aula.
- Recollida e valoración das actividades realizadas no caderno de clase.
- Elaboración de mapas sobre a evolución territorial dos Estados peninsulares entre os séculos VIII e XIII.
- Elaboración e exposición en clase dun breve informe sobre o Camiño de Santiago.
- Lectura e iniciación ao comentario de textos históricos sobre este período.
- Proba escrita na que se recollen os contidos mínimos indicados.

Unidade 5.- A cultura e a arte do Románico.

5.1.- Competencias clave: CCL, CMCCT, CD, CAA, CSC, CSIEE, CCEC

- Competencia en comunicación lingüística
- Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía.
- Competencia dixital.
- Aprender a aprender.
- Competencias sociais e cívicas
- Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.
- Competencia en conciencia e expresións culturais

5.2.- Obxectivos didácticos:

- Coñecer a importancia da Igrexa na Idade Media e a súa estreita vinculación coa eclosión dun novo estilo artístico: o Románico.
- Explicar a vida monástica: organización, ordes, normas, partes do mosteiro e as súas funcións.
- Expor as características da arquitectura románica: as igrexas e as súas partes.
- Describir a pintura románica: características e función.
- Identificar as características da escultura románica e a súa relación coa arquitectura.
- Analizar obras artísticas do Románico nas súas tres expresións: arquitectura, escultura e pintura.
- Coñecer a presenza do Románico na península ibérica.
- Explicar as etapas da arte románica ibérica e a súa plenitude.
- Expor as obras artísticas máis representativas do Románico na Península e en Galicia.
- Situar nun mapa os territorios principais nos que se desenvolveu a arte Románica.

5.3.- Contidos:

- 1.- O Románico, unha arte esencialmente relixiosa.
 - 1.1.- O xurdimento dun novo estilo: o Románico.
 - 1.2.- Desenvolvemento e expansión do Románico.

- 1.3.- Unha cultura en mans da Igrexa.
- 2.- A arquitectura románica: as igrexas.
 - 2.1.- A planta.
 - 2.2.- Bóvedas, muros e arcos.
 - 2.3.- A portada.
- 3.- A pintura románica.
 - 3.1.- Trazos básicos da pintura románica.
 - 3.2.- Técnicas e soportes.
- 4.- A escultura románica.
 - 4.1.- Unha escultura subordinada á arquitectura.
 - 4.2.- As portadas, unha Biblia en pedra.
- 5.- O Románico na península ibérica.
 - 5.1.- A arquitectura.
 - 5.2.- A escultura e a pintura.
- 6.- A arte románica en Galicia.
 - 6.1.- A arquitectura.
 - 6.2.- A escultura.
 - 6.3.- A pintura.

5.4.- Criterios de avaliación:

- 1. Recoñecer a importancia da Igrexa e dos mosteiros na Idade Media.
- 2. Analizar as formas de expresión artística do Románico: arquitectura, pintura e escultura.
- 3. Explicar a influencia da arte románica na península ibérica.

5.5.- Estándares de aprendizaxe e competencias clave:

- 1.1. Coñece a importancia da Igrexa na Idade Media e a súa estreita vinculación coa eclosión dun novo estilo artístico: o Románico. CCEC, CSC, CSIEE.
- 1.2. Explica a vida monástica: organización, ordes, normas de conduta, partes do mosteiro e as súas funcións. CCEE, CSC.
- 2.1 Expón as características da arquitectura románica: as igrexas e as súas partes. CCEE, CCL, CAA.
- 2.2 Describe a pintura románica: características e funcións. CCEE, CAA.
- 2.3 Expón as características da escultura románica: relación coa arquitectura e análise das súas obras. CCEE, CAA, CSIEE.
- 3.1 Coñece a presenza do Románico na península ibérica e en Galicia: orixe, etapas, plenitude e obras arquitectónicas, escultóricas e pictóricas máis representativas. CSIEE, CCEE.

5.6.- Descritores e competencias clave:

- 1.1. Explica os factores que favoreceron a construción de novas igrexas no século XI e o estilo artístico ao que pertencían. CCEC, CSC, CSIEE.
- 1.1. Sitúa nun mapa as principais rutas de peregrinación e o seu papel na expansión do Románico. CCEC, CSC, CSIEE.
- 1.1. Expón o papel cultural da Igrexa na Alta Idade Media. CCEC, CSC, CSIEE.
- 1.2. Describe, buscando información na rede, as partes do mosteiro e coñece a súa función. CCEE, CCL, CAA.
- 1.2. Define que era unha regra monástica e as obrigas que lles impuña aos seus membros. CCEE, CCL, CAA.
- 1.2. Expón, mediante exemplos, a máxima *ora et labora* como actividade principal na vida que practicaban os monxes. CCEE, CCL, CAA.
- 1.2. Comenta un texto relativo á vida monástica da orde dos cartuxos e compáraa coa vida dos beneditinos. CCEE, CCL, CAA.
- 2.1. Describe as partes da planta dunha igrexa románica e os elementos que a sosteñen. CCEE, CCL, CAA.
- 2.1. Define as partes da igrexa e diferencia a bóveda de canón da bóveda de aresta. CCEE, CCL, CAA.
- 2.1. Coñece as características que ten a arte románica. CCEE, CCL, CAA.
- 2.2. Explica a función da pintura románica, os seus caracteres comúns e os seus elementos. CCEE, CAA.
- 2.2. Compara as representacións do Pantocrátor e do Theotokos. Analiza unha pintura románica: situación, descrición, composición e cor, técnica e interpretación. CCEE, CAA.
- 2.2. Organiza a información relativa a unha pintura e escultura románicas nunha táboa: cronoloxía, soporte, cores, escena representada e características. CCEE, CAA.
- 2.3. Explica a relación entre a escultura e a arquitectura románicas e exemplifícaa con obras que son desa época. CCEE, CAA, CSIEE.

- 2.3. Describe a Virxe de Arnedo: material, cor e identificación das características do Románico. CCEE, CAA, CSIEE.
- 2.3. Analiza as representacións que teñen os capiteis das columnas e pode comentalas en relación á súa época. CCEE, CAA, CSIEE.
- 3.1. Identifica as zonas de desenvolvemento da arte románica na península ibérica e explica as causas de que se dese nelas. CSIEE, CCEE.
- 3.1. Expón as influencias que recibiu a arquitectura románica peninsular e exemplifícao. CSIEE, CCEE.
- 3.1. Explica as causas polas que en Galicia existen numerosos monumentos románicos e sinala os máis destacados. CSIEE, CCEE.

5.7.- Contidos mínimos:

- Identifica os factores que propiciaron o xurdimento, desenvolvemento e expansión do estilo románico.
- Valora o papel que exerceu a Igrexa católica na cultura e na arte neste período.
- Resume os trazos definitorios da arquitectura románica e identifícaos sobre un plano, un debuxo ou unha ilustración.
- Describe o funcionamento dun mosteiro medieval: dependencias, personaxes, modos de vida...
- Resume os trazos definitorios da escultura e da pintura románicas e identifícaos sobre un debuxo ou unha ilustración.
- Elabora un sinxelo esquema sobre a evolución da arte románica na península ibérica.
- Define, sitúa e aplica correctamente os conceptos específicos desta unidade.

5.8.- Temporalización:

- 5 sesións lectivas.

5.9.- Procedementos e instrumentos de avaliación

- Observación do traballo diario na aula.
- Recollida e valoración das actividades realizadas no caderno de clase.
- Análise dunha obra de arte románica: unha igrexa, unha escultura e unha pintura.
- Elaboración dun mapa da península ibérica no que se sitúen as manifestacións artísticas máis significativas. do Románico.
- Elaboración e exposición dun traballo de grupo sobre as particularidades da arte románica en Galicia.
- Proba escrita nas que se recollen os contidos mínimos indicados.

Unidade 6.- As cidades da Europa medieval.

6.1.- Competencias clave: CCL, CMCCT, CD, CAA, CSC, CSIEE, CCEC

- Competencia en comunicación lingüística
- Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía.
- Competencia dixital.
- Aprender a aprender.
- Competencias sociais e cívicas
- Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.
- Competencia en conciencia e expresións culturais

6.2.- Obxectivos didácticos:

- Desenvolver as causas que favoreceron o aumento da produción agraria e, en consecuencia, o crecemento da poboación e a vida urbana.
- Caracterizar a cidade medieval analizando os seus aspectos sociais, económicos, gobernamentais e organizativos.
- Describir o auxe da burguesía durante a Baixa Idade Media.
- Analizar as actividades esenciais para o crecemento das sociedades urbanas: a artesanía e o comercio.
- Explicar a relación simbiótica entre a monarquía e a clase social nacente, a burguesía.
- Coñecer a orixe das Cortes e o Parlamento e describir a súa función.
- Expor as causas do afianzamento do poder real e o seu prezo.
- Analizar a crise da Baixa Idade Media, as súas causas e consecuencias.
- Desenvolver as revoltas e os conflitos urbanos e campesiños que tiveron lugar neste período.
- Situar no espazo e no tempo os sucesos principais relativos ao crecemento das cidades a partir do século XII e á súa posterior crise.

- Comentar textos e observar imaxes e debuxos relativos ao tema en cuestión.
- Interpretar esquemas que permiten unha maior visualización do período referido.

6.3.- Contidos:

- 1.- Por que medraron as cidades?
 - 1.1.- A fin das grandes invasións.
 - 1.2.- A expansión agraria.
 - 1.3.- Crecemento da poboación e roturacións.
 - 1.4.- O renacemento do comercio e das cidades.
- 2.- As cidades medievais.
 - 2.1.- A localización urbana.
 - 2.2.- Como era o espazo urbano.
- 3.- Os grupos sociais.
 - 3.1.- A aparición da burguesía.
 - 3.2.- Outros grupos sociais.
 - 3.3.- O goberno da cidade.
- 4.- A economía urbana.
 - 4.1.- Os artesáns e os gremios.
 - 4.2.- O mercado urbano.
- 5.- A expansión comercial.
 - 5.1.- As grandes feiras.
 - 5.2.- As rutas marítimas de longa distancia.
- 6.- Europa na Baixa Idade Media.
 - 6.1.- O afianzamento do poder real.
 - 6.2.- A burguesía apoia os monarcas.
 - 6.3.- Cortes e Parlamentos.
 - 6.4.- As causas da crise baixomedieval.
- 7.- Que foi a Peste Negra?
 - 7.1.- A peste, unha epidemia imparable.
 - 7.2.- Consecuencias da peste negra.

6.4.- Criterios de avaliación:

- 1. Coñecer as razóns que estimularon o renacemento da vida urbana: consecuencias da expansión agraria e comercial que se produciu en Europa occidental a partir do século XI.
- 2. Describir as características das cidades medievais e dos grupos sociais que vivían nelas: formas de goberno e actividades económicas.
- 3. Explicar a importancia da burguesía e o seu papel fundamental no desenvolvemento de Europa na Baixa Idade Media.
- 4. Entender o concepto de crise, as súas causas e as súas consecuencias económicas e sociais

6.5.- Estándares de aprendizaxe e competencias clave:

- 1.1. Desenvolve as causas que favoreceron o aumento de produción agraria e, en consecuencia, o crecemento da poboación e a vida urbana. CCL, CAA, CSC.
- 2.1. Caracteriza a cidade medieval analizando os seus aspectos sociais, económicos, gobernamentais e organizativos, e o auxe da burguesía durante a Baixa Idade Media. CAA, CSC, CCEC.
- 2.2. Analiza as actividades esenciais para o crecemento das sociedades urbanas: a artesanía e o comercio. CCL, CCEC, CAA, CSC, CSIEE.
- 3.1. Explica a relación entre a monarquía e a clase social nacente, a burguesía: o afianzamento do poder real a cambio de liberdade persoal e seguridade para desenvolver a actividade comercial. CAA, CCL, CSC.
- 4.1. Analiza a crise da Baixa Idade Media, as súas causas e consecuencias, e explica as revoltas e os conflitos urbanos e campesiños que tiveron lugar neste período. CLL, CAA. CSC, CSC.

6.6.- Descritores e competencias clave:

- 1.1. Explica as innovacións nas técnicas de cultivo do século XI que favoreceron a expansión agraria: rotación trienal, o arado normando e tamén o muíño de auga. CCL, CAA, CSC.
- 1.1. Desenvolve a evolución da poboación entre os anos 500 e 1300 e as súas causas. CCL, CAA, CSC.
- 1.1. Redacta, a partir dun esquema, os cambios que permitiron que renaceran as cidades durante o século XII. CCL, CAA, CSC.
- 2.1. Expón, a partir dun debuxo, todo o relativo a unha cidade medieval: localización, distribución dos edificios, etc. CAA, CSC, CCEC.

- 2.1. Coñece os distintos grupos e subgrupos sociais que constituían as cidades e o xeito de goberno presente nelas. CAA, CSC, CCEC.
- 2.1. Explica quen son os xudeus, a vida das súas comunidades na Idade Media, a diferenza principal entre a súa relixión e o cristianismo e todo o relativo á sinagoga como lugar de culto. CAA, CSC, CCEC.
- 2.2. Describe a figura do artesán: lugar de traballo, xeito de vida e de agrupación e categorías. CCL, CCEC, CAA, CSC, CSIEE.
- 2.2. Elabora unha narración e unha simulación sobre a vida no mercado. CCL, CCEC, CAA, CSC, CSIEE.
- 2.2. Explica que eran as feiras e as de maior importancia. CCL, CCEC, CAA, CSC, CSIEE.
- 2.2. Coñece as principais comerciais na Idade Media e os produtos cos que se comerciaba en cada unha delas. CCL, CCEC, CAA, CSC, CSIEE.
- 2.2. Desenvolve as causas da reactivación da circulación monetaria e a nova forma de pagamento que se creou. CCL, CCEC, CAA, CSC, CSIEE.
- 2.2. Describe, a partir dunha imaxe, un porto comercial: actividades, formas de descarga e transporte das mercadorías. CCL, CCEC, CAA, CSC, CSIEE.
- 3.1. Explica o aumento de poder dos monarcas grazas ao apoio da burguesía e os motivos da presenza desta última nas Cortes. CAA, CCL, CSC.
- 3.1. Coñece os grandes reinos de Europa Occidental a mediados do século XIV e identifícaos con países europeos actuais. CAA, CCL, CSC.
- 4.1. Desenvolve, a partir dun esquema, as causas dunha época de crise en Europa a partir do século XIV. CCL, CAA, CSC, CSC.
- 4.1. Expón a Guerra dos Cen Anos como confrontación entre a idea da monarquía feudal e a de monarquía nacional. CCL, CAA, CSC, CSC.
- 4.1. Explica a Peste Negra: a súa orixe e propagación por Europa, a imposibilidade de pórllle freo e os seus efectos demográficos, económicos, sociais e relixiosos. CCL, CAA, CSC, CSC.

6.7.- Contidos mínimos:

- Explica os factores que permitiron a recuperación da vida urbana na Plena Idade Media (XI-XIII).
- Describe a organización dunha cidade medieval: localización, plano, edificios máis importantes...
- Identifica e explica as modificacións que o renacemento urbano introduciu na sociedade feudal.
- Explica como se organizaban as actividades económicas que se desenvolvían na cidade medieval.
- Localiza sobre un mapa as rutas do comercio e os principais centros comerciais deste período.
- Explica as causas e identifica as principais manifestacións da crise baixomedieval nos diferentes ámbitos: demografía, economía, sociedade, organización política e relixiosidade.
- Define, sitúa e aplica correctamente os conceptos específicos desta unidade.

6.8.- Temporalización:

- 9 sesións lectivas.

6.9.- Procedementos e instrumentos de avaliación

- Observación do traballo diario na aula.
- Recollida e valoración das actividades realizadas no caderno de clase.
- Elaboración de mapas históricos sobre a localización das principais cidades medievais e as relacións comerciais que se estableceron entre elas.
- Descrición e comentario de debuxos, planos ou ilustracións sobre unha cidade medieval.
- Elaboración dun esquema / mapa conceptual sobre a crise da Baixa Idade Media.
- Proba escrita na que se recollen os contidos mínimos indicados.

Unidade 7.- Os grandes reinos peninsulares. Séculos XIII-XV.

7.1.- Competencias clave: CCL, CMCCT, CD, CAA, CSC, CSIEE, CCEC

- Competencia en comunicación lingüística
- Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía.
- Competencia dixital.
- Aprender a aprender.
- Competencias sociais e cívicas
- Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.
- Competencia en conciencia e expresións culturais

7.2.- Obxectivos didácticos:

- Describir a importancia da batalla das Navas de Tolosa como suceso fundamental para o debilitación das taifas musulmás e a expansión dos reinos cristiáns.
- Expor o xeito de repoboación das terras conquistadas e comparar o propio dos distintos reinos.
- Explicar a Coroa de Castela e o seu papel protagonista na expansión dos reinos cristiáns.
- Coñecer a importancia da transhumancia e a Mesta nunha sociedade fundamentalmente gandeira.
- Explicar a Coroa de Aragón e a peculiaridade do seu goberno: unha Coroa, varios reinos.
- Analizar a forma de goberno, tipo de economía e xeito de organización social da Coroa de Castela e de Aragón.
- Desenvolver os enfrontamentos sociais que tiveron lugar en Castela e Aragón, as causas e consecuencias.
- Analizar as causas e repercusións das revoltas irmandiñas.
- Comparar mapas históricos.
- Comentar textos e observar imaxes e debuxos que permiten unha maior aproximación á época.
- Organizar a información do período referido recorrendo a unha táboa.
- Elaborar un eixe cronolóxico no que aparezan os acontecementos e os personaxes máis relevantes na consolidación dos reinos peninsulares.

7.3.- Contidos:

- 1.- A consolidación dos reinos hispánicos.
 - 1.1.- A expansión da Coroa de Castela.
 - 1.2.- A expansión da Coroa de Aragón.
- 2.- A repoboación dos novos territorios.
 - 2.1.- Que eran as ordes militares?
 - 2.2.- Os repartimentos crearon grandes latifundios.
 - 2.3.- Os repoboadores.
- 3.- A Coroa de Castela.
 - 3.1.- As institucións de goberno.
 - 3.2.- Unha economía gandeira.
 - 3.3.- A sociedade estamental.
- 4.- A transhumancia.
 - 4.1.- A transhumancia e a Mesta.
 - 4.2.- O destino da la.
 - 4.3.- As feiras castelás.
- 5.- A Coroa de Aragón.
 - 5.1.- Unha Coroa, varios reinos.
 - 5.2.- O dinamismo comercial.
 - 5.3.- O crecemento da burguesía.
 - 5.4.- A expansión aragonesa polo Mediterráneo.
- 6.- Os conflitos sociais e políticos na Baixa Idade Media.
 - 6.1.- Da peste negra aos pogroms.
 - 6.2.- A guerra civil na Coroa de Aragón.
 - 6.3.- A rebelión nobiliaria en Castela.
- 7.- Conflitos sociais na Baixa Idade Media en Galicia.
 - 7.1.- As irmandades.
 - 7.2.- As guerras irmandiñas.
- 8.- A península ibérica: crisol de culturas.
 - 8.1.- O legado dos xudeus.
 - 8.2.- O legado dos mudéxares.
 - 8.3.- O encontro de culturas: as Escolas de Tradutores.

7.4.- Criterios de avaliación:

- 1. Coñecer os feitos que posibilitaron a consolidación e evolución dos reinos hispánicos e localizar nun mapa o desenvolvemento da Reconquista dos reinos de Castela, Portugal e a Coroa de Aragón.
- 2. Describir a forma na que se efectuou a repoboación dos territorios conquistados polos reinos cristiáns.
- 3. Explicar a organización do poder e as institucións e a economía gandeira de goberno da Coroa de Castela.
- 4. Expor a organización do poder e as institucións da Coroa de Aragón.
- 5. Describir a convivencia entre varias culturas na península ibérica.
- 6. Analizar a crise económica, social e política que tivo lugar na Baixa Idade Media na Coroa de Castela e na Coroa de Aragón.

7.5.- Estándares de aprendizaxe e competencias clave:

- 1.1. Describe a importancia da batalla das Navas de Tolosa como suceso fundamental para o debilitación das taifas musulmás e tamén a expansión dos reinos cristiáns. CCS, CCEC, CAA.
- 2.1. Expón o xeito de repoboación das terras conquistadas e compara os distintos reinos. CSC, CAA, CCL.
- 3.1. Explica a Coroa de Castela e o seu papel protagonista na expansión dos reinos cristiáns: forma de goberno, tipo de economía e xeito de organización social. CAA, CSIEE, CSC.
- 3.2. Expón a importancia da transhumancia e a Mesta nunha sociedade fundamentalmente gandeira. CSIEE, CD, CCEC, CAA, CCL.
- 4.1. Explica a Coroa de Aragón e a peculiaridade do seu goberno: unha Coroa, varios reinos. Analiza a súa forma de goberno, tipo de economía e xeito de organización social. CAA, CCIEE, CSC, CD.
- 5.1. Expón a riqueza cultural que promoveu o encontro entre a cultura cristiá, xudía e musulmá. CCEC, CAA, CCL.
- 6.1. Desenvolve os enfrontamentos sociais que tiveron lugar en Castela, Aragón e Galicia e as súas causas e consecuencias. CAA, CMCCT, CSC.

7.6.- Descritores e competencias clave:

- 1.1. Explica, mediante un debuxo, a batalla das Navas de Tolosa: bandos rivais e consecuencias. CCS, CCEC, CAA.
- 1.1. Desenvolve, seguindo un mapa, o avance de Castela e León e de Portugal, e a expansión militar de Aragón no século XIII.
- 1.1. Expón o cambio que se produciu no século XIII respecto ás dificultades dos séculos anteriores para a conquista de territorios por parte dos cristiáns.
- 2.1. Define que eran as ordes militares, as participantes na conquista e repoboación dos territorios musulmáns e as zonas nas que se situaron. CSC, CAA, CCL.
- 2.1. Explica o sistema de reparticións e comenta un texto relativo a esta. CSC, CAA, CCL.
- 2.1. Elabora unha táboa comparativa entre os repoboadores de Castela e de Aragón. CSC, CAA, CCL.
- 3.1. Describe o goberno da Coroa de Castela na Idade Media, o papel das súas institucións e as súas principais actividades económicas. CAA, CSIEE, CSC.
- 3.1. Explica que eran as Cortes e as súas funcións, os grupos sociais que participaban nelas e os seus intereses e os do monarca que as convocaba. CAA, CSIEE, CSC.
- 3.2. Define a Mesta e a transhumancia e investiga se é unha actividade presente hoxe en día mediante a procura de información na rede. CSIEE, CD, CCEC, CAA, CCL.
- 3.2. Expón a negatividade da exportación de la para o desenvolvemento da burguesía en Castela e comenta un texto relativo á súa formulación nas Cortes. CSIEE, CD, CCEC, CAA, CCL.
- 4.1. Identifica os territorios que formaban a Coroa de Aragón, xeito de goberno, institucións e actividade económica principal e sitúaos nun mapa. CAA, CCIEE, CSC, CD.
- 4.1. Explica o Consello de Cento e a súa relevancia no aumento de poder da burguesía da cidade de Barcelona. CAA, CCIEE, CSC, CD.
- 5.1. Argumenta por que se cualifica a España da época medieval como un punto de encontro entre culturas e as achegas de cada unha delas. CCEC, CAA, CCL.
- 5.1. Busca información sobre figuras intelectuais ou eruditas da cultura cristiá, musulmá e xudía na península ibérica. CCEC, CAA, CCL.
- 6.1. Explica a Peste Negra: definición, causas da súa chegada á Península, repercusións nos distintos reinos e relación cos pogroms. CAA, CMCCT, CSC.
- 6.1. Desenvolve os factores que deron lugar aos conflitos sociais, revoltas campesiñas e guerras civís tanto en Castela como en Aragón. CAA, CMCCT, CSC.
- 6.1. Explica de forma detallada cales foron as causas das Guerras Irmandiñas e describe o desenvolvemento da I Guerra Irmandiña. CAA, CMCCT, CSC.

7.7.- Contidos mínimos:

- Resume e sitúa nun mapa o proceso de expansión territorial dos reinos cristiáns peninsulares no século XIII, tras a batalla das Navas de Tolosa (1212).
- Explica as modalidades de repoboación dos novos territorios e os colectivos que as protagonizaron.
- Describe o sistema de goberno da Coroa de Castela, facendo fincapé na composición e funcionamento das Cortes, e a relación coa monarquía.
- Sintetiza os trazos básicos da economía e a sociedade da Coroa de Castela neste período, con especial mención á importancia da gandería lanar transhumante.
- Describe o sistema de goberno da Coroa de Aragón, facendo fincapé na composición e funcionamento das Cortes, e as diferenzas máis significativas coa Coroa de Castela.
- Sintetiza os trazos básicos da economía e a sociedade da Coroa de Aragón neste período, centrándose na expansión aragonesa polo Mediterráneo.
- Elabora un esquema sobre manifestacións da crise da Baixa Idade Media na península ibérica.
- Identifica, sitúa no espazo e no tempo, e sintetiza os graves conflitos sociais e políticos que asolaron os

- Estados cristiáns peninsulares neste período, con especial referencia ao conflito irmandiño en Galicia.
- Argumenta por que se cualificou a España medieval como un punto de encontro ou crisol de culturas.
- Define, sitúa e aplica correctamente os conceptos específicos desta unidade.

7.8.- Temporalización:

- 6 sesións lectivas.

7.9.- Procedementos e instrumentos de avaliación

- Observación do traballo diario na aula.
- Recollida e valoración das actividades realizadas no caderno de clase.
- Comparación de varios mapas históricos sobre a evolución política peninsular dos séculos XI a XV.
- Redacción e exposición de traballos de grupo sobre: a Mesta / as Ordes Militares / a Escola de Tradutores de Toledo. / as guerras irmandiñas.
- Lectura e iniciación ao comentario de textos históricos sobre este período.
- Proba escrita na que se recollen os contidos mínimos indicados.

Unidade 8.- A cultura e a arte do Gótico.

8.1.- Competencias clave: CCL, CMCCT, CD, CAA, CSC,CSIEE, CCEC

- Competencia en comunicación lingüística
- Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía.
- Competencia dixital.
- Aprender a aprender.
- Competencias sociais e cívicas
- Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.
- Competencia en conciencia e expresións culturais

8.2.- Obxectivos didácticos:

- Expor as causas do proceso de crecemento cultural do Occidente europeo.
- Coñecer as consecuencias deste crecemento na educación, na relixión e na arte.
- Describir a arquitectura gótica.
- Comparar as características da arte Gótica coas do Románico.
- Identificar as innovacións que introduciu o novo estilo.
- Explicar as catedrais como as edificacións máis representativas da arquitectura gótica.
- Recoñecer os trazos distintivos da escultura gótica e a súa evolución respecto á propia do Románico.
- Identificar os trazos distintivos da pintura gótica.
- Coñecer a influencia do Gótico na península ibérica e en Galicia sinalando algunhas das súas obras e artistas máis representativos
- Definir conceptos clave para a comprensión da época.
- Desempeñar un traballo grupal de investigación co fin de profundar no estudo do estilo gótico.
- Analizar obras artísticas pertencentes ao estilo en cuestión.

8.3.- Contidos:

- 1.- Como se orixinou a arte gótica?
 - 1.1.- O renacer cultural.
 - 1.2.- O nacemento das Universidades.
 - 1.3.- Os estudos universitarios.
 - 1.4.- Unha nova relixiosidade.
- 2.- A arquitectura gótica.
 - 2.1.- As novas construcións urbanas.
 - 2.2.- As características da nova arquitectura.
- 3.- A construción das catedrais.
- 4.- A escultura e a pintura góticas.
 - 4.1.- Unha escultura máis realista.
 - 4.2.- Trazos básicos da pintura gótica.
- 5.- O Gótico na península ibérica.
 - 5.1.- A arquitectura.
 - 5.2.- A escultura e a pintura.

6.- A arte gótica en Galicia.

6.1.- A arquitectura.

6.2.- A escultura.

8.4.- Criterios de avaliación:

- 1. Explicar o renacer cultural europeo occidental tras unha época de profunda crise.
- 2. Explicar as principais características da arquitectura gótica e a súa construción máis representativa.
- 3. Recoñecer os caracteres da pintura e escultura da arte gótica e comentar obras representativas.
- 4. Expor a presenza do estilo gótico na península ibérica e en Galicia.

8.5.- Estándares de aprendizaxe e competencias clave:

- 1.1. Expón as causas do proceso de crecemento cultural do Occidente europeo e coñece as súas consecuencias na educación, na relixión e na arte. CD, CAA, CCL, CCEC.
- 2.1. Describe a arquitectura gótica e expón as súas características en comparación coas do Románico e as innovacións que introduciu o novo estilo. CD, CCL, CCEC.
- 2.2. Explica as catedrais como as edificacións máis representativas da arquitectura gótica: caracteres, partes coa súa correspondente función e participantes na súa construción. CCEC, CAA, CSC.
- 3.1. Recoñece os trazos distintivos da escultura gótica e a súa evolución respecto ao Románico. CCEC.
- 3.2. Identifica os trazos distintivos da pintura gótica. CCEC, CAA, CCL, CSIEE.
- 4.1. Coñece a influencia do Gótico na península ibérica e Galicia e algunhas das súas obras e artistas máis representativos. CCEC.

8.6.- Descritores e competencias clave:

- 1.1. Explica as condicións que favoreceron o renacer cultural das cidades e as diferenzas coa época do Románico. CD, CAA, CCL, CCEC.
- 1.1. Coñece que son as linguas vernáculas. CD, CAA, CCL, CCEC.
- 1.1. Describe o nacemento das universidades e compáraas coas actuais. CD, CAA, CCL, CCEC.
- 1.1. Expón as causas do nacemento do Gótico en relación co auxe urbano, o aumento da instrución e o novo papel da Igrexa. CD, CAA, CCL, CCEC.
- 2.1. Coñece as innovacións técnicas da arquitectura gótica e define os conceptos clave. CD, CCL, CCEC.
- 2.1. Compara as características das fachadas na arte románica coas do gótico. CD, CCL, CCEC.
- 2.2. Explica as características principais das catedrais góticas, as súas partes e a función de cada unha delas. CCEC, CAA, CSC
- 2.2. Analiza, por medio da observación de imaxes, tres catedrais: época de construción, características, elementos e a súa función, e estilo. CCEC, CAA, CSC.
- 2.2. Comenta un texto referente á beleza da catedral e a súa importancia para achegarse a Deus. CCEC, CAA, CSC
- 2.2. Expón os motivos polos que se deu un impulso na construción de novos edificios e quen foron os que o promoveron. CCEC, CAA, CSC.
- 2.2. Coñece a importancia dos canteiros na construción dos edificios na Idade CCEC, CAA, CSC.
- 3.1. Describe os trazos da escultura gótica e os recursos que usa para lograr un maior realismo. CCEC.
- 3.1. Desenvolve a emancipación da escultura respecto á arquitectura. CCEC.
- 3.2. Explica todo o que concirne a pintura gótica: o cambio de técnica e as súas causas, e o retablo como nova manifestación artística. CCEC, CAA, CCL, CSIEE.
- 3.2. Observa a imaxe dun retablo e explica o relativo a el: que é, diferenza respecto ao fresco, tipos, análise da representación e estilo. CCEC, CAA, CCL, CSIEE.
- 3.2. Comenta, a partir de imaxes, dúas obras pictóricas de períodos artísticos distintos e sinala a evolución que se deu entre ambas. CCEC, CAA, CCL, CSIEE.
- 4.1. Compara o ámbito territorial do Gótico peninsular co do Románico. CCEC.
- 4.1. Expón os grandes estilos construtivos que se desenvolveron e as súas zonas correspondentes. CCEC.
- 4.1. Describe que é e cales son as características do Gótico Mudéjar. CCEC.
- 4.1. Explica as principais características da arquitectura gótica en Galicia. CCEC.
- 4.1. Sinala como penetrou o Gótico en Galicia. CCEC.

8.7.- Contidos mínimos:

- Identifica e sitúa os factores que propiciaron o renacer cultural e o xurdimento do estilo gótico.
- Resume os trazos definitorios da arquitectura gótica e identifícaos sobre un plano, un debuxo ou unha ilustración. Compáraos cos da arquitectura románica.
- Resume os trazos definitorios da escultura e da pintura góticas e identifícaos sobre un debuxo ou unha ilustración. Compáraos cos da escultura e a pintura románicas.

- Elabora un sinxelo esquema sobre a evolución da arte gótica na península ibérica.
- Define, sitúa e aplica correctamente os conceptos específicos desta unidade.

8.8.- Temporalización:

- 5 sesións lectivas.

8.9.- Procedementos e instrumentos de avaliación

- Observación do traballo diario na aula.
- Recollida e valoración das actividades realizadas no caderno de clase.
- Análise dunha obra de arte gótica: unha catedral, unha escultura e unha pintura.
- Elaboración dun cadro comparativo sobre os trazos básicos da arte románica e a arte gótica.
- Elaboración dun mapa da península ibérica no que se sitúen as manifestacións artísticas máis significativas da arte gótica.
- Elaboración e exposición dun traballo de grupo sobre as particularidades da arte gótica en Galicia.
- Proba escrita nas que se recollen os contidos mínimos indicados.

Bloque II.- XEOGRAFÍA

Unidade 9.- O escenario físico das actividades humanas.

9.1.- Competencias clave: CCL, CMCCT, CD, CAA, CSC,CSIEE, CCEC

- Competencia en comunicación lingüística
- Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía.
- Competencia dixital.
- Aprender a aprender.
- Competencias sociais e cívicas
- Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.
- Competencia en conciencia e expresións culturais

9.2.- Obxectivos didácticos.

- b) Desenvolver e consolidar hábitos de disciplina, estudo e traballo individual e en equipo, como condición necesaria para unha realización eficaz das tarefas da aprendizaxe e como medio de desenvolvemento persoal
- e) Desenvolver destrezas básicas na utilización das fontes de información, para adquirir novos coñecementos con sentido crítico. Adquirir unha preparación básica no campo das tecnoloxías, especialmente as da información e a comunicación.
- f) Concibir o coñecemento científico como un saber integrado, que se estrutura en materias, así como coñecer e aplicar os métodos para identificar os problemas en diversos campos do coñecemento e da experiencia.
- g) Desenvolver o espírito emprendedor e a confianza en si mesmo, a participación, o sentido crítico, a iniciativa persoal e a capacidade para aprender a aprender, planificar, tomar decisións e asumir responsabilidades.
- h) Comprender e expresar con corrección, oralmente e por escrito, na lingua galega e na lingua castelá, textos e mensaxes complexas, e iniciarse no coñecemento, na lectura e no estudo da literatura.

9.3.- Contidos:

- 1.- A xeografía e as súas ferramentas de traballo.
 - 1.1.- A cartografía: os mapas e a escala.
 - 1.2.- Os gráficos e as estatísticas.
 - 1.3.- A localización no espazo: as coordenadas xeográficas.
- 2.- As grandes unidades do relevo terrestre.
- 3.- As unidades do relevo de España.
 - 3.1.- O relevo peninsular español.
 - 3.2.- O relevo insular español.
 - 3.3.- O relevo de Galicia.
- 4.- As costas e os ríos de España.
 - 5.1.- As costas.
 - 5.2.- Os ríos peninsulares.
 - 5.3.- Os cursos de auga nas Baleares e nas Canarias.

5.4.- As costas e ríos de Galicia.

6.- As paisaxes de España.

6.1.- Trazos climáticos da península ibérica.

6.2.- As paisaxes da España atlántica.

6.3.- As paisaxes da España mediterránea.

6.4.- As paisaxes da España interior.

6.5.- As paisaxes de alta montaña.

6.6.- A paisaxe das illas Canarias.

9.4.- Criterios de avaliación:

- B1.1. Localizar espazos xeográficos e lugares nun mapa ou nunha imaxe de satélite, utilizando datos de coordenadas xeográficas.
- B1.2. Ter unha visión global do medio físico de España e de Galicia, e das súas características xerais.
- B1.3. Situar no mapa de España as unidades e os elementos principais do relevo peninsular, así como os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos.
- B1.4. Situar no mapa de Galicia as unidades e os elementos principais do relevo, así como os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos.
- B1.5. Coñecer e describir os grandes conxuntos bioclimáticos que conforman o espazo xeográfico español e galego.
- B1.6. Coñecer os principais espazos naturais de España e de Galicia.

9.5.- Estándares de aprendizaxe e competencias clave:

- XHB1.1.1. Clasifica e distingue tipos de mapas e imaxes satélite: CAA - CMCCT - CCL - CD.
- XHB1.1.2. Localiza espazos xeográficos e lugares nun mapa utilizando datos de coordenadas xeográficas: CAA - CMCCT - CD.
- XHB1.1.3. Coñece e interpreta os tipos mapas temáticos: CAA - CMCCT - CCL - CD.
- XHB1.2.1. Enumera e describe as peculiaridades do medio físico español e galego: CAA - CMCCT - CD - CCL.
- XHB1.3.1. Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo español: CAA - CMCCT - CD.
- XHB1.3.2. Describe as unidades de relevo con axuda do mapa físico de España: CAA - CMCCT - CD - CCL.
- XHB1.4.1. Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo galego: CAA - CMCCT - CD.
- XHB1.4.2. Describe as unidades de relevo con axuda do mapa físico de Galicia: CAA - CMCCT - CD - CCL.
- XHB1.5.1. Localiza nun mapa os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos de España: CAA - CMCCT - CD - CCL.
- XHB1.5.2. Compara as zonas bioclimáticas españolas utilizando gráficos e imaxes: CAA - CMCCT - CD.
- XHB1.6.1. Distingue e localiza nun mapa as paisaxes de España e de Galicia: CAA - CMCCT - CD.

9.6.- Contidos mínimos:

- Describe os tipos de mapas e os elementos que os conforman.
- Explica o concepto de escala e é quen de aplicalo sobre un mapa ou mediante sinxelos exercicios.
- Sitúa un espazo xeográfico nun mapa a partir das súas coordenadas xeográficas.
- Indica as coordenadas xeográficas dun espazo situado nun mapa.
- Identifica, diferencia e sitúa nun mapa físico os elementos fundamentais do relevo terrestre, de España e de Galicia.
- Enumera e localiza os elementos básicos da hidrografía e o litoral de España e de Galicia.
- Identifica os elementos e os factores do clima. Explica como inflúen os factores sobre os elementos do clima.
- Identifica as principais zonas climáticas da terra: sintetiza os trazos básicos do clima e vexetación característica.
- Describe os trazos básicos das paisaxes de España e de Galicia: climas, vexetación e poboamento característicos de cada unha.
- Define e aplica correctamente os conceptos específicos desta unidade.

9.7.- Temporalización:

- 8 sesións lectivas.

9.8.- Procedementos e instrumentos de avaliación:

- Observación do traballo diario na aula.
- Recollida e valoración das actividades realizadas no caderno de clase.
- Exercicios de localización e busca de información nun atlas xeográfico mundial e de España.
- Confección de mapas físicos dos distintos espazos traballados na unidade.
- Elaboración de cadros comparativos sobre os caracteres definitorios das principais paisaxes naturais do mundo, de España e de Galicia.
- Elaboración e comentario de gráficas termopluviométricas.
- Proba escrita na que se recollen os contidos mínimos indicados.

Unidade 10.- Os habitantes do planeta.

10.1.- Competencias clave: CCL, CMCCT, CD, CAA, CSC,CSIEE, CCEC

- Competencia en comunicación lingüística
- Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía.
- Competencia dixital.
- Aprender a aprender.
- Competencias sociais e cívicas
- Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.
- Competencia en conciencia e expresións culturais

10.2.- Obxectivos didácticos:

- Coñecer os distintos factores que condicionan a distribución da poboación na superficie da Terra.
- Definir o concepto de densidade de poboación.
- Aprender a realizar cálculos de densidade de poboación.
- Detallar a evolución da poboación mundial.
- Recoñecer as causas da desigual dinámica da poboación mundial.
- Entender os conceptos de taxa de natalidade, taxa de fecundidade, crecemento vexetativo e taxa de mortalidade e saber como se calculan.
- Identificar as diferentes tipoloxías de pirámide de poboación.
- Interpretar unha pirámide de poboación.
- Saber como se reparte a poboación mundial e a súa actividade económica.
- Describir os principais modelos ou réximes demográficos.
- Caracterizar o volume, a distribución e a dinámica da poboación europea.
- Describir diferentes tipos de política de natalidade e inmigración.

10.3.- Contidos:

- 1.- A poboación mundial e a súa distribución.
 - 1.1.- A poboación da Terra.
 - 1.2.- Os factores de distribución da poboación.
 - 1.3.- A desigual distribución da poboación sobre o territorio.
- 2.- Os países e as cidades máis poboados do mundo.
- 3.- A estrutura da poboación.
 - 3.1.- A estrutura biolóxica: idade e sexo.
 - 3.2.- A estrutura económica.
 - 3.3.- A pirámide de poboación ou pirámide de idades.
- 4.- Tipos de pirámides de poboación.
 - 4.1.- A pirámide triangular ou de parasol-
 - 4.2.- A pirámide de oxiva ou de campá.
 - 4.3.- A pirámide de urna ou bulbo.
- 5.- Dinámicas e tendencias da poboación mundial.
 - 5.1.- Como se estuda a dinámica da poboación?
 - 5.2.- O movemento natural da poboación: a natalidade.
 - 5.3.- O movemento natural da poboación: a mortalidade.
 - 5.4.- O crecemento natural ou vexetativo.
 - 5.5.- Un planeta con dúas dinámicas demográficas diferentes.
- 6.- Os modelos ou réximes demográficos.
 - 6.1.- O modelo de transición demográfica.
 - 6.2.- A explosión demográfica e o crecemento desigual.
- 7.- A poboación europea.
 - 7.1.- Volume e distribución.
 - 7.2.- A dinámica da poboación europea.

7.3.- O futuro demográfico de Europa.

8.- As políticas demográficas.

8.1.- Que son as políticas demográficas?

8.2.- As políticas de natalidade.

8.3.- As políticas de migracións.

10.4.- Criterios de avaliación:

- 1. Bloque 1. Coñecer, describir e valorar a acción do home sobre o medio ambiente e as súas consecuencias.
- 1. Asimilar e empregar os conceptos e coñecementos básicos sobre a demografía e a distribución da poboación no mundo, Europa e España.
- 2. Analizar e interpretar documentos e información demográfica presentada en diferentes formatos.
- 3. Describir e explicar a distribución da poboación no mundo e as características demográficas das súas diferentes zonas.

10.5.- Estándares de aprendizaxe e competencias clave:

- 1.1. Bloque 1. Reflexiona sobre a relación entre a demografía e a posesión de recursos. CCL, CAA.
- 1.1. Bloque 2. Coñece e explica adecuadamente os factores e conceptos clave para describir o estudo da poboación. CMCCT, CCL.
- 2.1. Bloque 2. Realiza sinxelos cálculos matemáticos de carácter demográfico e extrae conclusións sobre os resultados obtidos. CMCCT.
- 2.2 Bloque 2. Interpreta gráficas, mapas e táboas con información demográfica diversa. CMCCT, CAA.
- 3.1. Bloque 2. Describe e caracteriza adecuadamente a distribución da poboación no planeta. CMCCT, CD, CSC.
- 3.2. Bloque 2. Caracteriza, describe e compara as características de diferentes poboacións e zonas do mundo. CMCCT, CCL, CD.
- 3.3. Bloque 2. Coñece e describe diferentes políticas demográficas aplicadas no mundo e as súas consecuencias. CSIEE.

10.6.- Descritores e competencias clave:

- 1.1. Bloque 1. Explica algunhas características de como se distribúe a poboación mundial polo territorio. CCL, CAA.
- 1.1. Bloque 1. Expón as causas do crecemento desigual da poboación no planeta. CCL, CAA.
- 1.1. Bloque 2. Describe e distingue a estrutura biolóxica e económica dun país. CMCCT, CCL.
- 1.1. Bloque 2. Define conceptos: poboación activa, poboación ocupada, poboación inactiva e taxa de actividade. CMCCT, CCL.
- 1.1. Bloque 2. Explica que son os modelos demográficos e as políticas demográficas. CMCCT, CCL.
- 2.1. Bloque 2. Calcula a densidade de poboación de cinco países tendo en conta a poboación e superficie de cada un deles. CMCCT.
- 2.2. Bloque 2. Analiza, tomando como referencia o triángulo ideal, os grandes grupos de idade en cada tipo de pirámide de poboación. CMCCT, CAA.
- 2.2. Bloque 2. Observa e describe como aparecen representados a base, o tronco e o cumio de cada un dos tres modelos de pirámides. CMCCT, CAA.
- 2.2. Bloque 2. Recoñece as áreas do mundo con maior densidade de poboación a partir da análise dun mapa. CMCCT, CAA.
- 2.2. Bloque 2. Interpreta a información dunha pirámide de poboación. CMCCT, CAA.
- 3.1. Bloque 2. Localiza nun mapa algúns dos países máis poboados do mundo e identifica o continente no que se encontran. P. 174, A. 01.
- 3.1. Bloque 2. Explica como se distribúe a poboación na superficie do planeta e as súas causas.
- 3.1. Bloque 2. Identifica lugares moi poboados e pouco poboados no planeta.
- 3.1. Bloque 2. Cita as vinte cidades que teñen un maior número de habitantes na Terra e os países nos que se achán.
- 3.2. Bloque 2. Explica o porqué do crecemento desigual da poboación no planeta. CMCCT, CCL, CD.
- 3.2. Bloque 2. Explica a dinámica demográfica dos países ricos e países pobres. CMCCT, CCL, CD.
- 3.2. Bloque 2. Identifica o trazo definitorio da distribución da poboación europea. CMCCT, CD.
- 3.2. Bloque 2. Comprende as consecuencias negativas do envellecemento da poboación en Europa. CMCCT, CCL, CD.
- 3.3. Bloque 2. Describe os argumentos que xustifican as políticas natalistas e antinatalistas. CSIEE.
- 3.3. Bloque 2. Describe as políticas migratorias que se aplican nos países de destino. CSIEE.

10.7.- Contidos mínimos:

- Explica os factores que condicionan a irregular distribución da poboación mundial.
- Identifica sobre un mapamundi as áreas de maior e menor concentración de poboación no mundo.
- Explica e interpreta a estrutura biolóxica e económica da poboación dunha área determinada.
- Elabora e analiza unha pirámide de poboación.
- Describe e compara os perfís dos tres tipos de pirámide básicos: triangular, de campá e de urna.
- Explica a dinámica dunha poboación: movementos naturais e movementos migratorios. Identifica e aplica as taxas que serven para medir a dinámica demográfica.
- Compara as dinámicas demográficas en relación co grado de desenvolvemento económico dos países a escala mundial. Explica as políticas demográficas que se derivan delas.
- Describe as fases do modelo de transición demográfica.
- Sintetiza os trazos elementais da poboación en Europa: volume, distribución, dinámica demográfica e tendencias de futuro.
- Define e aplica correctamente os conceptos específicos desta unidade.

10.8.- Temporalización:

- 8 sesións lectivas.

10.9.- Procedementos e instrumentos de avaliación

- Observación do traballo diario na aula.
- Recollida e valoración das actividades realizadas no caderno de clase.
- Elaboración e comentario de mapas sobre a distribución da poboación no mundo e en Europa.
- Elaboración e comentario de gráficas sobre a estrutura da poboación mundial e europea.
- Elaboración e comentario de pirámides de poboación.
- Comentario de mapas sobre as dinámicas demográficas a escala mundial (taxas de natalidade, fecundidade, mortalidade, crecemento natural, esperanza de vida...).
- Proba escrita na que se recollen os contidos mínimos indicados.

Unidade 11.- A poboación española.

11.1.- Competencias clave: CCL, CMCCT, CD, CAA, CSC,CSIEE, CCEC

- Competencia en comunicación lingüística
- Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía.
- Competencia dixital.
- Aprender a aprender.
- Competencias sociais e cívicas
- Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.
- Competencia en conciencia e expresións culturais

11.2.- Obxectivos didácticos:

- Expor a evolución da poboación española.
- Localizar a distribución da poboación española no territorio.
- Definir as características da poboación española: as taxas de natalidade e fecundidade, a esperanza de vida e a taxa de mortalidade.
- Analizar a estrutura demográfica de España a través dunha pirámide de idades.
- Describir o crecemento demográfico nas diferentes Comunidades Autónomas,
- Caracterizar as dinámicas e tendencias da poboación española: descenso da natalidade e envellecemento da poboación.
- Describir o poboamento rural e o urbano en España.
- Valorar a importancia das pirámides de idades nos estudos demográficos.
- Explicar as causas do despoboamento rural en España.
- Analizar o problema do envellecemento da poboación.

11.3.- Contidos:

- 0.- Repasa: a organización territorial de España.
- 1.- O volume da poboación española.
 - 1.1.- Os rexistros de poboación.
 - 1.2.- Os habitantes de España.
- 2.- A distribución da poboación española.

- 2.1.- Breve perspectiva histórica.
- 2.2.- A distribución actual da poboación española.
- 3.- A estrutura da poboación española.
 - 3.1.- A estrutura demográfica en España.
 - 3.2.- A estrutura económica de España.
- 4.- Dinámicas e tendencias da poboación española.
 - 4.1.- A natalidade.
 - 4.2.- A mortalidade.
 - 4.3.- A diminución da poboación española.
- 5.- O poboamento rural e o poboamento urbano.
 - 5.1.- O poboamento no territorio.
 - 5.2.- O poboamento rural.
 - 5.3.- O poboamento urbano.
 - 5.4.- As formas de poboamento: unha realidade en transformación.
- 6.- O despoboamento nas zonas rurais.
 - 6.1.- Por que se abandonan as zonas rurais.
 - 6.2.- As graves consecuencias do despoboamento.
 - 6.3.- As alternativas ao despoboamento.
- 7.- O reto dunha poboación avellentada.

11.4.- Criterios de avaliación:

- 1. Analizar e interpretar documentos e información demográfica presentada en diferentes formatos.
- 2. Explicar con detalle as características básicas que presenta a poboación española: distribución e evolución da poboación.
- 3. Analiza e reflexionar sobre problemas, retos e realidades da sociedade española relacionados coa súa demografía.

11.5.- Estándares de aprendizaxe e competencias clave:

- 1.1. Interpreta gráficas, mapas e táboas con información demográfica diversa, realiza sinxelos cálculos matemáticos e extrae conclusións sobre os resultados obtidos. CMCCT, CAA, CCL.
- 2.1 Describe a distribución da poboación española ao longo do territorio. CMCCT, CAA, CSC
- 2.2. Caracteriza a estrutura demográfica española en función da idade da poboación. CMCCT, CAA, CSC.
- 2.3. Analiza as variables demográficas que caracterizan a evolución da poboación española. CMCCT, CAA.
- 3.1. Reflexiona sobre o reto do envellecemento da poboación española e as condicións de vida dos anciáns CSIEE, CSC.

11.6.- Descritores e competencias clave:

- 1.1. Calcula a diferenza entre o número de homes e de mulleres residentes en España. CMCCT, CAA, CCL.
- 1.1. Recoñece as Comunidades Autónomas con maior crecemento natural, a partir dun mapa. CMCCT, CAA, CCL.
- 1.1. Interpreta a pirámide de poboación de España e sinala o tipo de pirámide que é. CMCCT, CAA, CCL.
- 1.1. Observa un mapa e identifica as provincias con maior proporción de poboación. CMCCT, CAA, CCL.
- 2.1. Comenta as causas históricas da desigual distribución que ten a poboación española polo territorio. CMCCT, CAA, CSC
- 2.1. Comenta os motivos polos que a poboación española se concentra nunhas áreas determinadas e non noutras. CMCCT, CAA, CSC
- 2.1. Identifica as áreas de España onde se concentran a poboación urbana e rural. CMCCT, CAA, CSC
- 2.1. Expón as diferenzas entre un municipio rural e un municipio urbano. CMCCT, CAA, CSC
- 2.1. Definir o termo 'despoboamento'. CMCCT, CAA, CSC
- 2.1. Elabora un cadro no que aparezan as causas do abandono do medio rural, cita algúns exemplos e as súas consecuencias. CMCCT, CAA, CSC
- 2.1. Compara o volume actual dos municipios da propia Comunidade Autónoma cos de hai uns anos e extrae conclusións ao respecto. CMCCT, CAA, CSC
- 2.2. Recoñece e explica por que a pirámide de poboación de España é de tipo contractivo. CMCCT, CAA, CSC.
- 2.2. Explica os factores que interveñen no continuo proceso de envellecemento da poboación española. CMCCT, CAA, CSC.
- 2.3. Analiza taxas de natalidade e fecundidade en España e reflexiona sobre se aseguran ou non a substitución xeracional. CMCCT, CAA.

- 2.3. Explica por que nos últimos anos aumentou en España a taxa de mortalidade. CMCCT, CAA.
- 3.1. Reflexiona sobre o envellecemento da poboación como un reto compartido polos países do mundo desenvolto. CSIEE, CSC.
- 3.1. Busca información sobre os problemas e preocupacións que ten a poboación máis anciá en España. CSIEE, CSC.
- 3.1. Reflexiona sobre a consideración dos anciáns por medio do comentario dun artigo da Constitución española e dos Dereitos Humanos. CSIEE, CSC.

11.7.- Contidos mínimos:

- Valora o volume actual da poboación española e analiza como se reparte por Comunidades Autónomas.
- Explica a distribución da poboación española, os factores que a motivan e a súa evolución histórica.
- Analiza a estrutura demográfica e económica da actual poboación española e as consecuencias que se derivan das mesmas.
- Resume os trazos definitorios da dinámica demográfica en España e o seu impacto no proceso de diminución e avellentamento da poboación.
- Analiza o modelo de transición demográfica en España: valora as similitudes e as diferenzas con respecto ao resto de países occidentais desenvolvidos.
- Valora que políticas demográficas serían necesarias para afrontar os retos dunha poboación avellentada.
- Describe os distintos tipos de poboamento rural e de poboamento urbano que distinguimos en España.
- Analiza o problema de despoboamento das zonas rurais: causas, consecuencias e posibles alternativas.
- Define e aplica correctamente os conceptos específicos desta unidade.

11.8.- Temporalización:

- 6 sesións lectivas.

11.9.- Procedementos e instrumentos de avaliación

- Observación do traballo diario na aula.
- Recollida e valoración das actividades realizadas no caderno de clase.
- Elaboración e comentario dun mapa sobre a actual distribución da poboación en España.
- Elaboración e comentario de gráficas sobre a estrutura da poboación en España.
- Elaboración e comentario comparado de pirámides de poboación de España de distintos momentos.
- Busca, exposición e análise de información en xornais sobre os procesos de diminución e de avellentamento da poboación en España.
- Debate na aula sobre o despoboamento das zonas rurais e as alternativas posibles a este problema.
- Proba escrita na que se recollen os contidos mínimos indicados.

Unidade 12.- As sociedades humanas e os fenómenos migratorios.

12.1.- Competencias clave: CCL, CMCCT, CD, CAA, CSC,CSIEE, CCEC

- Competencia en comunicación lingüística
- Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía.
- Competencia dixital.
- Aprender a aprender.
- Competencias sociais e cívicas
- Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.
- Competencia en conciencia e expresións culturais

12.2.- Obxectivos didácticos:

- Entender as variables que organizan unha sociedade e valorar a diversidade social rexeitando a discriminación racial, sexual, relixiosa, económica, etc.
- Diferenciar as sociedades tradicionais, modernas e posmodernas.
- Apreciar a diversidade cultural, lingüística e relixiosa do mundo e de Europa.
- Entender que é o Índice de Desenvolvemento Humano e recoñecer as variables que se teñen en conta para a súa elaboración.
- Identificar os factores que interveñen na evolución da poboación.
- Analizar os factores económicos e as razóns históricas que explican o fenómeno migratorio no contexto da globalización.
- Localizar no mapa as principais rutas das migracións actuais.

- Comprender as consecuencias económicas, sociais e culturais das migracións.
- Coñecer as migracións da poboación española na historia recente, a partir da análise de gráficas e datos demográficos.
- Recoñecer os distintos grupos que forman a poboación inmigrante en España.
- Reflexionar sobre a emigración de poboación española moza a outros países.

12.3.- Contidos:

- 1.- A organización das sociedades.
 - 1.1.- A organización social.
 - 1.2.- A diversidade social.
 - 1.3.- A diversidade cultural das sociedades no mundo.
- 2.- A evolución da sociedade humana.
 - 2.1.- As sociedades tradicionais.
 - 2.2.- As sociedades modernas.
 - 2.3.- As sociedades posmodernas.
- 3.- A diversidade das sociedades europea e española.
 - 3.1.- A sociedade europea.
 - 3.2.- A sociedade española.
 - 3.3.- Europa: un continente cun elevado desenvolvemento.
- 4.- As migracións hoxe.
 - 4.1.- Os movementos migratorios no mundo.
 - 4.2.- As causas das migracións.
 - 4.3.- Europa e as migracións.
 - 4.4.- Os movementos migratorios actuais.
- 5.- Os efectos das migracións.
 - 5.1.- Os efectos económicos.
 - 5.2.- Os efectos sociais.
 - 5.3.- Os efectos culturais.
 - 5.4.- A diversidade cultural nas sociedades europeas.
- 6.- España: país de emigrantes, país de inmigrantes.
 - 6.1.- Emigracións exteriores e interiores.
 - 6.2.- España, país de inmigrantes.
- 7.- A emigración española na actualidade]
 - 7.1.- Volume e composición dos emigrantes ao estranxeiro?
 - 7.2.- Os lugares de destino.

12.4.- Criterios de avaliación:

- 1. Analizar diferentes tipos de documentos e fontes de información sobre as sociedades humanas e os movementos migratorios na actualidade.
- 2. Describir os principais tipos de organización das sociedades e valorar positivamente a diversidade cultural e social propia da nosa sociedade.
- 3. Caracterizar os fluxos migratorios no mundo analizando as súas causas e as súas repercusións.

12.5.- Estándares de aprendizaxe e competencias clave:

- 1.1. Interpreta gráficas, mapas e táboas sobre as sociedades humanas e os movementos migratorios na actualidade. CMCCT, CD.
- 1.2. Amplía información ou realiza pequenas investigacións a partir da consulta a páxinas web ou outras fontes de información. CSIEE, CD.
- 2.1. Describe os principais tipos de organización das sociedades. CSC, CAA, CSIEE.
- 2.2. Valora positivamente a diversidade cultural e social e identifícaa como unha particularidade da nosa sociedade. CSIEE, CSC.
- 3.1. Describe os movementos migratorios que se producen no mundo e analiza as súas principais causas e repercusións de ámbito mundial. CSIEE, CSC.
- 3.2. Caracteriza os movementos de emigración e inmigración en España reflexionando sobre as súas causas e as súas repercusións. CSIEE, CSC.

12.6.- Descritores e competencias clave:

- 1.1. Interpreta un mapa e identifica nel as principais áreas culturais do planeta. CMCCT, CD.
- 1.1. Identifica nun mapa as principais zonas de inmigración do mundo. CMCCT, CD.
- 1.1. Interpreta unha táboa de datos e identifica os lugares de procedencia da poboación inmigrante que

reside en España. CMCCT, CD.

- 1.2. Amplía coñecementos sobre a diversidade cultural a partir da consulta dunha web. . CSIEE, CD.
- 1.2. Obtén información sobre as vantaxes e inconvenientes de emigrar para traballar. . CSIEE, CD.
- 1.2. Profunda no coñecemento da cantidade de poboación estranxeira que habita na súa Comunidade Autónoma a partir da consulta a unha web. . CSIEE, CD.
- 2.1. Identifica e cita países de diferentes áreas culturais do mundo. CSC, CAA, CSIEE.
- 2.1. Describe os caracteres que diferencian as sociedades tradicionais das modernas. CSC, CAA, CSIEE.
- 2.1. Valora os aspectos positivos e negativos de diferentes tipos de sociedade. CSC, CAA, CSIEE.
- 2.2. Reflexiona e comparte opinións sobre por que a diversidade cultural é positiva. CSIEE, CSC.
- 2.2. Explica por que se considera que a sociedade europea é diversa. CSIEE, CSC.
- 2.2. Reflexiona sobre os trazos socioculturais que caracterizan a sociedade española actual. CSIEE, CSC.
- 3.1. Indica as zonas de emigración de cada un dos continentes. CSIEE, CSC.
- 3.1. Analiza as causas da emigración masiva de determinadas zonas do planeta a outras. CSIEE, CSC.
- 3.1. Explica as repercusións económicas dos movementos migratorios nos países receptores e nos emisores. CSIEE, CSC.
- 3.1. Explica as implicacións demográficas da chegada de inmigrantes a un país. CSIEE, CSC.
- 3.2. Identifica a procedencia dos inmigrantes estranxeiros que residen no noso país. CSIEE, CSC.
- 3.2. Analiza a evolución do total de inmigrantes en España de 2014 a 2015 mediante unha táboa de datos. CSIEE, CSC.
- 3.2. Caracteriza o perfil dos españois que emigran ao estranxeiro. CSIEE, CSC.
- 3.2. Reflexiona sobre os motivos polos que os mozos españois emigran ao estranxeiro. CSIEE, CSC.

12.7.- Contidos mínimos:

- Enumera os factores que caracterizan unha determinada sociedade.
- Define o concepto de cultura e identifica as principais áreas culturais do planeta.
- Elabora un cadro comparativo sobre os trazos básicos das sociedades tradicionais, as sociedades modernas e as sociedades posmodernas.
- Resume os trazos socioculturais que caracterizan as sociedades europea e española actuais.
- Explica os factores que explican a multiplicación dos movementos migratorios no mundo actual.
- Describe os principais fluxos migratorios que se producen na actualidade a escala mundial.
- Resume as consecuencias de todo tipo que se derivan das migracións internacionais.
- Sintetiza as causas, orixes, destino e consecuencias dos movementos migratorios exteriores e interiores en España e Galicia. nos séculos XIX e XX.
- Identifica os factores que converteron a España nun país de inmigración no cambio de século, e a composición dos colectivos de inmigrantes.
- Valora as circunstancias que explican o cambio de saldo migratorio na España actual: de país de inmigrantes a país de emigrantes.
- Define e aplica correctamente os conceptos específicos desta unidade.

12.8.- Temporalización:

- 6 sesións lectivas.

12.9.- Procedementos e instrumentos de avaliación

- Observación do traballo diario na aula.
- Recollida e valoración das actividades realizadas no caderno de clase.
- Elaboración e comentario dun mapa sobre as grandes áreas culturais do mundo.
- Comentario de gráficas sobre os movementos migratorios a escala mundial e en España.
- Elaboración dun dossier con información de prensa sobre a multiplicación dos movementos migratorios no mundo actual e o problema da acollida dos migrantes. Extracción de conclusións, posta en común e debate en grupos na aula.
- Debate na clase sobre os impactos que xeran os movementos migratorios e os retos que presenta a mestura de culturas nas sociedades de acollida.
- Elaboración dun traballo colectivo sobre os colectivos de inmigrantes no barrio do Agra do Orzán.
- Proba escrita na que se recollen os contidos mínimos indicados.

Unidade 13.- As cidades e os procesos de urbanización.

13.1.- Competencias clave: CCL, CMCCT, CD, CAA, CSC, CSIEE, CCEC

- Competencia en comunicación lingüística

- Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía.
- Competencia dixital.
- Aprender a aprender.
- Competencias sociais e cívicas
- Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.
- Competencia en conciencia e expresións culturais.

13.2.- Obxectivos didácticos:

- Caracterizar e distinguir o poboamento rural e o poboamento urbano.
- Coñecer os factores que definen a cidade: nú de habitantes, actividade económica e concentración do hábitat.
- Interpretar un mapa sobre a distribución da poboación urbana no mundo.
- Coñecer as diferentes formas da trama urbana.
- Recoñecer a utilidade do plano urbano para caracterizar as diversas morfologías urbanas.
- Coñecer as características nunha cidade do núcleo histórico, o ensanche e os barrios periféricos.
- Establecer as distintas funcións urbanas.
- Coñecer as tipoloxías da xerarquía mundial das cidades.
- Establecer as diferenzas máis relevantes entre as cidades dos países ricos e os países pobres.
- Concibir a cidade como un ecosistema humano.
- Recoñecer os problemas que orixina o funcionamento dunha cidade.
- Identificar a xerarquía das cidades españolas.
- Reflexionar sobre os problemas das cidades españolas.

13.3.- Contidos:

- 1.- Que se entende por cidade?
 - 1.1.- O concepto de cidade.
 - 1.2.- A poboación urbana no mundo.
- 2.- A morfología urbana.
 - 2.1.- As formas da trama urbana.
 - 2.2.- A estrutura da cidade.
- 3.- As funcións urbanas.
 - 3.1.- A diversidade funcional.
 - 3.2.- O centro da cidade.
- 4.- Tipoloxía e xerarquía mundial das cidades.
 - 4.1.- A tipoloxía mundial das cidades.
 - 4.2.- A xerarquía mundial das cidades.
- 5.- As paisaxes urbanas.
 - 5.1.- As cidades dos países ricos.
 - 5.2.- As cidades dos países pobres.
- 6.- Descubre: a cidade como ecosistema humano.
- 7.- O sistema urbano español.
 - 7.1.- A xerarquía das cidades españolas.
 - 7.2.- O sistema urbano español.
 - 7.3.- Problemática das cidades españolas.
- 8.- Os problemas das grandes cidades.
 - 8.1.- Os problemas de tipo social: desigualdades sociais.
 - 8.2.- Os problemas de tipo ambiental.

13.4.- Criterios de avaliación:

- 1. Bloque 1. Caracterizar a cidade como un ecosistema humano e describir modelos de desenvolvemento sostible.
- 1. Bloque 2. Analizar diferentes tipos de documentos e fontes de información sobre os poboamentos urbanos.
- 2. Describir as principais características da cidade: definición, morfología e funcións.
- 3. Expor as principais características do espazo urbano español.

13.5.- Estándares de aprendizaxe e competencias clave:

- 1.1. Bloque 1. Caracteriza o funcionamento da cidade como un ecosistema humano. CMCCT, CAA.
- 1.2. Bloque 1. Describe as “smart cities” como modelo de xestión sostible e de mellora da calidade de vida dos seus habitantes. CAA, CSIEE, CD.

- 1.1. Bloque 2. Interpreta gráficas, mapas e táboas sobre os poboamentos urbanos. CMCCT, CL, CD.
- 2.1. Bloque 2. Define que é unha cidade diferenciándoa do poboamento urbano. CCL, CAA, CSIEE.
- 2.2. Bloque 2. Describe as diferentes morfoloxías ou tramas urbanas das cidades e compáraas entre si. CMCCT; CSC, CAA, CSIEE.
- 2.3. Bloque 2. Expón as distintas funcións urbanas e a evolución que se deu a este respecto na actualidade, e explica a tipoloxía e xerarquía mundial das cidades. CSIEE, CSC.
- 3.1. Bloque 2. Analiza o espazo urbano español: a xerarquía das cidades de España, os eixes de desenvolvemento urbano e a súa problemática. CAA, CD, CCL, CSC.

13.6.- Descritores e competencias clave:

- 1.1. Bloque 1. Explica por que se afirma que a cidade funciona como un ecosistema humano. CMCCT, CAA.
- 1.1. Bloque 1. Sinala os elementos e problemas que interveñen no funcionamento dunha cidade. CMCCT, CAA.
- 1.1. Bloque 1. Explica o destino dos residuos que se xeran na súa localidade. CMCCT, CAA.
- 1.2. Bloque 1. Explica que é unha *Smart city* valorándoa como un modelo de desenvolvemento urbano sostible. CAA, CSIEE, CD.
- 1.2. Bloque 1. Deseña e explica con detalle un proxecto de *barrio intelixente*. CAA, CSIEE, CD.
- 1.1. Bloque 2. Localiza nun mapa os continentes nos que predomina a poboación urbana. CMCCT, CL, CD.
- 1.1. Bloque 2. Cita, a partir dun mapa, os países africanos nos que a poboación urbana é menor. CMCCT, CL, CD.
- 1.1. Bloque 2. Analiza e describe as tramas urbanas reflectidas nunha serie de planos. CMCCT, CL, CD.
- 1.1. Bloque 2. Valora as vantaxes e desvantaxes das tramas urbanas representadas nunha serie de planos. CMCCT, CL, CD.
- 2.1. Bloque 2. Escribe a cidade como un poboamento cunha elevada poboación. CCL, CAA, CSIEE.
- 2.1. Bloque 2. Expón as principais diferenzas existentes entre un poboamento rural e un urbano. CCL, CAA, CSIEE.
- 2.2. Bloque 2. Explica por que é posible distinguir diversas morfoloxías urbanas nunha mesma cidade. CMCCT; CSC, CAA, CSIEE.
- 2.2. Bloque 2. Identifica no plano da propia localidade as diferentes tramas urbanas que se distinguen. CMCCT; CSC, CAA, CSIEE.
- 2.2. Bloque 2. Explica as causas de que as cidades actuais deixaran de ter unha única función. CMCCT; CSC, CAA, CSIEE.
- 2.3. Bloque 2. Expón as funcións principais que ten unha cidade. CSIEE, CSC.
- 2.3. Elabora un esquema no que identifica as tipoloxías urbanas e busca na rede diversas cidades que as exemplifiquen. CSIEE, CSC.
- 2.3. Bloque 2. Interpreta un mapa sobre as cidades do mundo que aumentarán a súa poboación no futuro. CSIEE, CSC.
- 2.3. Bloque 2. Define que se entende por cidade global e explica as súas principais características. CSIEE, CSC.
- 2.3. Bloque 2. Compara a paisaxe urbana das cidades dos países ricos e dos países pobres. CSIEE, CSC.
- 2.3. Bloque 2. Compara os centros das cidades europeas cos das cidades norteamericanas. CSIEE, CSC.
- 3.1. Bloque 2. Comenta un mapa coa xerarquía de cidades e os eixes de desenvolvemento urbano español. CAA, CD, CCL, CSC.
- 3.1. Bloque 2. Recoñece e comenta os niveis de xerarquía urbana de España. CAA, CD, CCL, CSC.

13.7.- Contidos mínimos:

- Explica o concepto de cidade: criterios que se usan para caracterizala e trazos que presenta a cidade.
- Compara a taxa de urbanización a escala mundial e por continentes.
- Elabora un cadro comparativo sobre os tipos de planos urbanos: época, trazos, vantaxes e problemas.
- Explica cales son as funcións principais dunha cidade e como foron evolucionando ao longo do tempo.
- Analiza o crecemento das cidades no mundo actual e os tipos de aglomeracións que xorden no proceso de crecemento: área metropolitana, conurbación e megalópole.
- Elabora un esquema sobre os niveis da xerarquía de cidades a escala mundial.
- Establece a xerarquía das cidades españolas e galegas; e localiza nun mapa os eixes do sistema urbano español.
- Explica o concepto de estrutura urbana. Confecciona un cadro comparativo entre a paisaxe urbana das cidades dos países ricos e as cidades dos países pobres.
- Elabora un mapa conceptual sobre os principais problemas que orixina o funcionamento dunha cidade.
- Enumera e describe os problemas sociais das grandes cidades do mundo actual.
- Define e aplica correctamente os conceptos específicos desta unidade.

13.8.- Temporalización:

- 6 sesións lectivas.

13.9.- Procedementos e instrumentos de avaliación

- Observación do traballo diario na aula.
- Recollida e valoración das actividades realizadas no caderno de clase.
- Comentario de planos urbanos e resolución de sinxelos problemas de escala.
- Comentario de gráficas e mapas sobre a distribución da poboación urbana no mundo.
- Elaboración e exposición dun traballo de grupo sobre os problemas da nosa cidade e as alternativas propostas para palialos.
- Proba escrita na que se recollen os contidos mínimos indicados.

Unidade 14.- Natureza e sociedade: harmonías, crises e impactos.

14.1.- Competencias clave: CCL, CMCCT, CD, CAA, CSC,CSIEE, CCEC

- Competencia en comunicación lingüística
- Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía.
- Competencia dixital.
- Aprender a aprender.
- Competencias sociais e cívicas
- Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.
- Competencia en conciencia e expresións culturais

14.2.- Obxectivos didácticos:

- Saber como evolucionou a relación entre sociedade e natureza ao longo do tempo e analizar os factores que explican o desenvolvemento da conciencia ecolóxica.
- Comprender e diferenciar o desenvolvemento sostible do crecemento insostible.
- Coñecer a distribución desigual dos recursos naturais no mundo e o papel que desempeñan as grandes empresas dos países ricos na súa explotación.
- Tomar conciencia da limitación dos recursos naturais e da necesidade de adoptar medidas de aforro enerxético como o uso dos recursos renovables.
- Analizar e reflexionar sobre as dificultades dos países africanos para acceder e explotar os seus propios recursos naturais.
- Explicar os fenómenos responsables da contaminación da auga, a contaminación atmosférica e a deforestación.
- Recoñecer os axentes responsables da sobreexplotación dos recursos hídricos.
- Identificar as novas formas de consumo.
- Describir as características e as problemáticas das paisaxes humanizadas españolas.
- Analizar os parques nacionais e os espazos protexidos de España.

14.3.- Contidos:

- 1.- As relacións entre natureza e sociedade.
 - 1.1.- Dependencia da natureza.
 - 1.2.- A natureza como fonte inesgotable de riqueza.
 - 1.3.- O crecemento non sustentable.
 - 1.4.- Os riscos globais e os seus impactos.
- 2.- O gozo desigual dos recursos do planeta.
 - 2.1.- Desigualdades económicas entre países.
 - 2.2.- O caso de África: moitos recursos naturais pero con países pobres
- 3.- Problemas, impactos e retos ambientais.
 - 3.1.- A sobreexplotación e contaminación da auga.
 - 3.2.- A contaminación atmosférica.
 - 3.3.- A deforestación.
- 4.- Desenvolvemento sustentable e xestión de residuos.
 - 4.1.- A xestión dos residuos.
 - 4.2.- Repensar as formas de consumo.
- 5.- Países desenvolvidos e países subdesenvolvidos.
 - 5.1.- Os indicadores socioeconómicos da desigualdade.
 - 5.2.- Os países desenvolvidos.

5.3.- Os países subdesenvolvidos.

5.4.- Medidas para reducir a desigualdade.

6.- Problemáticas das paisaxes humanizadas españolas.

6.1.- As paisaxes españolas e os problemas ambientais.

6.2.- O impacto do crecemento urbano: deterioro do litoral e desertización.

7.- Os espazos naturais protexidos de España.

7.1.- A rede de parques nacionais.

7.2.- Os parques naturais.

7.3.- Outros espazos naturais.

14.4.- Criterios de avaliación:

- 1. Bloque 1. Interpretar datos, evidencias e información relacionada co medio ambiente ou cos problemas medioambientais analizando diferentes fontes e formatos de información.
- 2. Bloque 1. Realizar de forma eficaz tarefas ou proxectos, ter iniciativa para emprender e propor accións relacionadas co medio ambiente e a súa preservación.
- 3. Bloque 1. Estimar o grao de idoneidade dalgunhas políticas sociais, económicas ou territoriais en relación ao medio ambiente e a súa preservación.
- 1. Bloque 1. Analizar problemas medioambientais de España e da propia redonda analizando as súas causas e posibles estratexias para resolvelos.
- 1. Bloque 2. Analizar problemas medioambientais de España e da propia redonda analizando as súas causas e posibles estratexias para resolvelos.
- 2. Bloque 2. Asimilar e comprender o concepto de sustentabilidade e as prácticas relacionadas coa xestión sostible que podemos facer dos recursos.

14.5.- Estándares de aprendizaxe e competencias clave:

- 1.1. Bloque 1. Analiza información relacionada co medio ambiente e manexa imaxes, táboas, gráficos, esquemas e resumos. CD, CAA.
- 2.1. Bloque 1. Utiliza estratexias para realizar traballos de forma individual e en equipo. CD, CSIEE.
- 3.1. Bloque 1. Enumera e describe as peculiaridades do medio físico español e os seus problemas ambientais. CSC.
- 3.2. Bloque 1. Analiza e valora criticamente os impactos e repercusións negativas da actividade humana sobre o medio. CMCCT, CL.
- 1.1. Bloque 2. Coñece e valora a rede de espazos protexidos de España como medio para preservar a riqueza natural do país. CSC.
- 2.1. Bloque 2. Define “desenvolvemento sostible” e describe conceptos clave que están relacionados con el. CLL, CSC.

14.6.- Descritores e competencias clave:

- 1.1. Bloque 1. Analiza imaxes sobre a actividade agrícola e industrial e o vertido de augas residuais para explicar a relación entre contaminación e actividade humana. CD, CAA.
- 1.1. Bloque 1. Interpreta un gráfico e un texto sobre as emisións de CO₂ de Europa e o protocolo de Quioto e comenta a información extraendo conclusións. CD, CAA.
- 1.1. Bloque 1. Realiza un informe técnico sobre o Ártico a partir dunha serie de pautas e buscando información na Internet ou noutras fontes. CD, CAA.
- 2.1. Bloque 1. Desenvolve un traballo sobre os Residuos Sólidos Urbanos a partir dunha serie de pautas e buscando información na Internet ou outras fontes. CD, CSIEE
- 3.1. Bloque 1. Resume os problemas ambientais básicos das paisaxes españolas e as súas causas. CSC.
- 3.2. Bloque 1. Define que se entende por impacto ambiental relacionando este concepto coas actividades humanas que producen un maior impacto ambiental. CMCCT, CL.
- 3.2. Bloque 1. Coñece o impacto ambiental que supón a desaparición de grandes masas forestais.
- 3.2. Bloque 1. Recoñece e describe as problemáticas ambientais do propio municipio. CMCCT, CL.
- 3.2. Bloque 1. Explica os motivos polos que se contamina a atmosfera e analiza os efectos prexudiciais da contaminación. CMCCT, CL.
- 3.2. Bloque 1. Describe as consecuencias da deforestación e contrasta a súa situación de desprotección coa dos solos protexidos por vexetación. CMCCT, CL.
- 1.1. Bloque 2. Describe que é a Rede española de Parques Nacionais e en que consisten os seus obxectivos. CSC.
- 1.1. Bloque 2. Busca argumentos que xustifiquen a existencia dos parques naturais. CSC.
- 1.1. Bloque 2. Elabora un informe sobre os parques naturais da propia Comunidade Autónoma e é capaz de situalos nun mapa. CSC.
- 2.1. Bloque 2. Expón en que consiste o desenvolvemento sostible e que medidas podemos tomar para

contribuír a facer efectivo un modelo de desenvolvemento sostible. CLL, CSC.

- 2.1. Bloque 2. Explica en que consiste a cultura dos tres R e a recollida selectiva de residuos. CLL, CSC.
- 2.1. Bloque 2. .Analiza o uso dos biocombustibles na sociedade actual e reflexiona sobre se son unha enerxía alternativa ou causa de fame no mundo. CLL, CSC.

14.7.- Contidos mínimos:

- Identifica e sitúa no tempo os tres tipos de relación que se establecen entre natureza e sociedade.
- Describe os principais riscos globais que afronta o mundo actual: a contaminación do medio, a crise da auga e a sobreexplotación dos recursos naturais.
- Resume a relación entre goce dos recursos naturais e desigualdades económicas entre países.
- Explica os principais impactos ambientais que a actividade humana provocou sobre a auga, o aire e a vexetación. Resume as características máis destacadas do cambio climático.
- Define o concepto de desenvolvemento sustentable e identifica os hábitos de consumo imprescindibles para contribuír a facelo realidade.
- Enumera os indicadores utilizados para medir o nivel de desenvolvemento dun país. A partir deles elabora un cadro comparativo entre países desenvolvidos e países subdesenvolvidos.
- Resume os principais problemas ambientais das paisaxes españolas.
- Identifica e sitúa os principais espazos naturais protexidos de España.

14.8.- Temporalización:

- 5 sesións lectivas.

14.9.- Procedementos e instrumentos de avaliación

- Observación do traballo diario na aula.
- Recollida e valoración das actividades realizadas no caderno de clase.
- Elaboración dun traballo de grupo sobre un dos impactos ambientais estudados: contaminación da auga, contaminación atmosférica, deforestación, cambio climático...
- Debate en clase sobre o desenvolvemento sustentable e os hábitos de consumo.
- Recollida e exposición de información xornalística sobre os problemas ambientais da cidade.
- Proba escrita na que se recollen os contidos mínimos indicados.

3.- Estándares de aprendizaxe, criterios de cualificación, instrumentos de avaliación e elementos transversais en 2º ESO

LENDA COMPETENCIAS		LENDA INSTRUMENTOS DE AVALIACIÓN		LENDA TRANSVERSAIS	
CCL	Comunicación Lingüística	PE	Probas escritas	CL	Comprensión lectora
CMCCT	Competencia matemática e compet. básicas en ciencia e tecnoloxía	OTA	Observación do traballo diario na aula	EOE	Expresión oral e escrita
CD	Competencia dixital	CdC	Caderno de clase	CA	Comunicación audiovisual
CAA	Competencia aprender a aprender	Rub	Rúbricas: producións do alumnado	TIC	Tecnoloxías da información e da comunicación
CSC	Competencias sociais e cívicas	EPCT	Exposición e posta en común dos traballos de grupo	EMP	Emprendemento
CSIEE	Sentido de iniciativa e espírito emprendedor	PD	Participación nos debates	EC	Educación cívica
CCEC	Conciencia e expresións culturais			PV	Prevenção da violencia
				EV	Educación e seguridade viaria

Unidade 1.- A fragmentación do mundo antigo																
Estándares de aprendizaxe e competencias	Criterios de cualificación e instrumentos de avaliación		Instrumentos de avaliación							Elementos transversais						
	grao mínimo consec.	peso cualific.	PE	OTA	CdC	Rub	EPCT	PD	CL	EOE	CA	TIC	EMP	EC	PV	EV
XHB3.1.1. Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos que son herdanza do pasado. CSC - CEC.	50 %	5 %	30 %	30 %	30 %			10 %	X			X		X		
XHB3.2.1. Nomea e identifica catro clases de fontes históricas. CSC - CAA.	50 %	5 %	30 %	30 %	30 %			10 %		X						
XHB3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estas restos materiais ou textuais. CSC - CAA	50 %	10 %	30 %	30 %	30 %			10 %	X	X						
XHB3.3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade. CSC - CMCCT.	50 %	20 %	50 %		30 %	20 %					X	X				
XHB3.3.2. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos. CSC - CMCCT.	50 %	20 %	50 %	20 %	30 %						X	X				
XHB3.4.1. Entende que varias culturas convivían á vez en diferentes enclaves xeográficos. CSC - CMCCT.	50 %	10 %	30 %	30 %	30 %			10 %						X	X	
XHB3.5.1. Utiliza o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época. CSC - CCL.	50 %	20 %	50 %	30 %	20 %				X	X						
XHB3.7.1. Compara as formas de vida (en diversos aspectos) do Imperio Romano coas dos reinos xermánicos CSC - CAA	50 %	10 %	30 %	30 %	30 %			10 %	X	X				X		

Unidade 2.- Al-Ándalus																
Estándares de aprendizaxe avaliáveis	Criterios de cualificación e instrumentos de avaliación								Elementos transversais							
Estándares de aprendizaxe e competencias	grao mínimo consec.	peso cualific.	Instrumentos de avaliación						CL	EOE	CA	TIC	EMP	EC	PV	EV
			PE	OTA	CdC	Rub	EPCT	PD								
XHB3.1.1. Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos que son herdanza do pasado. CSC - CCEC.	50 %	5 %	30 %	30 %	30 %			10 %	X			X		X		
XHB3.3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade. CSC - CMCCT.	50 %	20 %	50 %		30 %	20 %					X	X				
XHB3.3.2. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos. CSC - CMCCT.	50 %	20 %	50 %	20 %	30 %						X	X				
XHB3.5.1. Utiliza o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época. CSC - CCL.	50 %	15 %	50 %	30 %	20 %				X	X						
XHB3.9.1. Comprende as orixes do Islam e o seu alcance posterior. CSC - CCEC	70 %	20 %	50 %	20 %	20 %	10 %			X	X						
XHB3.9.2. Explica a importancia de al-Ándalus na Idade Media. CSC - CCEC - CMCCT - CCL	70 %	20 %	50 %	20 %	10 %			20 %			X			X		

Unidade 3.- A Europa feudal																
Estándares de aprendizaxe avaliáveis	Criterios de cualificación e instrumentos de avaliación								Elementos transversais							
Estándares de aprendizaxe e competencias	grao mínimo consec.	peso cualific.	Instrumentos de avaliación						CL	EOE	CA	TIC	EMP	EC	PV	EV
			PE	OTA	CdC	Rub	EPCT	PD								
XHB3.1.1. Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos que son herdanza do pasado. CSC - CCEC.	50 %	5 %	30 %	30 %	30 %			10 %	X			X		X		
XHB3.3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade. CSC - CMCCT.	50 %	15 %	50 %		30 %	20 %					X	X				
XHB3.3.2. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos. CSC - CMCCT.	50 %	15 %	50 %	20 %	30 %						X	X				
XHB3.5.1. Utiliza o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época. CSC - CCL.	50 %	15 %	50 %	30 %	20 %				X	X						
XHB3.8.1. Caracteriza a sociedade feudal e as relacións entre señores e campesiños. CSC	70 %	30 %	50 %	20 %	10 %	10 %	10 %			X	X			X		
XHB3.11.1. Comprende o impacto dunha crise demográfica e económica nas sociedades medievais europeas. CSC	50 %	20 %	50 %	20 %	10 %	10 %	10 %			X	X			X		

Unidade 4.- A orixe dos primeiros reinos peninsulares (séculos VIII-XIII)																
Estándares de aprendizaxe avaliáveis		Criterios de cualificación e instrumentos de avaliación							Elementos transversais							
Estándares de aprendizaxe e competencias		grao mínimo consec.	peso cualific.	Instrumentos de avaliación					CL	EOE	CA	TIC	EMP	EC	PV	EV
				PE	OTA	CdC	Rub	EPCT								
XHB3.1.1. Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos que son herdanza do pasado. CSC - CCEC.		50 %	5 %	30 %	30 %	30 %			10 %	X			X		X	
XHB3.3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade. CSC - CMCCT.		50 %	20 %	50 %		30 %	20 %					X	X			
XHB3.3.2. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos. CSC - CMCCT.		50 %	20 %	50 %	20 %	30 %						X	X			
XHB3.5.1. Utiliza o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época. CSC - CCL.		50 %	20 %	50 %	30 %	20 %				X	X					
XHB3.10.1. Interpreta mapas que describen os procesos de conquista e repoboación cristiás na península ibérica. CSC - CAA		70 %	35 %	30 %	20 %	20 %	20 %	10 %				X	X			

Unidade 5.- A cultura e a arte do Románico																
Estándares de aprendizaxe avaliáveis		Criterios de cualificación e instrumentos de avaliación							Elementos transversais							
Estándares de aprendizaxe e competencias		grao mínimo consec.	peso cualific.	Instrumentos de avaliación					CL	EOE	CA	TIC	EMP	EC	PV	EV
				PE	OTA	CdC	Rub	EPCT								
XHB3.1.1. Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos que son herdanza do pasado. CSC - CCEC.		50 %	10 %	30 %	30 %	30 %			10 %	X			X		X	
XHB3.3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade. CSC - CMCCT.		50 %	10 %	50 %		30 %	20 %					X	X			
XHB3.3.2. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos. CSC - CMCCT.		50 %	20 %	50 %	20 %	30 %						X	X			
XHB3.5.1. Utiliza o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época. CSC - CCL.		70 %	30 %	50 %	30 %	20 %				X	X					
XHB3.12.1. Describe características da arte románica, gótica e islámica. CSC, CCEC, CCL.		70 %	30 %	30 %	20 %		30 %	20 %			X		X		X	

Unidade 6.- As cidades da Europa medieval																
Estándares de aprendizaxe avaliáveis	Criterios de cualificación e instrumentos de avaliación								Elementos transversais							
Estándares de aprendizaxe e competencias	grao mínimo consec.	peso cualific.	Instrumentos de avaliación						CL	EOE	CA	TIC	EMP	EC	PV	EV
			PE	OTA	CdC	Rub	EPCT	PD								
XHB3.1.1. Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos que son herdanza do pasado. CSC - CCEC.	50 %	5 %	30 %	30 %	30 %			10 %	X			X		X		
XHB3.3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade. CSC - CMCCT.	50 %	20 %	50 %		30 %	20 %					X	X				
XHB3.3.2. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos. CSC - CMCCT.	50 %	20 %	50 %	20 %	30 %						X	X				
XHB3.5.1. Utiliza o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época. CSC - CCL.	50 %	15 %	50 %	30 %	20 %				X	X						
XHB3.11.1. Comprende o impacto dunha crise demográfica e económica nas sociedades medievais europeas. CSC	50 %	20 %	50 %	20 %	10 %	10 %	10 %			X	X			X		

Unidade 7.- Os grandes reinos peninsulares.																
Estándares de aprendizaxe avaliáveis	Criterios de cualificación e instrumentos de avaliación								Elementos transversais							
Estándares de aprendizaxe e competencias	grao mínimo consec.	peso cualific.	Instrumentos de avaliación						CL	EOE	CA	TIC	EMP	EC	PV	EV
			PE	OTA	CdC	Rub	EPCT	PD								
XHB3.1.1. Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos que son herdanza do pasado. CSC - CCEC.	50 %	5 %	30 %	30 %	30 %			10 %	X			X		X		
XHB3.3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade. CSC - CMCCT.	50 %	20 %	50 %		30 %	20 %					X	X				
XHB3.3.2. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos. CSC - CMCCT.	50 %	20 %	50 %	20 %	30 %						X	X				
XHB3.5.1. Utiliza o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época. CSC - CCL.	50 %	20 %	50 %	30 %	20 %				X	X						
XHB3.10.1. Interpreta mapas que describen os procesos de conquista e repoboación cristiás na península ibérica	70 %	35 %	30 %	20 %	20 %	20 %	10 %				X	X				

Unidade 8.- A cultura e a arte do Gótico																
Estándares de aprendizaxe avaliáveis		Criterios de cualificación e instrumentos de avaliación							Elementos transversais							
Estándares de aprendizaxe e competencias		grao mínimo consec.	peso cualific.	Instrumentos de avaliación					CL	EOE	CA	TIC	EMP	EC	PV	EV
				PE	OTA	CdC	Rub	EPCT								
XHB3.1.1. Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos que son herdanza do pasado. CSC - CCEC.		50 %	5 %	30 %	30 %	30 %			10 %	X			X		X	
XHB3.3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade. CSC - CMCCT.		50 %	20 %	50 %		30 %	20 %					X	X			
XHB3.3.2. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos. CSC - CMCCT.		50 %	20 %	50 %	20 %	30 %						X	X			
XHB3.5.1. Utiliza o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época. CSC - CCL.		50 %	20 %	50 %	30 %	20 %				X	X					
XHB3.12.1. Describe características da arte románica, gótica e islámica. CSC - CCEC - CCL.		70 %	35 %	30 %	20 %		30 %	20 %			X		X		X	

Unidade 9.- O escenario físico das actividades humanas																
Estándares de aprendizaxe avaliáveis	Criterios de cualificación e instrumentos de avaliación								Elementos transversais							
Estándares de aprendizaxe e competencias	grao mínimo consec.	peso cualific.	Instrumentos de avaliación						CL	EOE	CA	TIC	EMP	EC	PV	EV
			PE	OTA	CdC	Rub	EPCT	PD								
XHB1.1.2. Localiza espazos xeográficos e lugares nun mapa utilizando datos de coordenadas xeográficas. CAA - CMCCT - CD.	50 %	10 %	80 %	10 %	10 %							X				
XHB1.1.1. Localiza espazos xeográficos e lugares nun mapa de España e de Galicia, utilizando datos de coordenadas xeográficas. CAA - CMCCT - CD.	50 %	10 %	80 %	10 %	10 %							X				
XHB1.2.1. Enumera e describe as peculiaridades do medio físico español e galego. CAA - CMCCT - CD - CCL.	50 %	10 %	50 %	10 %	30 %	10 %				X	X					
XHB1.3.1. Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo español. CAA - CMCCT.- CD.	50 %	10 %	80 %		20 %							X				
XHB1.3.2. Describe as unidades de relevo con axuda do mapa físico de España. CAA - CMCCT - CD - CCL.	50 %	5 %	50 %							X						
XHB1.4.1. Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo galego. CAA - CMCCT - CD.	50 %	10 %	80 %		20 %							X				
XHB1.4.2. Describe as unidades de relevo con axuda do mapa físico de Galicia. CAA - CMCCT - CD - CCL.	50 %	5 %	50 %							X						
XHB1.5.1. Localiza nun mapa os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos de España. CAA - CMCCT - CD - CCL.	50 %	10 %	60 %		20 %	20 %						X				
XHB1.5.2. Analiza e compara as zonas bioclimáticas españolas utilizando gráficos e imaxes. CAA - CMCCT - CD.	50 %	10 %	80 %	10 %	10 %					X	X					
XHB1.5.3. Localiza nun mapa os espazos bioclimáticos de Galicia. CAA - CMCCT - CD.	50 %	10 %	80 %		20 %							X				
XHB1.6.1. Distingue e localiza nun mapa as paisaxes de España e de Galicia. CAA - CMCCT - CD.	50 %	10 %	50 %			50 %						X				

Unidade 10.- Os habitantes do planeta																
Estándares de aprendizaxe avaliáveis	Criterios de cualificación e instrumentos de avaliación								Elementos transversais							
	grao mínimo consec.	peso cualific.	Instrumentos de avaliación													
			PE	OTA	CdC	Rub	EPCT	PD	CL	EOE	CA	TIC	EMP	EC	PV	EV
XHB2.1.1. Localiza no mapa mundial os continentes e as áreas máis densamente poboadas. CAA - CMCCT - CSC - CD.	80 %	50 %	50 %	20 %	20 %	10 %					X	X				
XHB2.2.1. Explica as características da poboación europea. CAA - CCL - CSC -CD.	50 %	20 %	50 %	20 %	20 %	10 %				X	X					
XHB2.2.2. Compara entre países a poboación europea segundo a súa distribución, a súa evolución e a súa dinámica. CAA, CMCCT, CSC, CD, CCL.	50 %	30 %	50 %	20 %	20 %	10 %				X		X				

Unidade 11.- A poboación española																
Estándares de aprendizaxe avaliáveis	Criterios de cualificación e instrumentos de avaliación								Elementos transversais							
	grao mínimo consec.	peso cualific.	Instrumentos de avaliación													
			PE	OTA	CdC	Rub	EPCT	PD	CL	EOE	CA	TIC	EMP	EC	PV	EV
XHB2.3.1. Explica a pirámide de poboación de España e das súas comunidades autónomas. CAA - CMCCT - CSC - CD - CCL.	80 %	40 %	30 %	20 %	20 %	30 %				X		X				
XHB2.3.2. Analiza en distintos medios os movementos migratorios nas últimas tres décadas en España. CAA - CMCCT - CSC.	50 %	30 %	30 %	20 %		10 %	30 %	10 %			X	X		X		
XHB2.4.1. Coñece o proceso da emigración galega, as súas etapas e os destinos principais. CAA - CMCCT - CSC - CD - CCL.	50 %	30 %	30 %	20 %		10 %	30 %	10 %		X				X		

Unidade 12.- As sociedades humanas e os fenómenos migratorios																
Estándares de aprendizaxe avaliáveis	Criterios de cualificación e instrumentos de avaliación								Elementos transversais							
	grao mínimo consec.	peso cualific.	Instrumentos de avaliación													
			PE	OTA	CdC	Rub	EPCT	PD	CL	EOE	CA	TIC	EMP	EC	PV	EV
XHB2.3.2. Analiza en distintos medios os movementos migratorios nas últimas tres décadas en España. CAA - CMCCT - CSC.	50 %	25 %	30 %	20 %		10 %	30 %	10 %			X	X		X		
XHB2.4.1. Coñece o proceso da emigración galega, as súas etapas e os destinos principais. CAA - CMCCT - CSC - CD - CCL.	50 %	25 %	30 %	20 %		10 %	30 %	10 %		X				X		
XHB2.1.2. Explica o impacto das ondas migratorias nos países de orixe e nos de acollemento. CAA - CMCCT - CSC - CD	70 %	50 %	30 %			10 %	40 %	10 %		X	X	X		X	X	

Unidade 13.- As cidades e os procesos de urbanización																
Estándares de aprendizaxe avaliáveis	Criterios de cualificación e instrumentos de avaliación								Elementos transversais							
Estándares de aprendizaxe e competencias	grao mínimo consec.	peso cualific.	Instrumentos de avaliación						CL	EOE	CA	TIC	EMP	EC	PV	EV
			PE	OTA	CdC	Rub	EPCT	PD								
XHB2.5.1. Realiza un gráfico con datos da evolución do crecemento da poboación urbana no mundo. CAA - CMCCT - CSC - CD - CCL.	50 %	30 %				100 %						X				
XHB2.5.2. Sitúa no mapa do mundo as vinte cidades máis poboadas, di a que país pertencen e explica a súa posición económica. CAA - CMCCT - CSC - CD - CCL.	50 %	20 %	100 %								X					
XHB2.6.2. Distingue os tipos de cidades do noso continente. CAA - CMCCT - CSC - CD - CCL	50 %	20 %	50 %	30 %	20 %					X						
XHB2.7.1. Interpreta textos que expliquen as características das cidades de España e de Galicia axudándose de internet ou de medios de comunicación escrita. CSC - CD - CCL.	50 %	30 %	50 %	30 %	20 %				X	X						

Unidade 14.- Natureza e sociedade: harmonías, crises e impactos																
Estándares de aprendizaxe avaliáveis	Criterios de cualificación e instrumentos de avaliación								Elementos transversais							
Estándares de aprendizaxe e competencias	grao mínimo consec.	peso cualific.	Instrumentos de avaliación						CL	EOE	CA	TIC	EMP	EC	PV	EV
			PE	OTA	CdC	Rub	EPCT	PD								
XHB1.7.1. Realiza procuras en medios impresos e dixitais referidas a problemas ambientais actuais en España e en Galicia, e localiza páxinas e recursos da web directamente relaciona- dos con eles. CAA, CMCCT. CD, CCL	50 %	100 %				30 %	50 %	20 %	X	X	X	X		X		

4.- Temporalización prevista.

Xeografía e Historia 2º ESO - Curso 2022-2023

av.	mes	semana	sesións	unidade didáctica
1ª	setembro	08 S - 09 S	1	Presentación
		12 S - 16 S	3	Organización do curso / avaliación inicial
		19 S - 23 S	3	A Idade Media: concepto, etapas e caracteres esenciais.
		26 S - 30 S	3	U. D. 1.- A fragmentación do mundo antigo.
	outubro	03 O - 07 O	2	Proba de avaliación
		10 O - 14 O	2	U. D. 2.- Al-Ándalus.
		17 O - 21 O	3	
	novembro	24 O - 28 O	3	U. D. 3.- A Europa feudal.
		31 O - 04 N	2	Proba de avaliación
		07 N - 11 N	3	
		14 N - 18 N	3	U. D. 4.- A orixe dos primeiros reinos peninsulares (s. VIII-XIII).
		21 N - 25 N	3	
	28 N - 02 D	3		
decembro	05 N - 09 D	1	U. D. 5.- A arte románica.	
	12 D - 16 D	3	Proba de avaliación	
	19 D - 22 D	2	1ª avaliación	
2ª	xaneiro	09 X - 13 X	3	U. D. 6.- As cidades da Europa medieval.
		16 X - 20 X	3	
		23 X - 27 X	3	Proba de avaliación
	febreiro	30 X - 03 F	3	U. D. 7.- Os grandes reinos peninsulares (s. XIII-XV).
		06 F - 10 F	3	
		13 F - 17 F	3	U. D. 8.- A arte gótica.
		20 F - 24 F	1	Proba de avaliación
	marzo	27 F - 03 M	3	U. D. 9.- O medio físico de España e de Galicia: relevo, clima e hidrografía.
		06 M - 10 M	3	
		13 M - 17 M	3	Proba de avaliación
3ª		20 M - 24 M	3	U. D. 10.- Os habitantes do planeta.
		27 M - 31 M	3	
	abril	10 A - 14 A	3	U. D. 11.- A poboación española.
		17 A - 21 A	3	
		24 A - 28 A	3	U. D. 12.- As sociedades humanas e os fenómenos migratorios.
	maio	01 M - 05 M	2	Proba de avaliación
		08 M - 12 M	3	U. D. 13.- As cidades e os procesos de urbanización
		15 M - 19 M	2	
		22 M - 26 M	3	U. D. 14.- Natureza e sociedade: harmonías, crises e impactos.
		29 M - 02 X	3	
	xuño	05 X - 09 X	3	Terceira avaliación
		12 X - 16 X	3	Actividades de apoio, reforzo, recuperación, ampliación e titorización
		19 X - 21 X	1	

2.- 4º ESO - XEOGRAFÍA E HISTORIA.

1.- Obxectivos da materia.

	Obxectivos	Competencias clave
2.1	Analizar a Europa do século XVIII: unha poboación en lixeiro incremento demográfico, unha economía de base agraria, unha sociedade estamental, o absolutismo monárquico e a arte rococó.	<ul style="list-style-type: none"> • Aprender a aprender. • Competencias sociais e cívicas. • Conciencia e expresións culturais.
2.2	Recoñecer as causas da Guerra de Sucesión, a configuración das alianzas de ambos bandos e a configuración política que supuxo a aprobación dos decretos de Nova Planta.	<ul style="list-style-type: none"> • Aprender a aprender. • Competencias sociais e cívicas. • Conciencia e expresións culturais.
2.3	Entender o significado político dos Borbóns na España do século XVIII: As reformas de Felipe V, Fernando VI e Carlos III.	<ul style="list-style-type: none"> • Aprender a aprender. • Competencias sociais e cívicas. • Conciencia e expresións culturais.
2.4	Analizar as particularidades artísticas, políticas, económicas, demográficas, urbanísticas e sociais de Galicia no século XVIII.	<ul style="list-style-type: none"> • Aprender a aprender. • Competencias sociais e cívicas. • Conciencia e expresións culturais.
2.5	Coñecer o pensamento ilustrado europeo nas súas vertentes económicas e políticas e identificar os principais pensadores coas súas achegas, analizando a súa repercusión en España e máis concretamente en Galicia.	<ul style="list-style-type: none"> • Competencias sociais e cívicas. • Comunicación lingüística. • Conciencia e expresións culturais.
2.6	Comprender a ruptura histórica que representou a Revolución Francesa analizando as novidades políticas que achegou e recoñecer as causas e as ideas que conduciron á Restauración europea.	<ul style="list-style-type: none"> • Competencias sociais e cívicas. • Comunicación lingüística. • Conciencia e expresións culturais.
2.7	Coñecer e diferenciar as revolucións liberais ocorridas no século XIX identificando os conceptos de nacionalismo e liberalismo, prestándolle especial atención á súa influencia nos procesos de unificación alemán e italiano e de independencia grega e belga.	<ul style="list-style-type: none"> • Aprender a aprender. • Competencias sociais e cívicas. • Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.
2.8	Coñecer as bases da revolución industrial, as novas fontes de enerxía, os sectores industriais, a revolución dos transportes, a nova sociedade industrial, a organización do movemento obreiro e as novas ideoloxías: marxismo, anarquismo e internacionalismo.	<ul style="list-style-type: none"> • Aprender a aprender. • Competencias sociais e cívicas. • Conciencia e expresións culturais.
2.9	Analizar o desenvolvemento político de España, en xeral e de Galicia en particular durante o século XIX: a crise do Antigo Réxime, a restauración do absolutismo, a independencia das colonias americanas, a revolución liberal, o Sexenio Democrático e a Restauración.	<ul style="list-style-type: none"> • Competencia dixital. • Competencias sociais e cívicas. • Comunicación lingüística.
2.10	Recoñecer as transformacións demográficas, urbanísticas, económicas e sociais do século XIX en España, coa irrupción da industrialización, prestándolle unha atención especial a Galicia.	<ul style="list-style-type: none"> • Aprender a aprender. • Competencias sociais e cívicas. • Comunicación lingüística.
2.11	Analizar as particularidades artísticas, políticas, económicas e sociais de Galicia do século XIX.	<ul style="list-style-type: none"> • Aprender a aprender. • Competencias sociais e cívicas. • Comunicación lingüística.
2.12	Explicar as causas da expansión colonial europea e detallar a organización e extensión dos grandes imperios coloniais.	<ul style="list-style-type: none"> • Aprender a aprender. • Competencias sociais e cívicas. • Comunicación lingüística.
2.13	Coñecer as principais correntes artísticas e culturais do século XIX en Europa diferenciando os autores e obras máis significativas do período.	<ul style="list-style-type: none"> • Comunicación lingüística. • Conciencia e expresións culturais
2.14	Explicar as causas da Primeira Guerra Mundial, as fases do conflito bélico e as consecuencias da conflagración armada en Europa.	<ul style="list-style-type: none"> • Aprender a aprender. • Competencias sociais e cívicas. • Comunicación lingüística.
2.15	Coñecer as características principais do período de entreguerras: a Revolución rusa e a formación da URSS baixo o mandato de Lenin e a posterior ditadura de Stalin, o crac do 29 e a Gran Depresión e o ascenso dos totalitarismos en Europa: fascismo italiano e o nazismo alemán.	<ul style="list-style-type: none"> • Aprender a aprender. • Competencias sociais e cívicas. • Comunicación lingüística.

Obxectivos		Competencias clave
2.16	Explicar as causas e as consecuencias da Segunda Guerra Mundial, así como o desenvolvemento das principais operacións militares e o Holocausto da poboación xudía, executado polo goberno nazi.	<ul style="list-style-type: none"> • Competencias sociais e cívicas. • Comunicación lingüística. • Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.
2.17	Coñecer a historia española desde o desastre do 98, a crise da restauración, a II República e a Guerra Civil, prestándolle especial atención a Galicia.	<ul style="list-style-type: none"> • Aprender a aprender. • Competencias sociais e cívicas. • Comunicación lingüística.
2.18	Identificar os aspectos máis significativos do mundo bipolar, os principais conflitos da Guerra Fría e as características de cada un dos bloques: o capitalista e o comunista.	<ul style="list-style-type: none"> • Aprender a aprender. • Competencias sociais e cívicas. • Comunicación lingüística.
2.19	Coñecer as causas da crise e afundimento do comunismo e a consecuente desaparición do sistema de bloques.	<ul style="list-style-type: none"> • Competencias sociais e cívicas. • Comunicación lingüística.
2.20	Analizar a evolución dos aspectos económicos, urbanísticos, políticos, sociais e culturais do réxime franquista en España, prestándolle especial atención a Galicia.	<ul style="list-style-type: none"> • Competencias sociais e cívicas. • Comunicación lingüística. • Conciencia e expresións culturais.
2.21	Coñecer o proceso de transición cara á democracia, iniciado coa morte de Franco, prestándolle especial atención a Galicia.	<ul style="list-style-type: none"> • Competencias sociais e cívicas. • Comunicación lingüística. • Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.
2.22	Identificar os principios que rexen a Constitución española de 1978 na forma de goberno do estado español, a súa organización estatal e valorala como garante das liberdades individuais e colectivas.	<ul style="list-style-type: none"> • Competencias sociais e cívicas. • Conciencia e expresións culturais. • Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.
2.23	Recoñecer os distintos gobernos democráticos españois e as súas principais liñas de actuación desde a transición até a actualidade prestándolle unha especial atención á evolución política, demográfica e económica en Galicia.	<ul style="list-style-type: none"> • Aprender a aprender. • Competencias sociais e cívicas. • Comunicación lingüística.
2.24	Coñecer as características do mundo actual, incidindo especialmente na nova orde política internacional, a economía globalizada, a emerxencia de novas potencias económicas, a crise económica de 2008, os principais conflitos violentos e a sociedade do século XXI.	<ul style="list-style-type: none"> • Competencia dixital. • Competencias sociais e cívicas. • Comunicación lingüística.
2.25	Identificar as principais correntes artísticas do século XX no mundo prestándolle atención á contribución española ás artes figurativas durante este século, tanto en pintura, escultura como arquitectura, e á contribución de Galicia	<ul style="list-style-type: none"> • Competencias sociais e cívicas. • Conciencia e expresións culturais. • Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.
2.26	Recoñecer as actitudes e situacións discriminatorias que tiveron lugar ao longo da historia por razóns de raza, sexo, relixión ou calquera outra condición ou circunstancia persoal ou social, e amosar unha actitude solidaria cos individuos e colectividade que foron obxecto desta discriminación.	<ul style="list-style-type: none"> • Competencias sociais e cívicas. • Comunicación lingüística. • Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.
2.27	Recoñecer os mecanismos esenciais que rexen o funcionamento dos feitos sociais e económicos dentro da estrutura da nosa sociedade e, deste xeito, comprender e saber analizar os problemas máis apremiantes das sociedades contemporáneas (a inmigración, a globalización, as desigualdades socioeconómicas, a crise económica, etc.).	<ul style="list-style-type: none"> • Competencias sociais e cívicas. • Comunicación lingüística. • Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.
2.28	Obter e relacionar información de fontes de diverso tipo e saber manexar e interpretar correctamente diversos instrumentos de traballo como as gráficas, os mapas, etc.	<ul style="list-style-type: none"> • Aprender a aprender. • Competencia dixital. • Competencia matemática e comp. básicas en ciencia e tecnoloxía.
2.29	Sensibilizarse cos principais problemas do mundo actual (o desigual acceso aos recursos, a globalización, a pervivencia de réximes autoritarios e ditatoriais, os conflitos políticos, etc.), entendéndoos como unha problemática na que todos estamos implicados e da que todos somos responsables.	<ul style="list-style-type: none"> • Competencia dixital. • Competencias sociais e cívicas. • Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.

Obxectivos		Competencias clave
2.30	Valorar a diversidade cultural no mundo, en España e en Galicia, e ser respectuosos e tolerantes coas actitudes, crenzas e formas de vida de persoas ou grupos que pertencen a sociedades ou culturas diferentes á propia.	<ul style="list-style-type: none"> • Competencias sociais e cívicas. • Conciencia e expresións culturais.
2.31	Apreciar os dereitos e liberdades das persoas como un logro irrenunciable da humanidade, denunciar as actitudes discriminatorias e inxustas e mostrar solidariedade con aqueles que estean privados dos seus dereitos ou dos recursos económicos necesarios.	<ul style="list-style-type: none"> • Competencias sociais e cívicas. • Sentido de iniciativa e espírito emprendedor.

2.- Programación das unidades didácticas de 4º ESO.

Bloque 1. O século XVIII en Europa ata 1789

Unidade 1.- O Século XVIII: A crise do Antigo Réxime.

1.1.- Competencias clave:

- Comunicación lingüística *CCL*
- Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía *CMCCT*
- Aprender a aprender *CAA*
- Competencias sociais e cívicas *CSC*
- Conciencia e expresións culturais *CCEC*

1.2.- Obxectivos didácticos:

- Coñecer as características económicas, sociais e políticas do Antigo Réxime.
- Entender a formación, o desenvolvemento e a importancia da Ilustración.
- Expor a importancia histórica da limitación do poder real pola división de poderes e a Declaración de Dereitos na Inglaterra do século XVII.
- Saber como se produciu a independencia dos Estados Unidos e valorar a importancia histórica da Constitución americana.
- Coñecer os feitos que desencadearon a Guerra de Sucesión ao trono español.
- Recoñecer os principais aspectos do Despotismo Ilustrado europeo.
- Comprender o proceso de centralización do poder político da monarquía absoluta de Felipe V e analizar as consecuencias dos Decretos de Nova Planta.
- Coñecer os principais aspectos da Ilustración en España, e concretamente en Galicia, os seus máximos representantes e as súas principais achegas.
- Explicar as principais características da arte do século XVIII e centrarse no caso de España e, concretamente, de Galicia.

1.3.- Contidos:

1.- O Século XVIII: a crise do Antigo Réxime.

- 1.1.- Por que o Antigo Réxime entrou en crise no século XVIII?
- 1.2.- Crecemento económico e desenvolvemento burgués.
- 1.3.- Descubre. Os sistemas parlamentarios. Gran Bretaña e Estados Unidos.
- 1.4.- A Ilustración contra o antigo Réxime.
- 1.5.- Pasado e presente. A Enciclopedia difunde os novos coñecementos.
- 1.6.- A monarquía borbónica en España.
- 1.7.- Galicia no século XVIII.
- 1.8.- Arte e sociedade. Do refinamento rococó ao racionalismo neoclásico.
- 1.9.- Arte e sociedade. A arte do século XVIII en España e Galicia.

1.4- Criterios de avaliación:

- B1.1. Explicar as características do Antigo Réxime nos seus sentidos político, social e económico.
- B1.2. Coñecer o alcance da Ilustración como novo movemento cultural e social en Europa e en América.
- B1.3. Coñecer os avances da Revolución Científica desde os séculos XVII e XVIII.

1.5- Estándares de aprendizaxe e competencias clave:

- XHB1.1.1. Establece, a través da análise de textos, a diferenza entre o Absolutismo e o Parlamentarismo.
- XHB1.1.2. Distingue conceptos históricos como Antigo Réxime e Ilustración.
- XHB1.2.1. Describe as características da cultura da Ilustración e as implicacións que ten nalgúns monarquías.
- XHB1.3.1. Aprecia os avances científicos e a súa aplicación á vida diaria, e contextualiza o papel dos científicos na súa propia época.
- XHB1.3.2. Comprende as implicacións do empirismo e o método científico nunha variedade de áreas.

1.6.- Contidos mínimos

- Define e explica as características do Antigo Réxime.
- Compara o sistema parlamentario inglés e americano.
- Explica as principais achegas da Ilustración e menciona aos seus pensadores.
- Indica as características da monarquía borbónica en España.

1.7.- Temporalización:

- 6 sesións lectivas.

1.8.- Procedementos e instrumentos de avaliación

- Actividades de Avaliación Inicial que resultarán de grande utilidade para identificar os coñecementos previos do alumnado.
- Actividades de Avaliación Final de Tema estruturadas en 10 preguntas seguindo o modelo das Avaliacións Pisa e de Avaliación Final da ESO: 5 preguntas pechadas (tipo a, b, c, d), 3 semipechadas e 3 abertas.
- Realización das actividades formuladas na Unidade durante a Avaliación continua.
- Interacción de grupo e intervencións orais na clase relacionadas cos contidos e competencias traballados na unidade.

Bloque 2. A era das revolucións liberais

Unidade 2.- A época das Revolucións Liberais (1789-1871).

2.1.- Competencias clave:

- Comunicación lingüística CCL
- Aprender a aprender CAA
- Competencias sociais e cívicas CSC

2.2.- Obxectivos didácticos:

- Coñecer e describir os principais acontecementos da Revolución Francesa e as causas que a impulsaron.
- Expor o desenvolvemento da Revolución Francesa e caracterizar cada unha das fases nas que tivo lugar.
- Recoñecer a participación das mulleres na Revolución Francesa e adoptar unha actitude crítica cara á súa discriminación en relación coa ideoloxía.
- Describir a importancia da figura de Napoleón e a época do Consulado como consolidación dos principios moderados da Revolución.
- Coñecer a expansión do Imperio napoleónico e as causas da súa derrota.
- Explicar a herdanza que nos legou a Revolución Francesa.
- Diferenciar as características das distintas revolucións liberais e identificar o contido ideolóxico e político do liberalismo e o nacionalismo.
- Entender os procesos de unificación política de Alemaña e Italia, e a independencia de Grecia e Bélxica.
- Recoñecer os trazos das correntes artísticas que naceron a consecuencia da nova sociedade burguesa.

2.3.- Contidos:

- 2.- A época das Revolucións Liberais (1789 – 1871)
 - 2.1.- Por que estalou unha revolución en Francia?
 - 2.2.- O desenvolvemento da Revolución francesa (1789 – 1799)
 - 2.3.- Napoleón domina Europa.
 - 2.4.- Que herdanza nos legou a Revolución francesa?
 - 2.5.- Entre o absolutismo e o liberalismo (1815 – 1848)
 - 2.6.- Que novos Estados se crearon en Europa?
 - 2.7.- Arte e sociedade. A no va arte da burguesía.

2.4.- Criterios de avaliación:

- B2.1. Comprender o alcance e as limitacións dos procesos revolucionarios dos séculos XVIII e XIX.
- B2.2. Identificar os principais feitos das revolucións liberais burguesas en Europa e América nos séculos XVIII e XIX.

2.5.- Estándares de aprendizaxe e competencias clave:

-
- XHB2.1.1. Sopesa as razóns dos revolucionarios para actuar como o fixeron.
- XHB2.1.2. Recoñece, mediante a análise de fontes de diversas épocas, o valor destas non só como información senón tamén como evidencia para os/as historiadores/as.
- XHB2.2.1. Redacta unha narrativa sintética cos principais feitos dalgunha das revolucións burguesas da primeira metade do século XIX, acudindo a explicacións causais, e sinala os proles e os contras.

- XHB2.2.2. Redacta unha narrativa sintética cos principais feitos dalgunha das revolucións burguesas do século XVIII, acudindo a explicacións causais, e indica os proles e os contras.
- XHB2.2.3. Discute as implicacións da violencia empregando diversos tipos de fontes.

2.6.- Contidos mínimos

- Explica as causas da Revolución francesa e os seus períodos fundamentais.
- Define o que foi o Congreso de Viena e enumera as revolucións liberais do século XIX.
- Analiza a creación dos novos estados na Europa do século XIX.

2.7.- Temporalización:

- 9 sesións lectivas.

2.8.- Procedementos e instrumentos de avaliación

- Actividades de Avaliación Inicial que resultarán de grande utilidade para identificar os coñecementos previos do alumnado.
- Actividades de Avaliación Final de Tema estruturadas en 10 preguntas seguindo o modelo das Avaliacións Pisa e de Avaliación Final da ESO: 5 preguntas pechadas (tipo a, b, c, d), 3 semipechadas e 3 abertas.
- Realización das actividades formuladas na Unidade durante a Avaliación continua.
- Interacción de grupo e intervencións orais na clase relacionada cos contidos e competencias traballados na unidade.

Bloque 3. A Revolución Industrial

Unidade 3.- A orixe da industrialización.

3.1.- Competencias clave:

- Comunicación lingüística *CCL*
- Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía *CMCCT*
- Aprender a aprender *CAA*
- Competencias sociais e cívicas *CSC*
- Sentido de iniciativa e espírito emprendedor *CSIEE*

3.2.- Obxectivos didácticos:

- Entender a industrialización como un proceso de transformacións económicas e sociais do século XIX europeo, cuxo berce foi Gran Bretaña.
- Coñecer os cambios que experimentou o sector agrario como consecuencia das transformacións dos sistemas de cultivo e a estrutura de propiedade.
- Identificar os avances técnicos da Revolución Industrial e os sectores industriais pioneiros, e recoñecer as causas da conflictividade laboral do movemento obreiro.
- Entender a revolución dos transportes e a súa influencia no desenvolvemento comercial.
- Identificar as novas fontes de enerxía e os sectores industriais da Segunda Revolución Industrial.
- Expor os piares sobre os que se sustenta o capitalismo e as causas do seu triunfo.
- Describir o cambio que se deu na sociedade a raíz da Revolución Industrial e o paso dunha división estamental a unha división por clases.
- Coñecer o pensamento liberal, marxista, socialista e anarquista.

3.3.- Contidos:

3.- A orixe da industrialización

- 3.1.- Como cambiou a produción de bens coa Revolución Industrial?
- 3.2.- As transformacións da agricultura.
- 3.3.- James Watt e a máquina de vapor.
- 3.4.- Desenvolvemento da industria e aumento do comercio.
- 3.5.- O crecemento da poboación e o desenvolvemento urbano.
- 3.6.- O triunfo do capitalismo.
- 3.7.- A nova sociedade de clases.
- 3.8.- Os novos movementos sociais.

3.4.- Criterios de avaliación:

- B3.1. Describir os feitos salientables da Revolución Industrial e o seu encadeamento causal.
- B3.2. Analizar as vantaxes e os inconvenientes de ser un país pioneiro nos cambios.
- B3.3. Entender o concepto de progreso, e os sacrificios e os avances que leva consigo.
- B3.4. Analizar a evolución dos cambios económicos en España e en Galicia, a raíz da industrialización parcial do país.
- B3.5. Coñecer os principais avances científicos e tecnolóxicos do século XIX, e a súa relación coas revolucións industriais

3.5.- Estándares de aprendizaxe e competencias clave:

- XHB3.1.1. Analiza os proles e os contras da primeira Revolución Industrial en Inglaterra.
- XHB3.2.1. Analiza e compara a industrialización de diferentes países de Europa, América e Asia, nas súas distintas escalas temporais e xeográficas.
- XHB3.2.2. Compara o proceso de industrialización en Inglaterra e nos países nórdicos.
- XHB3.3.1. Explica a situación laboral feminina e infantil nas cidades industriais.
- XHB3.4.1. Especifica algunhas repercusións políticas como consecuencia dos cambios económicos en España.
- XHB3.5.1. Elabora un eixe cronolóxico, diacrónico e sincrónico, cos principais avances científicos e tecnolóxicos do século XIX.

3.6.- Contidos mínimos:

- Describe e explica o que foi a Revolución industrial.
- Enumera as diferencias entre a primeira e a segunda fase da R.I.
- Identifica e comenta os principais movementos sociais do século XIX e as asociacións obreiras.

3.7.- Temporalización:

- 6 sesións lectivas.

3.8.- Procedementos e instrumentos de avaliación

- Actividades de Avaliación Inicial que resultarán de grande utilidade para identificar os coñecementos previos do alumnado.
- Actividades de Avaliación Final de Tema estruturadas en 10 preguntas seguindo o modelo das Avaliacións Pisa e de Avaliación Final da ESO: 5 preguntas pechadas (tipo a, b, c, d), 3 semipechadas e 3 abertas.
- Realización das actividades formuladas na Unidade durante a Avaliación continua.
- Interacción de grupo e intervencións orais na clase relacionadas cos contidos e competencias traballados.

Bloque 4. O Imperialismo do século XIX e a I Guerra Mundial

Unidade 4.- A España do século XIX: a construción do réxime liberal.

4.1.- Competencias clave:

- Comunicación lingüística CCL
- Aprender a aprender CAA
- Competencias sociais e cívicas CSC

4.2.- Obxectivos didácticos:

- Analizar a Guerra da Independencia e as Cortes de Cádiz como o inicio do liberalismo español e expor as características da Constitución de 1812.
- Describir as distintas etapas nas que se divide a traxectoria artística de Goya e analizar as súas obras en relación ao seu contexto histórico.
- Explicar os feitos máis representativos do reinado de Fernando VII, facendo referencia ás súas distintas etapas: o Sexenio Absolutista, o Trienio Liberal e a Década Ominosa.
- Comprender as causas e as consecuencias da independencia das colonias en América.
- Identificar o ideario carlista e describir cada un dos conflitos que se desenvolveron entre carlistas e liberais.
- Describir a configuración do Estado liberal durante o reinado de Isabel II, facendo mención á rexencia de María Cristina e do xeneral Espartero.

- Expor as características da Década Moderada e do Bienio Progresista e a posterior descomposición do sistema.
- Entender o Sexenio Democrático como o primeiro intento democratizador.
- Comprender a situación política e económica de España a finais do século XIX e analizar as causas e as consecuencias a través da crise do 98.
- Expor a evolución de Galicia dentro da política española durante o século XIX.

4.3.- Contidos:

4.- A España do século XIX: a construción do réxime liberal

- 4.1.- Como se implantou o liberalismo en España?
- 4.2.- Guerra e revolución liberal (1808 – 1814)
- 4.3.- Goya e o nacemento da arte contemporánea.
- 4.4.- Fernando VII: a volta ao absolutismo (1814 – 1833)
- 4.5.- Os carlistas, defensores do Antigo Réxime.
- 4.6.- Isabel II e a construción do Estado liberal (1833 – 1868)
- 4.7.- O Sexenio Democrático (1868 – 1874)
- 4.8.- A Restauración borbónica (1874 -1902)
- 4.9.- Galicia na política española do século XIX.

4.4.- Criterios de avaliación:

- B4.1. Coñecer os principais acontecementos da Guerra da Independencia e as súas consecuencias para o futuro de España.
- B4.2. Esquematizar a orixe, o desenvolvemento e as consecuencias das Cortes de Cádiz.
- B4.3. Entender o concepto de Carlismo e comparalo cas ideas liberais.
- B4.4. Analizar a evolución dos cambios políticos en España e Galicia durante o reinado de Isabel II.
- B4.5. Identifica as causas e as consecuencias do sexenio democrático.
- B4.6. Coñecer e comprender os acontecementos, os feitos e os procesos máis importantes do período da Restauración e a súa conexión co presente.

4.5.- Estándares de aprendizaxe e competencias clave:

- XHB4.1.1. Explica razoadamente que o concepto liberalismo reflicte unha realidade que influirá na xeopolítica mundial e na s relacións económicas transnacionais.
- XHB4.1.2. Elabora discusións sobre as consecuencias da Constitución Española de 1812.
- XHB4.2.1. Sabe recoñecer cadeas e interconexións causais entre as mudanzas ideolóxicas e económicas do século XVIII e o liberalismo político do século XIX.
- XHB4.3.1. Analiza as causas do fracaso do Carlismo e as súas consecuencias no reinado de Isabel II.
- XHB4.3.2. Analiza o novo mapa político de España tras a instauración do Sexenio Democrático.
- XHB4.3.3. Diferencia aspectos políticos, sociais e económicos entre o Sexenio e a Restauración.
- XHB4.4.1. Comenta analiticamente as representacións pictóricas de Goya relacionándoas ca época que lle tocou vivir.

4.6.- Contidos mínimos

- Explica en que consistiu a Guerra da Independencia e a aparición do primeiro liberalismo en 1812.
- Analiza o Estado liberal na etapa de Sabela II.
- Enumera e define as características do Sexenio Democrático.
- Características da Restauración borbónica.

4.7.- Temporalización:

- 6 sesións lectivas.

4.8.- Procedementos e instrumentos de avaliación:

- Actividades de Avaliación Inicial que resultarán de grande utilidade para identificar os coñecementos previos do alumnado.
- Actividades de Avaliación Final de Tema estruturadas en 10 preguntas seguindo o modelo das Avaliacións Pisa e de Avaliación Final da ESO: 5 preguntas pechadas (tipo a, b, c, d), 3 semipechadas e 3 abertas.
- Realización das actividades formuladas na Unidade durante a Avaliación continua.
- Interacción de grupo e intervencións orais na clase relacionadas cos contidos e competencias traballados na unidade.

Bloque 4. O Imperialismo do século XIX e a I Guerra Mundial

Unidade 5.- Industrialización e cambio social na España do século XIX.

5.1.- Competencias clave:

- Comunicación lingüística CCL
- Aprender a aprender CAA
- Competencias sociais e cívicas CSC

5.2.- Obxectivos didácticos:

- Xustificar se a Revolución Industrial foi un éxito ou un fracaso en España.
- Coñecer a evolución demográfica española do século XIX.
- Identificar os conceptos básicos relacionados coa propiedade da terra en España e coa reforma agraria liberal.
- Coñecer o proceso de industrialización en España e valorar os motivos da súa lentitude.
- Entender as repercusións da explotación mineira e da construción do ferrocarril.
- Analizar os cambios económicos, sociais e educativos que se deron en España durante o século XIX e os seus límites.
- Describir a aparición e actuación dos movementos obreiros en España.
- Expor as características das ideoloxías xurdidas das inxustizas sociais e comparalas entre si.
- Sinalar as características da economía e sociedade galegas do século XIX.

5.3.- Contidos:

5.- Industrialización e cambio social na España do século XIX

- 5.1.- A Revolución Industrial en España: éxito ou fracaso?
- 5.2.- A poboación e a agricultura.
- 5.3.- Os inicios da industrialización española.
- 5.4.- Minaría, banca e rede ferroviaria.
- 5.5.- O cambio social e os seus límites.
- 5.6.- Os pioneiros do movemento obreiro.
- 5.7.- Economía e sociedade de Galicia do século XIX.
- 5.8.- A arte do século XIX en España.

5.4.- Criterios de avaliación:

- B5.1. Coñecer e comprender os acontecementos, os feitos e os procesos máis importantes que levaron á Revolución Industrial en España.
- B5.2. Analizar as causas da tardía implantación da Revolución Industrial en España.
- B5.3. Coñecer as tensións que levaron en España ó xurdimento do primeiro movemento obreiro.
- B5.4. Analizar a evolución dos cambios económicos en España e en Galicia a raíz da industrialización parcial do país.
- B5.5. Entender o concepto de progreso, os sacrificios e os avances que leva consigo.
- B5.6. Coñecer cales foron as principais ramas industriais desenvolvidas en España no século XIX.

5.5.- Estándares de aprendizaxe e competencias clave:

- XHB5.1.1. Compara o proceso de industrialización en Inglaterra e en España.
- XHB5.1.2. Especifica algunhas das repercusións políticas como consecuencia dos cambios económicos en España.
- XHB5.2.1. Elabora un eixe cronolóxico cos principais avances científicos e tecnolóxicos na España do século XIX.
- XHB5.3.1. Explica a situación laboral feminina e infantil nas cidades industriais españolas.
- XHB5.3.2. Analiza os cambios económicos e da sociedade galega no século XIX.
- XHB5.3.3 Especifica as mudanzas e as repercusións económicas na agricultura española do século XIX.

5.6.- Contidos mínimos

- Explica como se iniciou a Revolución Industrial en España. Principais sectores e características.
- Indica cando xorde o movemento obreiro na España do XIX. Características.
- Describe en que consistiu a reforma agraria liberal e as súas consecuencias no futuro económico de España.

- Comenta as características os efectos que tivo a construción do ferrocarril na España de mediados do século XIX.

5.7.- Temporalización:

- 6 sesións lectivas.

5.8.- Procedementos e instrumentos de avaliación:

- Actividades de Avaliación Inicial que resultarán de grande utilidade para identificar os coñecementos previos do alumnado.
- Actividades de Avaliación Final de Tema estruturadas en 10 preguntas seguindo o modelo das Avaliacións Pisa e de Avaliación Final da ESO: 5 preguntas pechadas (tipo a, b, c, d), 3 semipechadas e 3 abertas.
- Realización das actividades formuladas na Unidade durante a Avaliación continua.
- Interacción de grupo e intervencións orais na clase relacionadas cos contidos e competencias traballados na unidade.

Bloque 4. O Imperialismo do século XIX e a I Guerra Mundial

Unidade 6.- A época do Imperialismo.

6.1.- Competencias clave:

- Comunicación lingüística CCL
- Aprender a aprender CAA
- Competencias sociais e cívicas CSC

6.2.- Obxectivos didácticos:

- Analizar as causas da expansión imperialista e a súa xustificación por parte das potencias implicadas.
- Describir a Segunda Revolución Industrial, os cambios que introduciu e as repercusións económicas que tivo tanto en Europa Occidental como nos Estados Unidos.
- Explicar o crecemento demográfico que se deu en Europa a raíz da Segunda Revolución Industrial e o proceso migratorio ao que deu lugar.
- Explicar as expedicións de Europa polo mundo en vistas á conquista de novos territorios e os enfrontamentos aos que deron lugar.
- Desenvolver as formas de organización e de explotación das colonias e valorar as súas repercusións na situación económica e social dos países implicados.
- Rexeitar as xustificacións do colonialismo e a segregación racial.
- Identificar a extensión e posesións dos imperios coloniais formados polos países europeos e a expansión territorial dos Estados Unidos e Xapón.
- Comentar a revolución artística que se deu no cambio de século e as influencias que recibiu a arte occidental da asiática e da africana.
- Describir o progreso que se deu na ciencia e a tecnoloxía durante o cambio de século e a revolución que isto supuxo na vida cotiá.

6.3.- Contidos:

6.- A época do imperialismo

- 6.1.- Por que se produciu a expansión imperialista?
- 6.2.- O triunfo do capitalismo industrial
- 6.3.- Europa, á conquista do mundo.
- 6.4.- Como repartiron o mundo os imperios coloniais?
- 6.5.- A herdanza do colonialismo.
- 6.6.- Arte e sociedade. O cambio de século, cara a unha revolución artística.
- 6.7.- A influencia da arte asiática e africana na arte occidental.
- 6.8.- Do século XIX ao XX: unha transformación constante da ciencia e da tecnoloxía.

6.4.- Criterios de avaliación:

- B4.1. Identificar as potencias imperialistas e a repartición de poder económico e político no mundo no derradeiro cuarto do século XIX e no principio do XX.
- B4.2. Establecer xerarquías causais (aspecto e escala temporal) da evolución do imperialismo.

- B4.3. Coñecer os principais acontecementos da Gran Guerra, as súas interconexións coa Revolución Rusa e as consecuencias dos tratados de Versalles.
- B4.4. Esquematizar a orixe, o desenvolvemento e as consecuencias da Revolución Rusa.
- B4.5. Relacionar movementos culturais como o romanticismo, en distintas áreas, e recoñecer a orixinalidade de movementos artísticos como o impresionismo, o expresionismo e outros "ismos" en Europa.

6.5.- Estándares de aprendizaxe e competencias clave:

- XHB6.1.1. Explica razoadamente que o concepto Imperialismo reflicte unha realidade que influirá na xeopolítica mundial e nas relacións económicas transnacionais.
- XHB6.2.1. Sabe recoñecer cadeas e interconexións causais entre colonialismo, imperialismo e a Gran Guerra de 1914.
- XHB6.2.2. Elabora discusións sobre eurocentrismo e globalización.
- XHB6.3.1. Sitúa nun mapa de África as zonas da colonización francesa e inglesa.
- XHB6.3.2. Elabora unha narrativa explicativa das causas e consecuencias do proceso colonizador.

6.6.- Contidos mínimos

- Explica as causas e as consecuencias da expansión imperialista do século XIX.
- Analiza o reparto do mundo e sinala os principais imperios coloniais.
- Expón que fixo posible o enorme avance industrial de finais do século XIX.
- Define as características da II Revolución Industrial.
- Recolle as consecuencias económicas, políticas e sociais do colonialismo.

6.7.- Temporalización:

- 7 sesións lectivas.

6.8.- Procedementos e instrumentos de avaliación:

- Actividades de Avaliación Inicial que resultarán de grande utilidade para identificar os coñecementos previos do alumnado.
- Actividades de Avaliación Final de Tema estruturadas en 10 preguntas seguindo o modelo das Avaliacións Pisa e de Avaliación Final da ESO: 5 preguntas pechadas (tipo a, b, c, d), 3 semipechadas e 3 abertas.
- Realización das actividades formuladas na Unidade durante a Avaliación continua.
- Interacción de grupo e intervencións orais na clase relacionadas cos contidos e competencias traballados na unidade.

Bloque 4. O Imperialismo do século XIX e a I Guerra Mundial

Unidade 7.- A Primeira Guerra Mundial e a Revolución Rusa.

7.1.- Competencias clave:

- Comunicación lingüística *CCL*
- Aprender a aprender *CAA*
- Competencias sociais e cívicas *CSC*
- Conciencia e expresións culturais *CCEC*

7.2.- Obxectivos didácticos:

- Expor os conflitos que tiñan lugar entre as potencias participantes na expansión imperialista antes de 1914 e o sistema de alianzas militares que se estableceron entre elas.
- Identificar as causas profundas e locais que desencadearon a Primeira Guerra Mundial.
- Analizar as fases da Gran Guerra e as súas repercusións económicas, sociais, políticas e territoriais.
- Coñecer a situación dos soldados na fronte e ser consciente do sufrimento que isto supuxo.
- Definir o concepto de 'guerra total' e explicar por que se considera a Primeira Guerra Mundial como tal.
- Expor as causas de que tivera lugar a Revolución Rusa e a súa relación coa Primeira Guerra Mundial.
- Explicar a caída do tsarismo e describir a toma do poder na xornada revolucionaria de outubro e a construción do primeiro estado socialista.
- Comprender as consecuencias da guerra civil rusa e o proceso de formación da URSS.
- Describir a situación de Europa ao finalizar a Gran Guerra e coñecer o seu reflexo na arte.

7.3.- Contidos:

- 7.- A Primeira Guerra Mundial e a Revolución Rusa
 - 7.1.- Por que se estalou unha guerra en Europa en 1914?
 - 7.2.- O desenvolvemento da guerra.
 - 7.3.- Unha guerra total.
 - 7.4.- Por que se produciu unha revolución en Rusia?
 - 7.5.- A Revolución rusa.
 - 7.6.- Europa, ao rematar a guerra.
 - 7.7.- As vangardas artísticas.

7.4.- Criterios de avaliación:

- B7.1 Coñecer as causas que levaron á Primeira Guerra Mundial, as características principais e os grandes acontecementos que ocorreron no seu desenvolvemento.
- B7.2 Esquematizar a orixe, o desenvolvemento e as consecuencias da Revolución Rusa, e establecer as relacións pertinentes coa Gran Guerra.
- B7.3 Expor todas as consecuencias posibles da Primeira Guerra Mundial.
- B7.4 Analizar e comentar diversas obras artísticas do século XX e recoñecer o estilo ao que pertencen.
- B7.5 Coñecer as consecuencias dos Tratados de Versalles.

7.5.- Estándares de aprendizaxe e competencias clave:

- XHB4.3.1. Diferencia os acontecementos dos procesos, nunha explicación histórica, da I Guerra Mundial.
- XHB7.1.1. Explica o contexto que favoreceu que tivese lugar a Primeira Guerra Mundial.
- XHB7.1.2. Expón as fases e os sucesos máis significativos no desenvolvemento da Gran Guerra.
- XHB7.1.3. Describe as características da Primeira Guerra Mundial e define por que se recolle baixo o concepto de “guerra total”.
- XHB7.2.1. Expón a situación na que se achaba Rusia para que se desencadease unha Revolución e como influíu esta no desenvolvemento da Guerra.
- XHB4.4.1. Contrasta algunhas interpretacións do alcance da Revolución Rusa na súa época e na actualidade.
- XHB7.3.1. Enumera as consecuencias da Guerra a distintos niveis: demográfico, económico, social e político.
- XHB4.3.2. Analiza o novo mapa político de Europa.
- XHB4.3.3. Describe a derrota de Alemaña desde a súa propia perspectiva e desde a dos aliados.
- XHB7.4.1. Analiza as Primeiras vangardas como cuestionamento da arte do pasado e rexeitamento da imitación da realidade.

7.6.- Contidos mínimos

- Explica cales foron as causas e analiza tamén as consecuencias da Grande Guerra.
- Describe as principais causas e o proceso da Revolución Rusa.
- Analiza a organización da paz, os tratados, a SDN e o novo mapa de Europa.

7.7.- Temporalización:

- 7 sesións lectivas.

7.8.- Procedementos e instrumentos de avaliación:

- Actividades de Avaliación Inicial que resultarán de grande utilidade para identificar os coñecementos previos do alumnado.
- Actividades de Avaliación Final de Tema estruturadas en 10 preguntas seguindo o modelo das Avaliacións Pisa e de Avaliación Final da ESO: 5 preguntas pechadas (tipo a, b, c, d), 3 semipechadas e 3 abertas.
- Realización das actividades formuladas na Unidade durante a Avaliación continua.
- Interacción de grupo e intervencións orais na clase relacionadas cos contidos e competencias traballados na unidade.

Bloque 5: A época de entreguerras (1919-1945)**Unidade 8.- O período de entreguerras.**

8.1.- Competencias clave:

- Comunicación lingüística CCL
- Competencia dixital CD
- Aprender a aprender CAA
- Competencias sociais e cívicas CSC
- Sentido de iniciativa e espírito emprendedor CSIEE

8.2.- Obxectivos didácticos:

- Enumerar os problemas que desembocaron nunha nova guerra mundial vinte anos despois da fin da Gran Guerra.
- Expor os factores que transformaron os Estados Unidos na primeira potencia mundial e describir o *american way of life*.
- Analizar as causas que provocaron o crac bolsista de 1929 e o desencadeamento da depresión económica xeneralizada.
- Describir os factores que explican o ascenso dos réximes totalitarios en Alemaña e Italia.
- Identificar e rexeitar a ideoloxía do fascismo italiano e o nazismo alemán.
- Coñecer os piares do nazismo alemán e as súas liñas de actuación.
- Explicar a chegada ao poder de Stalin na URSS e xustificar por que se considera a súa ditadura como un réxime totalitario.
- Analizar as características da arte do período de entreguerras e coñecer as principais correntes que xurdiron, os seus máximos expoñentes e as súas obras máis representativas.

8.3.- Contidos:

8.- O período de entreguerras.

8.1.- Que problemas conduciron a unha nova guerra en tan só vinte anos?

8.2.- Os Estados Unidos: da prosperidade á crise.

8.3.- 1929, exemplo da crise da economía capitalista.

8.4.- A crise da democracia: o fascismo italiano.

8.5.- Alemaña, o ascenso do nazismo.

8.6.- O réxime nazi, un sistema totalitario.

8.7.- A Unión Soviética, a ditadura stalinista.

8.8.- A arte do período de entreguerras.

8.4.- Criterios de avaliación:

- XBB5.1. Coñecer e comprender os acontecementos, os feitos e os procesos máis importantes do período de entreguerras, e a súa conexión co presente, e estudar a xerarquía causal nas explicacións históricas sobre esta época.
- XBB5.2. Analizar as causas do auge dos fascismos en Europa.
- XBB8.1. Expor as consecuencias que tivo a Primeira Guerra Mundial nas distintas potencias que participaron nela, profundando no caso de EUA.
- XBB8.2. Analizar as correntes artísticas de protesta que naceron durante o período de entreguerras e comenta algunha das súas obras.
- XBB8.3. Describir as causas e o alcance da crise financeira de 1929.
- XBB8.4. Explicar os diversos factores polos que se fixo posible o auge dos totalitarismos en Europa e describir tres casos concretos: os fascismos de Italia e Alemaña, e o goberno stalinista en Rusia.

8.5.- Estándares de aprendizaxe e competencias clave:

- XHB1.1. Describe a situación de posguerra en Europa e no resto das potencias participantes na Primeira Guerra Mundial.
- XHB1.2. Explica o proceso de crecemento que se deu en EUA tras a Guerra e as causas do seu posterior declive.
- XBH2.1. Describe as características do dadaísmo, as correntes da abstracción, o surrealismo e a nova obxectividade.
- XBH3.1. Analiza o alcance da crise financeira de 1929 e a súa vinculación co sistema económico capitalista.
- XBH4.1. Expón as causas polas que se deu o auge do fascismo en Italia e os seus principios ideolóxicos.
- XBH4.2. Explica como e por que se produciu o ascenso do nazismo en Alemaña e as súas principais características.
- XBH4.3. Describe a chegada ao poder de Stalin na Unión Soviética e o carácter da súa ditadura, e argumenta por que se considera como un réxime totalitario.

8.6.- Contidos mínimos:

- Analiza as causas e o desenvolvemento da gran crise de 1929.
- Describe as características dos sistemas fascistas e analiza os casos italiano e alemán.
- Explica en que consistiu a ditadura stalinista soviética.
- Analiza a organización da paz, os tratados, a SDN e o novo mapa de Europa.

8.7.- Temporalización:

- 7 sesións lectivas.

8.8.- Procedementos e instrumentos de avaliación.

- Actividades de Avaliación Inicial que resultarán de grande utilidade para identificar os coñecementos previos do alumnado.
- Actividades de Avaliación Final de Tema estruturadas en 10 preguntas seguindo o modelo das Avaliacións Pisa e de Avaliación Final da ESO: 5 preguntas pechadas (tipo a, b, c, d), 3 semipechadas e 3 abertas.
- Realización das actividades formuladas na Unidade durante a Avaliación continua.
- Interacción de grupo e intervencións orais na clase relacionadas cos contidos e competencias traballados na unidade.

Bloque 5: A época de entreguerras (1919-1945)

Unidade 9.- España no primeiro terzo do século XX (1902-1939).

9.1.- Competencias clave:

- Comunicación lingüística *CCL*
- Competencia dixital *CD*
- Aprender a aprender *CAA*
- Competencias sociais e cívicas *CSC*
- Sentido de iniciativa e espírito emprendedor *CSIEE*

9.2.- Obxectivos didácticos:

- Expor as causas da crise do sistema da Restauración e os seus protagonistas sociais e políticos.
- Analizar a situación socioeconómica e política de España no primeiro terzo do século XX.
- Explicar as características da Ditadura de Primo de Rivera e valorar criticamente a represión exercida por este goberno.
- Analizar o contexto no que se produciu a proclamación da Segunda República e as reformas que se realizaron para modernizar e democratizar a sociedade española.
- Coñecer as causas que desencadearon a Guerra Civil española e saber explicar, coa axuda de mapas, a evolución do conflito.
- Rexeitar as formas de terror e represión impostas sobre a poboación durante o conflito e valorar o impacto da guerra sobre a poboación civil.
- Comprender a situación política e económica de España ao finalizar o conflito.
- Analizar o contexto social e político de Galicia entre 1898 e 1939.

9.3.- Contidos:

- 9.- España no primeiro terzo do século XX (1902 – 1939)
 - 9.1.- Por que entrou en crise o sistema da Restauración?
 - 9.2.- A ditadura de Primo de Rivera.
 - 9.3.- A Segunda República española.
 - 9.4.- Que reformas emprendeu a República?
 - 9.5.- O Bienio Conservador e a Fronte Popular.
 - 9.6.- A Guerra Civil: os bandos enfrontados.
 - 9.7.- A Guerra Civil: as fases militares.
 - 9.8.- Os desastres da guerra
 - 9.9.- Galicia no primeiro terzo do século XX.

9.4.- Criterios de avaliación:

- B9.1. Explicar o declive da Restauración e a posterior imposición da ditadura a mans de Primo de Rivera.
- B9.2. Expor as características da Segunda República e as súas principais reformas.
- B9.3. Describir as causas e o desenvolvemento da Guerra Civil española.
- B9.4. Expor a situación de posguerra española.

9.5.- Estándares de aprendizaxe e competencias clave:

- XHB1.1. Expón os factores que levaron á crise ao sistema da Restauración.
- XHB1.2. Explica as causas polas que se impuxo a ditadura de Primo de Rivera e a súa posterior crise.
- XHB2.1. Describe o proceso que se levou a cabo ata a proclamación da Segunda República española tras as eleccións de 1931.
- XHB2.2. Enumera as reformas que emprendeu a República en distintos ámbitos como o militar, o relixioso, o territorial, o agrario e o educativo, e define as reaccións que xerou.
- XHB3.1. Explica a situación política tras o levantamento de Casas Viejas e identifica o ambiente de tensión previo ao estalido da Guerra Civil.
- XHB3.2 . Desenvolve as causas da Guerra Civil española e cita os sucesos principais que tiveron lugar até chegar ao seu fin.
- XHB4.1. Describe os desastres da guerra e as súas consecuencias a distintos niveis.

9.6.- Contidos mínimos:

- Analiza as causas e o desenvolvemento da crise da Restauración (1909, 1917, 1923).
- Causas e caracteres da ditadura de Primo de Rivera.
- Características e fases da II República española
- Analiza as causas da Guerra Civil e describe as súas fases.

9.7.- Temporalización:

- 5 sesións lectivas.

9.8.- Procedementos e instrumentos de avaliación.

- Actividades de Avaliación Inicial que resultarán de grande utilidade para identificar os coñecementos previos do alumnado.
- Actividades de Avaliación Final de Tema estruturadas en 10 preguntas seguindo o modelo das Avaliacións Pisa e de Avaliación Final da ESO: 5 preguntas pechadas (tipo a, b, c, d), 3 semipechadas e 3 abertas.
- Realización das actividades formuladas na Unidade durante a Avaliación continua.
- Interacción de grupo e intervencións orais na clase relacionadas cos contidos e competencias traballados na unidade.

Bloque 5: A época de entreguerras (1919-1945).

Unidade 10.- A Segunda Guerra Mundial.

10.1.- Competencias clave:

- Comunicación lingüística CCL
- Competencia dixital CD
- Aprender a aprender CAA
- Competencias sociais e cívicas CSC

10.2.- Obxectivos didácticos:

- Coñecer as causas que desencadearon a Segunda Guerra Mundial.
- Expor o desenvolvemento da guerra e identificar as súas ofensivas máis importantes.
- Definir o concepto de 'guerra total' e explicar por que a Segunda Guerra Mundial se considera como tal.
- Describir as características da Segunda Guerra Mundial en canto á ocupación de territorios e a violencia exercida sobre os seus habitantes.
- Explicar o Holocausto xudeu e valorar o seu alcance como un acontecemento que marcou a historia a partir do século XX.
- Describir as consecuencias demográficas, económicas e políticas do conflito.
- Expor a fundación da Organización das Nacións Unidas, os seus órganos de goberno e o seu labor.
- Coñecer o papel que xoga a ONU na actualidade.

10.3.- Contidos:

- 10.- A Segunda Guerra Mundial.
 - 10.1.- Por que se chegou á Segunda Guerra Mundial?
 - 10.2.- O desenvolvemento da guerra.
 - 10.2.1.- Unha guerra total.
 - 10.2.2.- O Holocausto xudeu.
 - 10.3.- As consecuencias da guerra.
 - 10.3.1.- A Organización das Nacións Unidas (ONU).

10.4.- Criterios de avaliación:

- B10.1. Coñecer as causas, as características e os principais feitos que aconteceron durante a Segunda Guerra Mundial.
- B10.2. Desenvolver os efectos que supuxo a Segunda Guerra Mundial a distintos niveis
- B10.3. Recoñecer que el xeito no que se dispoñen as cousas no presente depende dos feitos que sucederon no pasado e inflúe nas posibilidades do futuro.

10.5.- Estándares de aprendizaxe e competencias clave:

- XHB1.1. Contextualiza o estalido da Segunda Guerra Mundial e establece unha das súas causas no ocorrido durante a Primeira Guerra Mundial.
- XHB1.2. Describe o desenvolvemento da guerra, facendo referencia ás distintas alianzas que se formaron.
- XHB1.3. Expón as características da guerra en canto ao seu alcance e métodos de propagación.
- XHB1.4. Coñece a situación de represión que se deu durante a Segunda Guerra Mundial, as causas e os seus principais afectados.
- XHB2.1. Relata as consecuencias que tivo a Segunda Guerra Mundial nas potencias participantes.
- XHB2.2. Explica a orixe da ONU e sopesa como unha Europa en guerra durante o século XX pode chegar posteriormente a unha unión económica e política.

10.6.- Contidos mínimos

- Analiza por que se chegou á Segunda Guerra Mundial e describe as fases polas que atravesou.
- Explica as consecuencias da Guerra.
- Comenta as orixes da ONU, os seus órganos e o seu papel.

10.7.- Temporalización:

- 7 sesións lectivas.

10.8.- Procedementos e instrumentos de avaliación.

- Actividades de Avaliación Inicial que resultarán de grande utilidade para identificar os coñecementos previos do alumnado.
- Actividades de Avaliación Final de Tema estruturadas en 10 preguntas seguindo o modelo das Avaliacións Pisa e de Avaliación Final da ESO: 5 preguntas pechadas (tipo a, b, c, d), 3 semipechadas e 3 abertas.
- Realización das actividades formuladas na Unidade durante a Avaliación continua.
- Interacción de grupo e intervencións orais na clase relacionadas cos contidos e competencias traballados na unidade.

Bloque 6: As causas e as consecuencias da II Guerra Mundial (1939-1945)

Unidade 11.- Un mundo dividido: Guerra Fría e descolonización.

11.1.- Competencias clave:

- Competencia dixital CD
- Aprender a aprender CAA
- Competencias sociais e cívicas CSC

11.2.- Obxectivos didácticos:

- Coñecer a evolución dos Estados Unidos e a URSS tras a Segunda Guerra Mundial.
- Analizar as causas que explican a polarización do mundo en dous bloques antagónicos.

- Expor a situación de Alemaña durante a Guerra Fría e as consecuencias do levantamento do muro de Berlín.
- Identificar os principais conflitos da Guerra Fría.
- Explicar os motivos que conduciron á “coexistencia pacífica” dos anos 50 e 60.
- Recoñecer as causas e as principais etapas do proceso de descolonización e situalo no seu contexto.
- Describir as causas do conflito de Oriente Próximo e desenvolver as consecuencias de cada unha das guerras árabe-israelís.
- Comprender a necesidade do neocolonialismo e o xurdimento do Terceiro Mundo.

11.3.- Contidos:

- 11.- Un mundo dividido: Guerra Fría e descolonización
 - 11.1.- Por que Europa quedou dividida por un "pano de aceiro"?
 - 11.2.- Alemaña, centro da Guerra Fría
 - 11.3.- Os conflitos bélicos da Guerra Fría
 - 11.3.1- Kennedy-Jruschov: cara a unha coexistencia pacífica?
 - 11.4.- O proceso de descolonización
 - 11.5.- O conflito de Oriente Próximo
 - 11.6.- Pasado e presente. Descolonización e neocolonialismo

11.4.- Criterios de avaliación:

- B11.1. Explicar as consecuencias da Segunda Guerra Mundial a distintos niveis.
- B11.2. Relatar os feitos principais da descolonización de posguerra no século XX.

11.5.- Estándares de aprendizaxe e competencias clave:

- XHB1.1. Coñece a situación da posguerra mundial e describe a división do mundo en dous grandes bloques separados por un “pano de aceiro”.
- XHB1.2. Expón en que consistiu o conflito en Oriente Próximo e atribúe a súa orixe a unha vontade de compensación polo Holocausto xudeu.
- XHB2.1 Explica como se desenvolveu o proceso descolonizador e describe os seus feitos máis relevantes.

11.6.- Contidos mínimos

- Definir Pano de Aceiro, Guerra Fría e coexistencia pacífica.
- Describe o proceso descolonizador e o fenómeno do Neocolonialismo.

11.7.- Temporalización:

- 6 sesións lectivas.

11.8.- Procedementos e instrumentos de avaliación.

- Actividades de Avaliación Inicial que resultarán de grande utilidade para identificar os coñecementos previos do alumnado.
- Actividades de Avaliación Final de Tema estruturadas en 10 preguntas seguindo o modelo das Avaliacións Pisa e de Avaliación Final da ESO: 5 preguntas pechadas (tipo a, b, c, d), 3 semipechadas e 3 abertas.
- Realización das actividades formuladas na Unidade durante a Avaliación continua.
- Interacción de grupo e intervencións orais na clase relacionadas cos contidos e competencias traballados na unidade.

Bloque 7: A estabilización do Capitalismo e o illamento económico do bloque soviético

Unidade 12.- Capitalismo e comunismo: dous sistemas enfrontados.

12.1.- Competencias clave:

- Comunicación lingüística *CCL*
- Competencia dixital *CD*
- Aprender a aprender *CAA*
- Competencias sociais e cívicas *CSC*
- Conciencia e expresións culturais *CCEC*

12.2.- Obxectivos didácticos:

- Expor as diferenzas entre o bloque capitalista e o bloque comunista e identificar as dúas potencias que se erixiron como líderes de cada un deles.
- Entender o proceso de construción de Europa tras a Segunda Guerra Mundial.
- Coñecer os factores que, tras a Segunda Guerra Mundial, lles permitiron aos Estados Unidos converterse no líder do mundo capitalista.
- Explicar o proceso de crecemento que se deu nos EUA até chegar á crise enerxética en 1973.
- Describir que é o Estado do benestar e os piares sobre os que se sustenta.
- Valorar a loita das mulleres pola igualdade e identificar as dificultades coas que se encontraron para lograla.
- Recoñecer as características da Unión Soviética, como unha gran potencia mundial, e o proceso de expansión do comunismo no mundo.
- Identificar os cambios experimentados na URSS tras a morte de Stalin e coñecer as causas da crise e o afundimento do comunismo.
- Analizar as características de dúas concepcións distintas da arte, dos EUA e da URSS, reflexo dos seus dous sistemas contrapostos de organización social: o Pop Art e o realismo socialista.

12.3.- Contidos:

12.- Capitalismo e comunismo: dous sistemas enfrontados

12.1.- Que diferenciaba o bloque capitalista do bloque comunista?

12.2.- A construción dunha nova Europa unida

12.3.- Que é o estado de benestar?

12.4.- A evolución do bloque comunista

12.5.- A crise do mundo soviético

12.6.- Arte e sociedade. Dúas concepcións da arte: O s EUA e a URSS

12.4.- Criterios de avaliación:

- B12.1. Analizar e comentar diversas obras artísticas do século XX e recoñecer o estilo ao que pertencen.
- B12.2. Explicar as consecuencias da Segunda Guerra Mundial a distintos niveis.
- B12.3. Definir o Estado de Benestar e analizar os seus proles e as súas contras.
- B12.4. Describir a nova situación da URSS: o auxe e o derrubamento.
- B12.5. Recoñecer que o xeito no que se dispoñen as cousas no presente depende dos feitos que sucederon no pasado e inflúe nas posibilidades do futuro.

12.5.- Estándares de aprendizaxe e competencias clave:

- XHB1.1. Explica as características do Pop Art e do realismo socialista e analiza algunhas obras.
- XHB2.1. Describe a situación política e económica das grandes potencias hexemónicas despois da Segunda Guerra Mundial e compáraas entre si.
- XHB3.1. Explica en que consiste o Estado de Benestar e os avances que promoveu en Europa.
- XHB4.1. Expón a evolución do bloque comunista tras a Guerra Fría: a expansión mundial e o seu posterior declive
- XHB5.1. Relata as razóns polas que se procurou avanzar cara a unha colaboración entre estados europeos e sopesa como se pode chegar a ela tras un período de guerra.

12.6.- Contidos mínimos:

- Describe a construción da UE.
- Define Estado de benestar e compara a evolución do bloque comunista e o bloque capitalista.

12.7.- Temporalización:

- 4 sesións lectivas.

12.8.- Procedementos e instrumentos de avaliación:

- Actividades de Avaliación Inicial que resultarán de grande utilidade para identificar os coñecementos previos do alumnado.
- Actividades de Avaliación Final de Tema estruturadas en 10 preguntas seguindo o modelo das Avaliacións Pisa e de Avaliación Final da ESO: 5 preguntas pechadas (tipo a, b, c, d), 3 semipechadas e 3 abertas.
- Realización das actividades formuladas na Unidade durante a Avaliación continua.
- Interacción de grupo e intervencións orais na clase relacionadas cos contidos e competencias traballados

Bloque 8: O mundo recente entre os séculos XX e XXI

Unidade 13.- España: a ditadura franquista (1939-1975).

13.1.- Competencias clave:

- Comunicación lingüística CCL
- Competencia dixital CD
- Aprender a aprender CAA
- Competencias sociais e cívicas CSC

13.2.- Obxectivos didácticos:

- Identificar as características básicas do sistema político franquista.
- Avaliar as políticas económicas emprendidas polo franquismo na posguerra e a situación de penuria económica á que tivo que facerlle fronte a poboación.
- Comprender a condición da muller durante o franquismo.
- Coñecer as medidas introducidas polos tecnócratas no réxime e as súas consecuencias.
- Identificar os focos expulsos e receptores das migracións da década de 1960 e os seus trazos básicos.
- Describir os cambios da sociedade española a partir da década de 1960.
- Identificar os principais movementos de oposición ao franquismo e reflexionar de forma crítica sobre a represión que exerceu o réxime.
- Analizar as causas da crise da ditadura desde principios dos anos 70.
- Coñecer a evolución política, social e económica de Galicia durante o franquismo.

13.3.- Contidos:

13.- España: a ditadura franquista (1939 – 1975)

13.1.- Cales foron as bases do réxime franquista?

13.2.- A longa posguerra (1939 – 1959)

13.3.- Desenvolvemento e crise do réxime (1959 – 1975)

13.4.- Que impacto tivo o crecemento económico na sociedade española?

13.5.- O exilio e a oposición ao franquismo

13.6.- O franquismo en Galicia

13.4.- Criterios de avaliación:

- B13.1. Analizar as características do franquismo e a súa evolución no tempo, tendo en conta as transformacións políticas, sociais e económicas que promoveu.
- B13.2. Explicar a situación do bando republicano despois da Guerra Civil e o desenvolvemento dos movementos de oposición ao franquismo.
- B13.3. Expor o crecemento económico que se deu na sociedade española a partir de 1960 e o impacto que tivo nela.

13.5.- Estándares de aprendizaxe e competencias clave:

- XHB1.1. Explica as bases do réxime franquista e os seus principios ideolóxicos.
- XHB1.2. Expón a situación de posguerra en España, e concretamente en Galicia, e o intento de restitución da economía por parte do franquismo.
- XHB1.3. Describe a situación da muller durante o franquismo.
- XHB1.4. Desenvolve os cambios que se deron no réxime, o seu crecemento económico e demográfico e as súas consecuencias, e a súa posterior crise.
- XHB2.1. Explica o destino dos exiliados por causa da opresión franquista e como naceron e se desenvolveron os movementos de oposición.
- XHB3.1. Describe como os cambios producidos na España dos anos 60 afectaron os costumes e os xeitos de vida dos seus habitantes.

13.6.- Contidos mínimos

- Señala as características do réxime franquista e as fases da ditadura.
- Analiza o impacto da política de crecemento económico nos anos sesenta e setenta.

13.7.- Temporalización:

- 5 sesións lectivas.

13.8.- Procedementos e instrumentos de avaliación:

- Actividades de Avaliación Inicial que resultarán de grande utilidade para identificar os coñecementos previos do alumnado.
- Actividades de Avaliación Final de Tema estruturadas en 10 preguntas seguindo o modelo das Avaliacións Pisa e de Avaliación Final da ESO: 5 preguntas pechadas (tipo a, b, c, d), 3 semipechadas e 3 abertas.
- Realización das actividades formuladas na Unidade durante a Avaliación continua.
- Interacción de grupo e intervencións orais na clase relacionadas cos contidos e competencias traballados na unidade.

Bloque 8: O mundo recente entre os séculos XX e XXI**Unidade 14.- Transición e democracia en España.**

14.1.- Competencias clave:

- Comunicación lingüística *CCL*
- Aprender a aprender *CAA*
- Competencias sociais e cívicas *CSC*
- Conciencia e expresións culturais *CCEC*

14.2.- Obxectivos didácticos:

- Identificar as causas polas que o franquismo non sobreviviu tras a morte de Franco.
- Coñecer o proceso de transición á democracia e as políticas desenvolvidas polos primeiros gobernos democráticos en España.
- Recoñecer os trazos esenciais da Constitución de 1978 e a estrutura territorial resultante do novo Estado das Autonomías.
- Detallar as características do Golpe de Estado do 23-F.
- Coñecer os principais partidos políticos españoles e o sistema electoral e analizar as medidas de goberno impulsadas polo PSOE e o PP.
- Apreciar as relacións internacionais de España e o seu papel no mundo.
- Analizar os cambios sociais e económicos que se produciron na sociedade española durante as tres últimas décadas e a evolución do Estado do Benestar.
- Describir o desenvolvemento político, económico e demográfico de Galicia en democracia.
- Analizar as correntes artísticas do século XX en España e en Galicia.

14.3.- Contidos:

- 14.- Transición e democracia en España
 - 14.1.- Por que o franquismo non sobreviviu a Franco?
 - 14.2.- A transición á democracia (1975 – 1977)
 - 14.3.- Que novo Estado xurdiu da Constitución de 1978?
 - 14.4.- As mobilizacións populares
 - 14.5.- Os gobernos da democracia
 - 14.6.- Cambio económico e social a partir de 1985
 - 14.7.- Construción e crise do Estado de benestar
 - 14.8.- Galicia en democracia
 - 14.9.- As correntes artísticas do século XX en España
 - 14.10.- A arte contemporánea en Galicia

14.4.- Criterios de avaliación:

- B14.1. Analizar e comentar diversas obras artísticas do século XX en España e recoñecer o estilo ao que pertencen.
- B14.2. Comprender o concepto de crise económica e recoñecer a súa repercusión mundial nun caso concreto.
- B14.3. Expor as causas da fin do franquismo e coñecer a situación na que se achaba España nese momento.
- B14.4. Explicar o cambio que experimentou España durante a época da Transición a distintos niveis: político, social e económico.

14.5.- Estándares de aprendizaxe e competencias clave:

- XHB1.1. Explica as características máis destacadas das correntes artísticas do século XX en España e, concretamente, en Galicia, e coñece os seus artistas máis representativos.
- XHB2.1. Expón as características do Estado de benestar en España, analiza como desembocou na crise económica de 2008 e compáraa coa crise enerxética de 1973.
- XHB3.1. Describe a situación de España tras a morte de Franco e o proceso de cambio que se iniciou nese momento.
- XHB4.1. Enumera os principais fitos que deron lugar ao cambio da sociedade e a política españolas durante a Transición.
- XHB4.2. Relata como as mobilizacións sociais contribuíron ao establecemento da democracia e o papel que desempeñou cada un dos sectores da sociedade.
- XHB4.3. Explica os cambios que experimentou España na época da Transición a nivel económico e político.

14.6.- Contidos mínimos

- Analiza as características da Transición democrática.
- Características do novo Estado constitucional.
- Analiza a obra dos primeiros gobernos democráticos.
- Comenta a crise do Estado de benestar.

14.7.- Temporalización:

- 5 sesións lectivas.

14.8.- Procedementos e instrumentos de avaliación:

- Actividades de Avaliación Inicial que resultarán de grande utilidade para identificar os coñecementos previos do alumnado.
- Actividades de Avaliación Final de Tema estruturadas en 10 preguntas seguindo o modelo das Avaliacións Pisa e de Avaliación Final da ESO: 5 preguntas pechadas (tipo a, b, c, d), 3 semipechadas e 3 abertas.
- Realización das actividades formuladas na Unidade durante a Avaliación continua.
- Interacción de grupo e intervencións orais na clase relacionadas cos contidos e competencias traballados na unidade.

Bloque 8.- O mundo recente entre os séculos XX e XXI.

Unidade 15.- O mundo actual.

15.1.- Competencias clave:

- Comunicación lingüística CCL
- Competencia dixital CD
- Aprender a aprender CAA
- Competencias sociais e cívicas CSC

15.2.- Obxectivos didácticos:

- Expor as causas do fin da división do mundo en bloques.
- Recoñecer as características da nova orde internacional e as causas que fixeron dos Estados Unidos a única superpotencia mundial.
- Describir a evolución europea posterior á caída do muro de Berlín.
- Explicar o desenvolvemento da construción da Unión Europea e as súas políticas.
- Detallar as causas e as características da crise económica mundial de 2008.
- Identificar os principais conflitos bélicos actuais en Europa, América, Asia e África, así como o papel do terrorismo no panorama internacional.
- Expor as características da arte no mundo actual.
- Definir en que consiste a *globalización* e que efectos ten sobre a economía.
- Explicar en que consiste a Terceira Revolución Industrial, a súa estreita vinculación coa globalización e os cambios que supuxo.
- Identificar os riscos medioambientais derivados dunha explotación masiva dos recursos naturais e a necesidade dun desenvolvemento sostible, e elaborar un proxecto relativo a isto.

15.3.- Contidos:

15.- O mundo actual

- 15.1.- Por que a comezos de 1990 rematou a división do mundo en bloques?
- 15.2.- Unha nova orde mundial
- 15.3.- Europa tras a caída do muro de Berlín
- 15.4.- A construción da Unión Europea
- 15.5.- Europa, a crise do modelo de benestar
- 15.6.- Un mundo inestable
- 15.7.- Os conflitos do século XXI
- 15.8.- Arte e sociedade. A arte no mundo actual

15.4.- Criterios de avaliación:

- B15.1. Coñecer as causas e consecuencias inmediatas do derrubamento da URSS e outros réximes soviéticos.
- B15.2. Interpretar procesos a medio prazo de cambios económicos, sociais e políticos de ámbito mundial.
- B15.3. Entender a evolución da construción da Unión Europea e a implantación do Estado de benestar.
- B15.4. Definir en que consiste a globalización e identificar algúns dos seus factores.
- B15.5. Identificar os cambios máis relevantes que supuxo a revolución tecnolóxica.

15.5.- Estándares de aprendizaxe e competencias clave:

- XHB1.1. Analiza diversos aspectos dos cambios producidos tras o derrubamento da URSS.
- XHB2.1. Interpreta o renacemento e o declive das nacións no novo mapa político europeo desa época.
- XHB3.1. Discute sobre a construción da Unión Europea e do seu futuro.
- XHB3.2. Comprende os proles e os contras do Estado do benestar e explica as causas e as consecuencias da súa crise.
- XHB4.1. Expón algúns dos conflitos que teñen lugar hoxe en día a pesar do proceso de globalización.
- XHB4.2. Describe o proceso de globalización e sinala as súas repercusións a nivel social e económico.
- XHB5.1. Expón a revolución que supuxo a aparición da Internet e compáraa coas dúas revolucións tecnolóxicas anteriores.

15.6.- Contidos mínimos

- Analiza a situación de Europa trala caída do muro.
- Situación de Europa a finais do século XX.
- Sinala os novos conflitos do século XXI.

15.7.- Temporalización:

- 3 sesións lectivas.

15.8.- Procedementos e instrumentos de avaliación:

- Actividades de Avaliación Inicial que resultarán de grande utilidade para identificar os coñecementos previos do alumnado.
- Actividades de Avaliación Final de Tema estruturadas en 10 preguntas seguindo o modelo das Avaliacións Pisa e de Avaliación Final da ESO: 5 preguntas pechadas (tipo a, b, c, d), 3 semipechadas e 3 abertas.
- Realización das actividades formuladas na Unidade durante a Avaliación continua.
- Interacción de grupo e intervencións orais na clase relacionadas cos contidos e competencias traballados na unidade.

4.- Estándares de aprendizaxe, criterios de cualificación, instrumentos de avaliación e elementos transversais en 4º ESO

LENDA COMPETENCIAS		LENDA INSTRUMENTOS DE AVALIACIÓN		LENDA TRANSVERSAIS	
CCL	Comunicación Lingüística	PE	Probas escritas	CL	Comprensión lectora
CMCCT	Competencia matemática e compet. básicas en ciencia e tecnoloxía	OTA	Observación do traballo diario na aula	EOE	Expresión oral e escrita
CD	Competencia dixital	CdC	Caderno de clase	CA	Comunicación audiovisual
CAA	Competencia aprender a aprender	Rub	Rúbricas: producións do alumnado	TIC	Tecnoloxías da información e da comunicación
CSC	Competencias sociais e cívicas	EPCT	Exposición e posta en común dos traballos de grupo	EMP	Emprendemento
CSIEE	Sentido de iniciativa e espírito emprendedor	PD	Participación nos debates	EC	Educación cívica
CCEC	Conciencia e expresións culturais			PV	Prevenção da violencia
				EV	Educación e seguridade viaria

Unidade 1.- O século XVIII: a crise do Antigo Réxime																
Estándares de aprendizaxe avaliados		Criterios de cualificación e instrumentos de avaliación							Elementos transversais							
Estándares de aprendizaxe e competencias		grao mínimo consec.	peso cualific.	Instrumentos de avaliación					CL	EOE	CA	TIC	EMP	EC	PV	EV
				PE	OTA	CdC	Rub	EPCT								
XHB1.1.1. Establece, a través da análise de textos, a diferenza entre o Absolutismo e o Parlamentarismo. CSC,CAA,CCL		50 %	20 %	80 %	10 %	10 %				X						
XHB1.1.2. Distingue conceptos históricos como Antigo Réxime e Ilustración. CS,CAA,CCL.		40 %	20 %	80 %		10 %	10 %				X					
XHB1.2.1. Describe as características da cultura da Ilustración e as implicacións que ten nalgunhas monarquías. CSC,CCEC,CCL.		50 %	10 %	80 %	10 %	10 %					X					
XHB1.3.1. Aprecia os avances científicos e a súa aplicación á vida diaria, e contextualiza o papel dos científicos na súa propia época. CSC,CMCCT,CAA.		50 %	10 %	70 %	10 %	10 %	10 %						X			
XHB1.3.2. Comprende as implicacións do empirismo e o método científico nunha variedade de áreas. CSC,CMCCT.		50 %	10 %	70 %	10 %	10 %	10 %			X						
XHB2.1.2. Recoñece, mediante a análise de fontes de diversas épocas, o valor destas non só como información senón tamén como evidencia para os/as historiadores/as. CSC,CAA,CCL.		50 %	10 %	70 %	20 %	10 %					X					
XHB2.2.2. Redacta unha narrativa sintética cos principais feitos dalgunha das revolucións burguesas do século XVIII, acudindo a explicacións causais, e indica os proles e os contras. CSC,CAA,CCL.		50 %	20 %	80 %	10 %	10 %					X					

Unidade 2.- A época das revolucións liberais (1789-1871)																
Estándares de aprendizaxe avaliáveis	Criterios de cualificación e instrumentos de avaliación							Elementos transversais								
	Estándares de aprendizaxe e competencias	grao mínimo consec.	peso cualific.	Instrumentos de avaliación												
PE				OTA	CdC	Rub	EPCT	PD	CL	EOE	CA	TIC	EMP	EC	PV	EV
XHB2.1.1. Sopesa as razóns dos revolucionarios para actuar como o fixeron. CSC,CAA,CCL.	50 %	40 %	80 %			20 %								X		
XHB2.1.2. Recoñece, mediante a análise de fontes de diversas épocas, o valor destas non só como información senón tamén como evidencia para os/as historiadores/as. CSC,CAA,CCL.	50 %	20 %	70 %	20 %	10 %						X					
XHB2.2.1. Redacta unha narrativa sintética cos principais feitos dalgunha das revolucións burguesas da primeira metade do século XIX, acudindo a explicacións causais, e sinala os proles e os contras. CSC,CAA,CCL.	50 %	20 %	80 %	10 %	10 %					X						
XHB2.2.3. Discute as implicacións da violencia empregando diversos tipos de fontes. CSC,CAA,CCL.	50 %	20 %	20 %	20 %	20 %	20 %									X	

Unidade 3.- A orixe da industrialización																
Estándares de aprendizaxe avaliáveis	Criterios de cualificación e instrumentos de avaliación							Elementos transversais								
	Estándares de aprendizaxe e competencias	grao mínimo consec.	peso cualific.	Instrumentos de avaliación												
PE				OTA	CdC	Rub	EPCT	PD	CL	EOE	CA	TIC	EMP	EC	PV	EV
XHB3.1.1. Analiza os proles e os contras da primeira Revolución Industrial en Inglaterra.	50 %	20 %	80 %	10 %	10 %					X						
XHB3.2.1. Analiza e compara a industrialización de diferentes países de Europa, América e Asia, nas súas distintas escalas temporais e xeográficas.	50 %	20 %	80 %			20 %				X						
XHB3.2.1. Compara o proceso de industrialización en Inglaterra e nos países nórdicos.	50 %	20 %	80 %	10 %	10 %					X						
XHB3.3.1. Explica a situación laboral feminina e infantil nas cidades industriais.	50 %	10 %	80 %	10 %	10 %								X			
XHB3.4.1. Especifica algunhas repercusións políticas como consecuencia dos cambios económicos	50 %	20 %	80 %			20 %				X						
XHB3.5.1. Elabora un eixe cronolóxico, diacrónico e sincrónico, cos principais avances científicos e tecnolóxicos do século XIX.	50 %	10 %	80 %	10 %	10 %							X				

Unidade 4.- A España do século XIX: a construción do réxime liberal																
Estándares de aprendizaxe avaliáveis	Criterios de cualificación e instrumentos de avaliación								Elementos transversais							
	grao mínimo consec.	peso cualific.	Instrumentos de avaliación													
			PE	OTA	CdC	Rub	EPCT	PD	CL	EOE	CA	TIC	EMP	EC	PV	EV
XHB4.1.1. Explica razoadamente que o concepto imperialismo reflicte unha realidade que influirá na xeopolítica mundial e nas relacións económicas transnacionais.	50 %	20 %	80 %	10 %	10 %						X					
XHB4.1.2. Elabora discusións sobre eurocentrismo e a globalización.	50 %	10 %	80 %		20 %						X					
XHB4.2.1. Sabe recoñecer cadeas e interconexións causais entre colonialismo, imperialismo e a Gran Guerra de 1914.	40 %	10 %	80 %	10 %	10 %					X						
XHB4.3.1. Diferencia os acontecementos dos procesos, nunha explicación histórica, da I Guerra Mundial.	40 %	10 %	80 %	10 %	10 %					X						
XHB4.3.2. Analiza o novo mapa político de Europa.	50 %	20 %	80 %		20 %					X						
XHB4.3.3. Describe a derrota de Alemaña desde a súa propia perspectiva e desde a dos aliados.	50 %	10 %	60 %	10 %	10 %	20 %				X						
XHB4.4.1. Contrasta algunhas interpretacións do alcance da Revolución Rusa na súa época e na actualidade.	50 %	10 %	80 %	10 %	10 %									X		
XHB4.5.1. Comenta analiticamente cadros, esculturas e exemplos arquitectónicos da arte do século XIX.	50 %	5 %	80 %			20 %						X				
XHB4.5.2. Compara movementos artísticos europeos e asiáticos.	50 %	5 %	80 %			20 %					X					

Unidade 5.- Industrialización e cambio social na España do século XIX																
Estándares de aprendizaxe avaliáveis	Criterios de cualificación e instrumentos de avaliación								Elementos transversais							
	grao mínimo consec.	peso cualific.	Instrumentos de avaliación													
			PE	OTA	CdC	Rub	EPCT	PD	CL	EOE	CA	TIC	EMP	EC	PV	EV
XHB5.1.1. Analiza interpretacións diversas de fontes históricas e historiográficas de distinta procedencia.	50 %	10 %	50 %	20 %	20 %	10 %				X						
XHB5.1.2. Relaciona algunhas cuestións concretas do pasado co presente e as posibilidades do futuro, como o alcance das crises financeiras de 1929 e de 2008	40 %	10 %	50 %	20 %	20 %	10 %					X					
XHB5.1.3. Discute as circunstancias da loita polo sufraxio da muller.	40 %	10 %	50 %	20 %	20 %	10 %								X		
XHB5.2.1. Explica diversos factores que fixeron posible o auxe do fascismo en Europa.	50 %	25 %	80 %	10 %	10 %						X					
XHB5.3.1. Explica as principais reformas durante a II República española, e reaccións a elas.	50 %	25 %	80 %	10 %	10 %						X					
XHB5.3.2. Explica as causas da Guerra Civil española no contexto europeo e internacional.	50 %	20 %	80 %	10 %	10 %									X		

Unidade 6.- A época do imperialismo																
Estándares de aprendizaxe avaliáveis	Criterios de cualificación e instrumentos de avaliación								Elementos transversais							
	Estándares de aprendizaxe e competencias	grao mínimo consec.	peso cualific.	Instrumentos de avaliación												
PE				OTA	CdC	Rub	EPCT	PD	CL	EOE	CA	TIC	EMP	EC	PV	EV
XHB6.1.1. Recoñece a xerarquía causal (diferente importancia dunhas causas ou outras segundo as narrativas).	50 %	20 %	80 %	10 %	10 %					X						
XHB6.2.1. Sitúa nun mapa as fases do conflito.	40 %	15 %	50 %	20 %	20 %	10 %					X					
XHB6.2.2. Dá unha interpretación de por que rematou antes a guerra europea que a mundial.	40 %	15 %	80 %	10 %	10 %					X						
XHB6.2.3. Elabora unha narrativa explicativa das causas e as consecuencias da II Guerra Mundial, a distintos niveis temporais e xeográficos.	50 %	20 %	80 %	10 %	10 %					X						
XHB6.3.1. Recoñece a significación do Holocausto na historia mundial.	50 %	10 %	50 %	20 %	20 %	10 %							X			
XHB6.1.1. Recoñece a xerarquía causal (diferente importancia dunhas causas ou outras segundo as narrativas).	50 %	10 %	50 %	20 %	20 %	10 %				X						
XHB6.2.1. Sitúa nun mapa as fases do conflito.	50 %	10 %	50 %	20 %	20 %	10 %					X					

Unidade 7.- A Primeira Guerra mundial e a Revolución Rusa																
Estándares de aprendizaxe avaliáveis	Criterios de cualificación e instrumentos de avaliación								Elementos transversais							
	Estándares de aprendizaxe e competencias	grao mínimo consec.	peso cualific.	Instrumentos de avaliación												
PE				OTA	CdC	Rub	EPCT	PD	CL	EOE	CA	TIC	EMP	EC	PV	EV
XHB7.1.1. Explica o contexto que favoreceu que tivese lugar a Primeira Guerra Mundial.	40 %	10 %	80 %	10 %	10 %					X						
XHB7.1.2. Expón as fases e os sucesos máis significativos no desenvolvemento da Gran Guerra.	50 %	25 %	80 %	10 %	10 %					X						
XHB7.1.3. Describe as características da Primeira Guerra Mundial e define por que se recolle baixo o concepto de "guerra total".	50 %	25 %	80 %	10 %	10 %					X						
XHB7.2.1. Expón a situación na que se achaba Rusia para que se desencadease unha Revolución e como influíu esta no desenvolvemento da Guerra.	50 %	10 %	60 %	20 %	10 %	10 %				X						
XHB7.3.1. Enumera as consecuencias da Guerra a distintos niveis: demográfico, económico, social e político.	40 %	10 %	80 %	10 %	10 %								X			
XHB7.4.1. Analiza as Primeiras vangardas como cuestionamento da arte do pasado e rexeitamento da imitación da realidade.	50 %	5 %	50 %	20 %	20 %	10 %				X						
XHB7.1.1. Explica o contexto que favoreceu que tivese lugar a Primeira Guerra Mundial.	50 %	15 %	80 %	10 %	10 %								X			

Unidade 8.- O período de entreguerras																
Estándares de aprendizaxe aviables	Criterios de cualificación e instrumentos de avaliación								Elementos transversais							
	Estándares de aprendizaxe e competencias	grao mínimo consec.	peso cualific.	Instrumentos de avaliación												
PE				OTA	CdC	Rub	EPCT	PD	CL	EOE	CA	TIC	EMP	EC	PV	EV
XHB1.1. Describe a situación de posguerra en Europa e no resto das potencias participantes na Primeira Guerra Mundial.	40 %	15 %	60 %	20 %	10 %	10 %					X					
XHB1.2. Explica o proceso de crecemento que se deu en EUA tras a Guerra e as causas do seu posterior declive.	40 %	10 %	60 %	20 %	10 %	10 %					X					
XBH2.1. Describe as características do dadaísmo, as correntes da abstracción, o surrealismo e a nova obxectividade.	50 %	5 %	50 %	20 %	20 %	10 %					X					
XBH3.1. Analiza o alcance da crise financeira de 1929 e a súa vinculación co tipo de sistema económico capitalista.	40 %	20 %	80 %	10 %	10 %						X					
XBH4.1. Expón as causas polas que se deu o auxe do fascismo en Italia e os seus principios ideolóxicos.	50 %	20 %	80 %	10 %	10 %									X		
XBH4.2. Explica como e por que se produciu o ascenso do nazismo en Alemaña e as súas principais características.	50 %	20 %	80 %	10 %	10 %									X		
XBH4.3. Describe a chegada ao poder de Stalin na Unión Soviética e o carácter da súa ditadura, e argumenta por que se considera como un réxime totalitario.	40 %	15 %	80 %	10 %	10 %									X		

Unidade 9.- España no primeiro terzo do século XX (1902-1939)																
Estándares de aprendizaxe aviables	Criterios de cualificación e instrumentos de avaliación								Elementos transversais							
	Estándares de aprendizaxe e competencias	grao mínimo consec.	peso cualific.	Instrumentos de avaliación												
PE				OTA	CdC	Rub	EPCT	PD	CL	EOE	CA	TIC	EMP	EC	PV	EV
XHB1.1. Expón os factores que levaron á crise ao sistema da Restauración.	50 %	15 %	80 %	10 %	10 %						X					
XHB1.2. Explica as causas polas que se impuxo a ditadura de Primo de Rivera e a súa posterior crise.	50 %	20 %	80 %	10 %	10 %									X		
XHB2.1. Describe o proceso que se levou a cabo ata a proclamación da Segunda República española tras as eleccións de 1931.	40 %	10 %	60 %	20 %	10 %	10 %					X					
XHB2.2. Enumera as reformas que emprendeu a República en distintos ámbitos como o militar, o relixioso, o territorial, o agrario e o educativo, e define as reaccións que xerou.	40 %	15 %	80 %	10 %	10 %									X		
XHB3.1. Explica a situación política tras o levantamento de Casas Viejas e identifica o ambiente de tensión previo ao estalido da Guerra Civil.	40 %	10 %	60 %	20 %	10 %	10 %								X		
XHB3.2. Desenvolve as causas da Guerra Civil española e cita os sucesos principais que tiveron lugar até chegar ao seu fin.	50 %	20 %	80 %	10 %	10 %						X					
XHB4.1. Describe os desastres da guerra e as súas consecuencias a distintos niveis.	40 %	10 %	80 %	10 %	10 %									X		

Unidade 10.- A Segunda Guerra Mundial

Estándares de aprendizaxe avaliáveis	Criterios de cualificación e instrumentos de avaliación								Elementos transversais							
	grao mínimo consec.	peso cualific.	Instrumentos de avaliación													
			PE	OTA	CdC	Rub	EPCT	PD	CL	EOE	CA	TIC	EMP	EC	PV	EV
XHB1.1. Contextualiza o estalido da Segunda Guerra Mundial e establece unha das súas causas no ocorrido durante a Primeira Guerra Mundial.	40 %	20 %	80 %	10 %	10 %						X					
XHB1.2. Describe o desenvolvemento da guerra, facendo referencia ás distintas alianzas que se formaron.	50 %	20 %	80 %	10 %	10 %						X					
XHB1.3. Expón as características da guerra en canto ao seu alcance e métodos de propagación.	40 %	15 %	80 %	10 %	10 %									X		
XHB1.4. Coñece a situación de represión que se deu durante a Segunda Guerra Mundial, as causas e os seus principais afectados.	40 %	15 %	60 %	20 %	10 %	10 %								X		
XHB2.1. Relata as consecuencias que tivo a Segunda Guerra Mundial nas potencias participantes.	40 %	10 %	80 %	10 %	10 %						X					
XHB2.2. Explica a orixe da ONU e sopesa como unha Europa en guerra durante o século XX pode chegar posteriormente a unha unión económica e política.	50 %	20 %	80 %	10 %	10 %						X					

Unidade 11.- Un mundo dividido: Guerra Fría e descolonización

Estándares de aprendizaxe avaliáveis	Criterios de cualificación e instrumentos de avaliación								Elementos transversais							
	grao mínimo consec.	peso cualific.	Instrumentos de avaliación													
			PE	OTA	CdC	Rub	EPCT	PD	CL	EOE	CA	TIC	EMP	EC	PV	EV
XHB1.1. Coñece a situación da posguerra mundial e describe a división do mundo en dous grandes bloques separados por un “pano de aceiro”.	50 %	25 %	80 %	10 %	10 %									X		
XHB1.2. Expón en que consistiu o conflito en Oriente Próximo e atribúe a súa orixe a unha vontade de compensación polo Holocausto xudeu.	40 %	20 %	80 %	10 %	10 %						X					
XHB2.1 Explica como se desenvolveu o proceso descolonizador e describe os seus feitos máis relevantes.	50 %	25 %	80 %	10 %	10 %						X					

Unidade 12.- Capitalismo e comunismo: dous sistemas enfrontados

Estándares de aprendizaxe avaliáveis	Criterios de cualificación e instrumentos de avaliación								Elementos transversais							
	grao mínimo consec.	peso cualific.	Instrumentos de avaliación													
			PE	OTA	CdC	Rub	EPCT	PD	CL	EOE	CA	TIC	EMP	EC	PV	EV
XHB1.1. Explica as características do Pop Art e do realismo socialista e analiza algunhas obras.	50 %	5 %	50 %	20 %	20 %	10 %				X						
XHB2.1. Describe a situación política e económica das grandes potencias hexemónicas despois da Segunda Guerra Mundial e compáraas entre si.	40 %	25 %	80 %	10 %	10 %					X						
XHB3.1. Explica en que consiste o Estado de Benestar e os avances que promoveu en Europa.	50 %	25 %	80 %	10 %	10 %								X			
XHB4.1. Expón a evolución do bloque comunista tras a Guerra Fría: a expansión mundial e o seu posterior declive	40 %	25 %	80 %	10 %	10 %					X						
XHB5.1. Relata as razóns polas que se procurou avanzar cara a unha colaboración entre estados europeos e sopesa como se pode chegar a ela tras un período de guerra.	40 %	20 %	60 %	20 %	20 %	10 %				X						

Unidade 13.- España: a ditadura franquista (1939 - 1975)

Estándares de aprendizaxe avaliáveis	Criterios de cualificación e instrumentos de avaliación								Elementos transversais							
	grao mínimo consec.	peso cualific.	Instrumentos de avaliación													
			PE	OTA	CdC	Rub	EPCT	PD	CL	EOE	CA	TIC	EMP	EC	PV	EV
XHB1.1. Explica as bases do réxime franquista e os seus principios ideolóxicos.	50 %	20 %	80 %	10 %	10 %					X						
XHB1.2. Expón a situación de posguerra en España, e concretamente en Galicia, e o intento de restitución da economía por parte do franquismo.	50 %	20 %	80 %	10 %	10 %					X						
XHB1.3. Describe a situación da muller durante o franquismo.	40 %	10 %	60 %	20 %	10 %	10 %									X	
XHB1.4. Desenvolve os cambios que se deron no réxime, o seu crecemento económico e demográfico e as súas consecuencias, e a súa posterior crise.	40 %	20 %	80 %	10 %	10 %					X						
XHB2.1. Explica o destino dos exiliados por causa da opresión franquista e como naceron e se desenvolveron os movementos de oposición.	40 %	20 %	80 %	10 %	10 %					X						
XHB3.1. Describe como os cambios producidos na España dos anos 60 afectaron os costumes e os xeitos de vida dos seus habitantes.	40 %	10 %	60 %	20 %	10 %	10 %									X	

Unidade 14.- Transición e democracia en España																
Estándares de aprendizaxe avaliados	Criterios de cualificación e instrumentos de avaliación								Elementos transversais							
	Estándares de aprendizaxe e competencias	grao mínimo consec.	peso cualific.	Instrumentos de avaliación					CL	EOE	CA	TIC	EMP	EC	PV	EV
				PE	OTA	CdC	Rub	EPCT								
XHB1.1. Explica as características máis destacadas das correntes artísticas do século XX en España e, concretamente, en Galicia, e coñece os seus artistas máis representativos.	50 %	10 %	50 %	20 %	20 %	10 %				X						
XHB2.1. Expón as características do Estado de benestar en España, analiza como desembocou na crise económica de 2008 e compáraa coa crise enerxética de 1973.	50 %	20 %	80 %	10 %	10 %				X							
XHB3.1. Describe a situación de España tras a morte de Franco e o proceso de cambio que se iniciou nese momento.	50 %	20 %	80 %	10 %	10 %				X							
XHB4.1. Enumera os principais fitos que deron lugar ao cambio da sociedade e a política españolas durante a Transición.	50 %	20 %	80 %	10 %	10 %				X							
XHB4.2. Relata como as mobilizacións sociais contribuíron ao establecemento da democracia e o papel que desenrolou cada un dos sectores da sociedade.	40 %	10 %	80 %	10 %	10 %								X			
XHB4.3. Explica os cambios que experimentou España na época da Transición a nivel económico e político.	50 %	20 %	80 %	10 %	10 %				X							

Unidade 15.- O mundo actual																
Estándares de aprendizaxe avaliados	Criterios de cualificación e instrumentos de avaliación								Elementos transversais							
	Estándares de aprendizaxe e competencias	Grao mínimo consec.	peso cualific.	Instrumentos de avaliación					CL	EOE	CA	TIC	EMP	EC	PV	EV
				PE	OTA	CdC	Rub	EPCT								
XHB1.1. Analiza diversos aspectos dos cambios producidos tras o derrubamento da URSS.	40 %	20 %	80 %	10 %	10 %					X						
XHB2.1. Interpreta o renacemento e o declive das nacións no novo mapa político europeo desa época.	40 %	10 %	80 %	20 %					X							
XHB3.1. Discute sobre a construción da Unión Europea e do seu futuro.	40 %	10 %	80 %	10 %	10 %								X			
XHB3.2. Comprende os proles e os contras do Estado do benestar e explica as causas e as consecuencias da súa crise.	50 %	20 %	80 %	10 %	10 %				X							
XHB4.1. Expón algúns dos conflitos que teñen lugar hoxe en día a pesar do proceso de globalización.	40 %	10 %	60 %	10 %	20 %	10 %							X			
XHB4.2. Describe o proceso de globalización e sinala as súas repercusións a nivel social e económico.	50 %	20 %	80 %			20 %				X						
XHB5.1. Expón a revolución que supuxo a aparición da Internet e compáraa coas dúas revolucións tecnolóxicas anteriores.	40 %	10 %	50 %	20 %	20 %	10 %						X				

5.- Temporalización prevista.

Xeografía e Historia 4º ESO. Curso 2021-2022

av.	mes	semana	sesións	unidade didáctica
1ª	Setembro	08 S - 09 S	1	Presentación
		12 S - 16 S	3	Organización do curso / avaliación inicial
		19 S - 23 S	3	Unidade 1.- O século XVIII: a crise do Antigo Réxime.
		26 S - 30 S	3	
	Outubro	03 O - 07 O	2	Unidade 2.- Revolucións liberais e movementos nacionalistas. Proba de avaliación
		10 O - 14 O	2	
		17 O - 21 O	3	
		24 O - 28 O	3	
	Novembro	31 O - 04 N	2	Unidade 3.- A industrialización das sociedades europeas
		07 N - 11 N	3	
		14 N - 18 N	3	Unidade 6.- A época do imperialismo. Proba de avaliación
		21 N - 25 N	3	
		28 N - 02 D	3	
	2ª	Decembro	05 N - 09 D	1
12 D - 16 D			3	
19 D - 22 D			2	
Xaneiro		09 X - 13 X	3	Unidade 8.- O período de entreguerras. Proba de avaliación 1
		16 X - 20 X	3	
		23 X - 27 X	3	
Febreiro		30 X - 03 F	3	Unidade 10.- A Segunda Guerra Mundial. Unidade 11.- Un mundo dividido: Guerra fría e descolonización. Unidade 12.- Capitalismo e comunismo: dous sistemas enfrontados.
		06 F - 10 F	3	
		13 F - 17 F	3	
		20 F - 24 F	1	
Marzo		27 F - 03 M	3	Proba de avaliación 2
	06 M - 10 M	3		
	13 M - 17 M	3		
3ª	Marzo	20 M - 24 M	3	Unidade 4.- A España do século XIX: a construción dun réxime liberal Unidade 5.- Industrialización e sociedade na España do s. XIX. Proba de avaliación 1
		27 M - 31 M	3	
		10 A - 14 A	3	
	Abril	17 A - 21 A	3	Unidade 9.- España no primeiro terzo do século XX (1902 - 1939).
		24 A - 28 A	3	
		01 M - 05 M	2	
	Maio	08 M - 12 M	3	Unidade 13.- España: a ditadura franquista (1939 - 1975) Unidade 14.- Transición e democracia en España. Proba de avaliación 2 Unidade 15.- O mundo actual.
		15 M - 19 M	2	
		22 M - 26 M	3	
		29 M - 02 X	3	
		05 X - 09 X	3	
	Xuño	12 X - 16 X	3	Terceira avaliación Actividades de apoio, reforzo, recuperación, ampliación e titorización
		19 X - 21 X	1	

3.- BACHARELATO

2º BAC - HISTORIA DE ESPAÑA.

Introdución.

Un dos obxectivos fundamentais da materia de Historia de España é o coñecemento e a comprensión dos feitos e procesos históricos desenvolvidos desde a Prehistoria ata os nosos días, un marco temporal moi amplo que impide achegarse a todos eles con mesmo nivel de profundidade.

No tratamento desta materia resulta de vital importancia o manexo de moi diferentes fontes de información, destacando as primarias como fonte de coñecemento que o alumnado debe analizar e comentar para reconstruír os feitos e procesos históricos. Complemento de grande interese son tamén as fontes documentais audiovisuais e cinematográficas para complementar a visión de períodos históricos ou feitos máis puntuais.

A materia de Historia de España constitúe un destacado eixe vertebrador para o coñecemento da sociedade, xa que contempla a realidade humana e social desde unha perspectiva integradora e global, visión que se complementa coas achegas doutras disciplinas como a Historia da Arte, a Economía, a Socioloxía ou a Ecoloxía.

Neste curso trátanse aspectos históricos dos que algúns deles xa son coñecidos polo alumnado desde a Educación Secundaria e outros resultan novos. No primeiro caso trátase de afondar nos coñecementos xa adquiridos e, no segundo, en abordar novas cuestións que deben resultar de interese para a súa formación.

A Historia desenvolve múltiples competencias, unhas de forma moi específica -a competencia social e cívica- e outras que tamén están moi presentes no traballo do alumnado: a competencia en ciencia e tecnoloxía, a de conciencia e expresións culturais, a dixital, a do sentido da iniciativa e espírito emprendedor, ademais daquelas que están presentes na maioría das materias do currículo de Secundaria: comunicación lingüística e aprender a aprender. Neste sentido, procúrase que, especialmente a través do deseño dos estándares de aprendizaxe, o alumnado traballe e adquira contidos de carácter transversal directamente relacionados coas materias destas disciplinas: a comprensión lectora, a expresión escrita e oral, a educación cívica e constitucional, o traballo con TIC e o emprendemento.

1.- Obxectivos xerais do BAC e competencias clave en relación coa Historia de España de 2º BAC.

Con respecto aos obxectivos xerais do Bacharelato, a materia de Historia de España debe contribuír a desenvolver no alumnado as capacidades que lle permitan:

- a. Exercer a cidadanía democrática, desde unha perspectiva global, e adquirir unha conciencia cívica responsable, inspirada polos valores da Constitución española e do Estatuto de autonomía de Galicia, así como polos dereitos humanos, que fomente a corresponsabilidade na construción dunha sociedade xusta e equitativa e favoreza a sustentabilidade.
- b. Consolidar unha madurez persoal e social que lle permita actuar de forma responsable e autónoma e desenvolver o seu espírito crítico. Ser quen de prever e resolver pacificamente os conflitos persoais, familiares e sociais.
- c. Fomentar a igualdade efectiva de dereitos e oportunidades entre homes e mulleres, analizar e valorar criticamente as desigualdades e discriminacións existentes e, en particular, a violencia contra a muller, e impulsar a igualdade real e a non discriminación das persoas por calquera condición ou circunstancia persoal ou social, con atención especial ás persoas con discapacidade.
- d. Afianzar os hábitos de lectura, estudo e disciplina, como condicións necesarias para o eficaz aproveitamento da aprendizaxe e como medio de desenvolvemento persoal.
- e. Dominar, tanto na súa expresión oral como na escrita, a lingua galega.
- g. Utilizar con solvencia e responsabilidade as tecnoloxías da información e da comunicación.
- h. Coñecer e valorar criticamente as realidades do mundo contemporáneo, os seus antecedentes históricos e os principais factores da súa evolución. Participar de xeito solidario no desenvolvemento e na mellora do seu contorno social.
- i. Acceder aos coñecementos científicos e tecnolóxicos fundamentais, e dominar as habilidades básicas propias da modalidade elixida.
- l. Comprender os elementos e os procedementos fundamentais da investigación e dos métodos científicos. Coñecer e valorar de forma crítica a contribución da ciencia e da tecnoloxía ao cambio das condicións de vida, así como afianzar a sensibilidade e o respecto cara ao medio ambiente e a ordenación sustentable do territorio, con especial referencia ao territorio galego.
- m. Afianzar o espírito emprendedor con actitudes de creatividade, flexibilidade, iniciativa, traballo en equipo, confianza nun mesmo e sentido crítico.
- n. Desenvolver a sensibilidade artística e literaria, así como o criterio estético, como fontes de formación e enriquecemento cultural.
- p. Valorar, respectar e afianzar o patrimonio material e inmaterial de Galicia, e contribuír á súa conservación e mellora no contexto dun mundo globalizado.

2.- Programación das unidades didácticas.

Obxectivos, contidos, criterios de avaliación, estándares de aprendizaxe, competencias clave e carga horaria.

Unidade 0.- A Historia. métodos e ferramentas propias.

Obxect.	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Comp. clave
<ul style="list-style-type: none"> ▪ d ▪ e ▪ g ▪ h ▪ i ▪ l ▪ m 	1.- O tempo histórico.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 1.1.Recoñecer a dimensión diacrónica e sincrónica nos acontecementos e procesos históricos. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 1.1.1.Sitúa acontecementos e procesos no tempo (diacronía) e aqueles que se producen ao mesmo tempo (sincronía). ▪ 1.1.2.Elabora eixes cronolóxicos nos que situar acontecementos e procesos históricos. ▪ 1.1.3.Manexa cadros cronolóxicos que permiten a análise da sincronía dos cambios políticos e socioeconómicos. ▪ 1.1.4.Distingue entre causas de longa e curta duración, así como das consecuencias a curto e longo prazo. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CCL ▪ CAA ▪ CMCCT
<ul style="list-style-type: none"> ▪ d ▪ e ▪ g ▪ h ▪ i ▪ l ▪ m 	2.- As fontes de información.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 2.1.Localizar, seleccionar e analizar información escrita, gráfica e audiovisual utilizando fontes primarias e secundarias. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 2.1.1.Analiza e comenta textos, mapas, gráficos, estatísticas e imaxes. ▪ 2.1.2.Elabora resumos, esquemas, mapas conceptuais, informes e sínteses. ▪ 2.1.3.Mostra interese polo rigor e pola obxectividade na busca e na interpretación da información histórica. ▪ 2.1.4.Relaciona fontes de información diversa como explicativas de procesos históricos complexos. ▪ 2.1.5.Mostra capacidade crítica á hora de analizar distintas interpretacións históricas. ▪ 2.1.6.Demostra a capacidade de relacionar novos conceptos con outros xa traballados e adquiridos anteriormente. ▪ 2.1.7.Mostra interese por coñecer os antecedentes históricos máis directamente relacionados co mundo contemporáneo. ▪ 2.1.8.Traballa con rigor e obxectividade na busca e interpretación da información histórica. ▪ 2.1.9.Entende que é necesaria a formación histórica para adoptar unha posición social crítica propia. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL ▪ CD
<ul style="list-style-type: none"> ▪ d ▪ e ▪ g ▪ h ▪ i ▪ l ▪ m 	3.- Vocabulario específico da materia.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 3.1.Utilizar o vocabulario histórico e artístico con precisión. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 3.1.1. Define termos e conceptos específicos de cada unidade. ▪ 3.1.2.Emprega correctamente o vocabulario específico dos contidos históricos traballados. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL ▪ CD

Unidade 1.- Hispania e Gallaecia na antigüidade [desde as orixes ata o século VIII].				Carga horaria	5 sesións
Presentación		<ul style="list-style-type: none"> As orixes do poboamento peninsular e os vestixios das primeiras culturas. As principais culturas prerromanas de Hispania e de Gallaecia. 			
Nesta unidade trabállase:		<ul style="list-style-type: none"> O impacto da romanización na península ibérica. A chegada e asentamento de pobos de orixe xermánica no territorio peninsular. 			
Obxect.	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Comp. clave	
<ul style="list-style-type: none"> a b c d e h i m n p 	1.- As primeiras culturas. 1.1.- Os inicios do poboamento peninsular. 1.2.- Colonización de pobos do Mediterráneo oriental. 1.3.- A Idade do Ferro. 1.4.- Os pobos prerromanos. 1.5.- O dominio cartaxinés.	<ul style="list-style-type: none"> 1.1. Comprender a dificultade de coñecer as orixes do poboamento peninsular e coñecer os vestixios das primeiras culturas peninsulares. 	<ul style="list-style-type: none"> 1.1.1. Comprende a dificultade de coñecer as orixes do poboamento peninsular e os vestixios das primeiras culturas. 1.1.2. Diferencia as orixes míticas das culturas e pobos peninsulares dos coñecementos obtidos a través de fontes científicas e históricas. 1.1.3. Coñece as principais culturas prerromanas de Hispania e de Gallaecia. 	<ul style="list-style-type: none"> CSC CAA CCL CCEC 	
<ul style="list-style-type: none"> a b c d e h i m g n p 	2.- A romanización. 2.1.- A Hispania romana. 2.2.- A Gallaecia romana.	<ul style="list-style-type: none"> 1.2. Valorar o impacto da romanización na península ibérica e recoñecer algúns dos máis destacados vestixios da civilización romana. 	<ul style="list-style-type: none"> 1.2.1. Describe as etapas da conquista romana de Hispania e Gallaecia. 1.2.2. Identifica e valora as transformacións do hábitat, así como as consecuencias económicas e sociais da romanización. 1.2.3. Analiza e comenta o impacto cultural da presenza de Roma en Hispania e Gallaecia. 1.2.4. Selecciona algunha obra do legado romano e comenta o seu impacto. 	<ul style="list-style-type: none"> CSC CAA CCL CCEC CD 	
<ul style="list-style-type: none"> a b c d e h i m g n p 	3.- Os reinos xermánicos. 3.1.- O reino dos suevos en Gallaecia. 3.2.- O reino dos visigodos.	<ul style="list-style-type: none"> 1.3. Comprender e valorar a chegada e asentamento de pobos de orixe xermánica no territorio peninsular. 	<ul style="list-style-type: none"> 1.3.1. Identifica os principais pobos xermánicos que penetraron en Hispania. 1.3.2. Analiza e comenta os trazos do reino suevo de Gallaecia. 1.3.3. Explica a organización e dificultades do reino visigodo en Hispania. 1.3.4. Elabora un eixe cronolóxico no que sitúe os principais acontecementos comprendidos entre o inicio da conquista romana e a fin dos reinos xermánicos. 	<ul style="list-style-type: none"> CAA CCL CCEC CD CMCCT 	

Unidade 2.- Al-Ándalus e os reinos cristiáns medievais [séculos VIII - XV].

Carga horaria

6 sesións

Presentación	<ul style="list-style-type: none"> ▪ As singularidades da convivencia de cristiáns e musulmáns durante a Idade Media peninsular. ▪ O avance e rápido dominio musulmán na península despois de 711. ▪ O modelo social, económico e cultural dos reinos cristiáns en contraste co modelo dos reinos e territorios musulmáns. ▪ O desenvolvemento económico e cultural alcanzado pola sociedade hispana de al-Ándalus. ▪ Os vestixios máis destacados da civilización musulmá presentes na actualidade. ▪ A orixe, evolución e características das diferentes unidades territoriais que se foron configurando na península Ibérica. ▪ A especificidade do reino de Galicia durante a Idade Media. ▪ O Camiño de Santiago como vía cultural e artística e os estilos que se configuraron ao seu arredor: o Románico e o Gótico.
Nesta unidade trabállase:	

Obxect.	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Comp. clave
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m ▪ g ▪ n 	<p>1.- O esplendor de al-Ándalus e a formación dos reinos cristiáns.</p> <p>1.1.- Conquista e ocupación islámica.</p> <p>1.2.- Emirato e califato de Córdoba.</p> <p>1.3.- A orixe dos reinos cristiáns.</p> <p>1.4.- Reconquista e repoboación.</p> <p>1.5.- As campañas de Almanzor e a fin do califato de Córdoba.</p> <p>1.6.- A presenza musulmá en Galicia.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 2.1.Coñecer os trazos e evolución do dominio musulmán e a orixe dos reinos cristiáns. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 2.1.1. Explica o inicio e evolución da conquista musulmá da península ibérica ▪ 2.1.2.Caracteriza as etapas do dominio musulmán e resume os cambios económicos, sociais e culturais de al-Ándalus. ▪ 2.1.4.Comprende a orixe dos reinos cristiáns e sintetiza a súa evolución. ▪ 2.1.4.Analiza a presenza musulmá en Galicia. ▪ 2.1.5.Selecciona unha obra de arte islámica e comenta os seus valores e características. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL ▪ CCEC ▪ CD
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m ▪ g ▪ n 	<p>2.- A expansión cristiá e a fin de al-Ándalus.</p> <p>2.1.- Taifas, parias e reinos cristiáns.</p> <p>2.2.- A loita contra os almorábides.</p> <p>2.3.- Creación da Coroa de Aragón e independencia de Portugal.</p> <p>2.4.- A loita contra os almohades.</p> <p>2.4.- Creación da Coroa de Castela e conquista de Andalucía e Levante.</p> <p>2.5.- Cartas de poboamento, doazóns e repartimentos.</p> <p>2.6.- A expansión catalano-aragonesa.</p> <p>2.7.- O reino nazarí de Granada.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 2.2.Explicar a evolución e expansión dos reinos cristiáns 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 2.2.1.Identifica as unidades políticas que se foron configurando no territorio cristián reconquistado. ▪ 2.2.2.Explica os sistemas de repoboación cristiá e as súas consecuencias. ▪ 2.2.3.Analiza as consecuencias das invasións musulmá de almorábides e almohades. ▪ Representa unha liña do tempo desde 711 ata 1492 situando nunha ringleira os principais acontecementos relativos a al-Ándalus e noutra os relativos aos reinos cristiáns. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL ▪ CD ▪ CMCCT
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m 	<p>3.- Sociedade e monarquía feudal.</p> <p>3.1.- A sociedade feudal.</p> <p>3.2.- A monarquía feudal.</p> <p>3.3.- Do proceso de ruralización ao desenvolvemento urbano e comercial.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 2.3.Coñecer os trazos básicos da economía, sociedade e política da época feudal. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 2.3.1.Identifica e caracteriza os trazos básicos do feudalismo peninsular. ▪ 2.3.2.Elabora un cadro-síntese coas características dos grupos sociais no feudalismo. ▪ 2.3.3.Explica a orixe e características do réxime señorial e da monarquía feudo-vasalática. ▪ 2.3.4. Compara a organización política da Coroa de Aragón e a de Castela ao remate da Idade Media. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL

<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m 	<p>4.- A crise dos séculos XIV e XV.</p> <p>4.1.- A crise demográfica e a Peste Negra.</p> <p>4.2.- Crise e recuperación económica.</p> <p>4.3.- Crise política e revoltas nobiliarias.</p> <p>4.4.- Crise e revoltas sociais.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 2.4. Identificar os problemas políticos, sociais e demográficos de finais da Idade Media 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 2.4.1. Describe as causas da crise demográfica do século XIV e valora as súas consecuencias. ▪ 2.4.2. Sintetiza as crises políticas dos reinos cristiáns e as guerras orixinadas. ▪ 2.4.3. Identifica os principais focos de tensión social e describe as súas características. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m ▪ g ▪ p 	<p>5.- A Galicia medieval.</p> <p>5.1.- Un reino sen rei.</p> <p>5.2.- Os señores de Galicia.</p> <p>5.3.- As peregrinacións a Compostela.</p> <p>5.4.- Reactivación da vida urbana.</p> <p>5.5.- As dificultades do século XIV.</p> <p>5.6.- A revolta dos irmandiños.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 2.5. Sintetizar os trazos específicos da Galicia medieval 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 2.5.1. Identifica e valora a evolución política do reino de Galicia na Idade Media. ▪ 2.5.2. Explica e valora as consecuencias da existencia dos foros. ▪ 2.5.3. Valora o fenómeno das peregrinacións a Compostela. ▪ 2.5.4. Busca información para elaborar un breve dossier sobre a revolta irmandiña. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL ▪ CD ▪ CCEC
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m ▪ g ▪ n ▪ p 	<p>2.6. O Camiño de Santiago</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 2.6. Describir a orixe e evolución do Camiño de Santiago e as manifestacións culturais e artísticas con el vinculadas, especialmente a arte románica e gótica. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 2.6.1. Valora o Camiño de Santiago como vía cultural e artística. ▪ 2.6.2. Describe as características dos estilos Románico e Gótico. ▪ 2.6.3. Busca e selecciona unha obra románica e outra gótica para analizar e comentar as súas características e diferenzas. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL ▪ CD ▪ CCEC

Unidade 3.- Os Reis Católicos e a Monarquía hispánica. Auxe e decadencia do imperio español [séculos XVI - XVII]		Carga horaria	8 sesións	
Presentación	<ul style="list-style-type: none"> ▪ O reinado dos Reis Católicos como o tránsito da Idade Media á Idade Contemporánea e o inicio da formación do Estado moderno, coa transformación dos órganos de goberno e o reforzo da autoridade nos monarcas. ▪ O proceso de exploración e conquista das terras descubertas en América e as súas consecuencias. ▪ O modelo político instaurado polos monarcas Austrias na Monarquía hispánica. ▪ Os distintos territorios que formaron parte da Monarquía hispánica nos séculos XVI e XVII. ▪ A posición internacional da Monarquía hispánica, hexemónica no século XVI e de dificultades e guerras continuas no século XVII. ▪ O papel de Galicia na política internacional dos monarcas Austrias. ▪ O Humanismo renacentista e a Contrarreforma católica, así como os estilos artísticos da época. O Renacemento e o Barroco. 			
Nesta unidade trabállase:				
Obxect.	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Comp. clave
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m ▪ p 	1.- Os Reis Católicos. 1.1.- Unión dinástica. 1.2.- Pacificación dos reinos e sometemento dos señores feudais. 1.3.- Dominación de Galicia. 1.4.- Establecemento da Inquisición e expulsión dos xudeus. 1.5.- Reorganización político-administrativa. 1.6.- Ampliación territorial. 1.7.- Descubrimento de América e reparto do mundo. 1.8.- A política matrimonial e o problema sucesorio.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 3.1.Analizar o reinado dos Reis Católicos como unha etapa de transición entre a Idade Media e o Antigo Réxime destacando os trazos herdados e os feitos que marcan o camiño da modernidade. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 3.1.1. Define o concepto de unión dinástica e describe as características do novo tipo de goberno establecido polos RR CC. ▪ 3.1.2.Analiza a actuación dos RR CC en relación con Galicia. ▪ 3.1.3.Analiza as consecuencias da ampliación territorial levada a cabo durante o seu reinado. ▪ 3.1.4.Valora os acontecementos de 1492 e o reparto do novo mundo con Portugal. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m 	2.- A Monarquía dos Austrias. 2.1.-A Monarquía hispánica. Trazos xerais. 2.2.- Carlos I e o Imperio universal. 2.3.- A Monarquía católica de Felipe II. 2.4.- A hexemonía dinástica de Felipe III. 2.5.- Felipe IV e a loita polo mantemento da hexemonía. 2.6.- Carlos II e o problema sucesorio.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 3.2.Coñecer os trazos xerais da Monarquía hispánica 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 3.2.1.Describe as bases políticas, sociais, económicas da Monarquía hispánica nos séculos XVI e XVII. ▪ 3.2.2.Destaca os feitos máis salientables dos reinados de Carlos I e Felipe II ▪ 3.2.3.Caracteriza os reinado de Felipe III e Felipe IV, con especial atención ás propostas do Conde-Duque. ▪ 3.2.4.Analiza a perda de hexemonía e o sistema de Westfalia-Pireneos e o problema sucesorio á morte de Carlos II. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m 	3.- Conquista e explotación da América española. 3.1.- A conquista da América española. 3.2.- O goberno das Indias. 3.3.- A explotación das Indias. 3.4.- A evanxelización.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 3.3.Caracterizar as fases da conquista e os trazos da explotación das colonias americanas. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 3.3.1.Elabora un eixe do tempo coas fases da conquista americana e os feitos máis significativos. ▪ 3.3.2.Explica o modelo de dominio e de explotación e as críticas formuladas contra ela. ▪ 3.3.3.Valora o intercambio Europa-América a través da selección e comentario dalgún dos produtos intercambiados. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL

<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m ▪ p 	<p>4.- A Galicia dos Austrias.</p> <p>4.1.- Organización administrativa do Reino.</p> <p>4.2.- Galicia e a explotación das colonias.</p> <p>4.3.- Galicia e as guerras dos Austrias.</p> <p>4.4.- Sociedade agraria e novos cultivos.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 3.4.Coñecer os trazos e feitos máis significativos de Galicia durante os reinados dos monarcas da casa de Habsburgo 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 3.4.1.Describe a organización administrativa do reino de Galicia. ▪ 3.4.2.Analiza o papel de Galicia no contexto xeral das guerras da Monarquía hispánica. ▪ 3.4.3.Valora a introdución en Galicia de produtos americanos e os seus efectos sobre a demografía e a sociedade. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m ▪ g ▪ n ▪ p 	<p>5.Humanismo e Contrarreforma.</p> <p>5.1.- O Humanismo.</p> <p>5.2.- O Renacemento.</p> <p>5.3.- A Contrarreforma católica.</p> <p>5.4.- O Barroco.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 3.5.Identificar os trazos do Humanismo e da Contrarreforma e dos estilos artísticos do Renacemento e do Barroco. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 3.5.1.Caracteriza o movemento do Humanismo e da Contrarreforma no contexto xeral da súa época. ▪ 3.5.2.Describe as características dos estilos do Renacemento e do Barroco. ▪ 3.5.3.Busca e selecciona unha obra renacentista e outra barroca para analizar e comentar as súas características e diferenzas. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL ▪ CD ▪ CCEC

Unidade 4.- A Monarquía borbónica no Antigo Réxime [século XVIII].

Carga horaria

9 sesións

Presentación

Nesta unidade trabállase:

- Os trazos fundamentais que definen o Antigo Réxime hispano.
- O modelo de organización que introduce a nova dinastía borbónica na Coroa de España.
- O esforzo reformista iniciado polos ilustrados españois e galegos, así como as dificultades e limitacións con que se atoparon.
- O impacto que a Revolución francesa de 1789 tivo sobre a sociedade e sobre a monarquía españolas.
- As diferentes consecuencias que o novo modelo político centralista e uniforme tivo para os distintos reinos, señoríos e territorios peninsulares
- A evolución da situación internacional da Monarquía borbónica española durante o século XVIII.
- A situación de Galicia durante o século XVIII e os feitos máis destacables relacionados cos acontecementos da nova dinastía.

Obxect.	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Comp. clave
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m 	1.- O Antigo Réxime: trazos básicos. 1.1.- Un sistema económico predominantemente agrario. 1.2. Réxime demográfico antigo. 1.3.- Sociedade estamental. 1.4.- Analfabetismo e relixiosidade. 1.5.- Persistencia do réxime señorial. 1.6.- Monarquía absoluta e soberanía real.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 4.1.Describir os trazos xerais do Antigo Réxime. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 4.1.1. Valora a persistencia dun sistema económico predominantemente agrario. ▪ 4.1.2.Caracteriza o Antigo Réxime desde o punto de vista demográfico e social. ▪ 4.1.3.Identifica os trazos da persistencia do réxime señorial. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m 	2.- Os Borbóns e a Coroa de España no século XVIII. 2.1.- Felipe V e o centralismo borbónico. 2.2.- Fernando VI e o pacifismo. 2.3.- Carlos III e o reformismo Ilustrado. 2.4.- Carlos IV e o impacto da Revolución francesa.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 4.2.Analizar os cambios no modelo de organización política que introduce a nova dinastía e os feitos máis destacados do reinado dos primeiros monarcas Borbón en España. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 4.2.1.Analiza o cambio dinástico e as dificultades no inicio da nova dinastía. ▪ 4.2.2.Describe as reformas do novo Estado borbónico. ▪ 4.2.3. Destaca os feitos máis salientables dos reinados de Felipe V e Fernando VI. ▪ 4.2.4.Caracteriza o reinado de Carlos III, con especial atención ás propostas das reformas ilustradas e as dificultades para levalas a cabo. ▪ 4.2.5.Analiza o reinado de Carlos IV no contexto dos sucesos iniciados coa Revolución de 1789. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m ▪ p 	3.A Galicia borbónica. 3.1.- As realizacións dos Borbóns en Galicia. 3.2.- Galicia e as guerras dos Borbóns. 3.3.- Fidalgos e comerciantes. 3.4.- A Ilustración en Galicia.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 4.3.Coñecer as principais realizacións dos Borbóns en Galicia e valorar o labor dos ilustrados galegos e das institucións máis destacadas. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 4.3.1.Identifica e describe as principais realizacións dos primeiros Borbóns en Galicia. ▪ 4.3.2.Comenta o papel de fidalgos e comerciantes como grupos máis activos da sociedade galega do século XVIII. ▪ 4.3.3.Identifica os principais ilustrados galegos e as súas propostas e valora as realizacións das principais institucións ilustradas galegas. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL

Unidade 5.- Inicios e consolidación do réxime liberal [1788-1874].			Carga horaria	12 sesións
<p>Presentación</p> <p>Nesta unidade trabállase:</p>		<ul style="list-style-type: none"> ▪ A natureza do cambio histórico que experimenta a sociedade e o Estado neste período. ▪ A situación española deses momentos en relación coa situación internacional: o Imperio de Napoleón e a Europa dos Congresos. ▪ Os factores que contribúen á especificidade da revolución liberal española. ▪ As distintas ideoloxías políticas a comezos de XIX: absolutistas, liberais e reformistas (jovellanistas, afrancesados). ▪ A transcendencia política e económica da independencia das colonias españolas de América. ▪ As ideoloxías políticas dominantes e as minoritarias do século XIX en España. ▪ As características do Estado liberal moderado en comparación con outros modelos de réxime representativo (progresista e democrático). 		
Obxect.	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Comp. clave
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m ▪ p 	<p>1.- Crise do Antigo Réxime e revolución liberal.</p> <p>1.1.- Liberalismo: principios e institucións.</p> <p>1.2.- A crise da monarquía e a invasión napoleónica.</p> <p>1.3.- As Cortes de Cádiz e a Constitución de 1812.</p> <p>1.4.- A restauración de Fernando VII. 1814-1833.</p> <p>1.5.- Independencia da América española.</p> <p>1.6.- Carlismo fronte a liberalismo.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 5.1. Identificar os principios e institucións do sistema liberal, coñecer o proceso da revolución liberal no contexto da guerra contra os franceses e as dificultades para a súa instalación definitiva. Coñecer os trazos do proceso de independencia das colonias americanas. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 5.1.1. Define os principios e institucións característicos do liberalismo. ▪ 5.1.2. Valora a crise da monarquía española no contexto das guerras napoleónicas. ▪ 5.1.3. Identifica os trazos e fases da guerra de independencia e a súa incidencia en Galicia. ▪ 5.1.4. Coñece e valora o labor das Cortes de Cádiz. ▪ 5.1.5. Sintetiza as fases políticas do reinado de Fernando VII e valora o enfrontamento entre absolutismo e liberalismo. ▪ 5.1.6. Coñece os trazos e identifica as fases do proceso de independencia das colonias americanas. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m ▪ p 	<p>2.- A construción do Estado liberal.</p> <p>2.1.- Liberalismo doutrinario: moderados e progresistas.</p> <p>2.2.- O réxime do Estatuto Real e o triunfo liberal. 1833-1836.</p> <p>2.3.- O réxime progresista de 1837. 1836-1843.</p> <p>2.4.- O réxime moderado de 1845. 1843-1868.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 5.2. Diferenciar as correntes do liberalismo e identificalas na súa aplicación concreta nas diferentes etapas do reinado de Sabela II. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 5.2.1. Describe os trazos do réxime do Estatuto Real e os acontecementos máis destacados do período. ▪ 5.2.2. Sintetiza as fases políticas do reinado de Sabela II e valora o enfrontamento entre as diferentes correntes liberais, así como as dificultades provocadas polos carlistas. ▪ 5.2.3. Valora as reformas económicas e políticas liberais en relación con Galicia. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m ▪ p 	<p>3.- O Sexenio Democrático. 1868-1874.</p> <p>3.1.- Liberalismo democrático: demócratas e republicanos.</p> <p>3.2.- A Revolución de 1868.</p> <p>3.3.- A Monarquía democrática de Amadeo I. 1871-1873.</p> <p>3.4.- A Primeira República. 1873-1874.</p> <p>3.5.- O republicanismo en Galicia durante o Sexenio.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 5.3. Coñecer as ideoloxías políticas protagonistas de Sexenio e a súa actividade nas diferentes fases da etapa. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 5.3.1. Diferencia as ideoloxías políticas do Sexenio e as súas realizacións máis destacadas. ▪ 5.3.2. Describe e valora os acontecementos de 1868 e as súas consecuencias. ▪ 5.3.3. Valora a actividade dos republicanos galegos durante o Sexenio. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL

<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m ▪ g 	<p>4.- O modelo de Estado na España liberal.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 5.4.Recoñecer e sintetizar as características do modelo de Estado na España liberal. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 5.4.1.Describe os trazos do modelo de Estado liberal en España. ▪ 5.4.2. Nomea os principais partidos políticos do período e identifica a súa ideoloxía. ▪ 5.4.3.Elabora un eixe cronolóxico entre 1808 e 1874 no que sitúa os feitos máis significativos. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL ▪ CCEC ▪ CD ▪ CMCCT
---	--	--	--	--

Unidade 6.- As transformacións socioeconómicas na España liberal.

Carga horaria

7 sesións

Presentación	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Os cambios no modelo demográfico que se producen na sociedade española do século XIX e comezos do XX, así como as causas e destinos da emigración. ▪ As consecuencias da revolución agraria liberal e das desamortizacións para os distintos sectores afectados. ▪ As características e factores dos inicios da industrialización en España. ▪ Os factores que interveñen nos desequilibrios territoriais do século XIX. ▪ As ideoloxías de maior transcendencia no movemento obreiro e as principais organizacións. ▪ As causas que levan á conflitividade social tanto no campo como nas cidades. ▪ A orixe e características da reivindicación feminina.
Nesta unidade trabállase:	

Obxect.	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Comp. clave
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m ▪ p 	1.- Modernización demográfica e emigración. 1.1.- Permanencia e cambios no modelo demográfico. 1.2.- A emigración a América.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 6.1. Identificar os trazos dos modelos demográficos e dos movementos migratorios do século XIX e comezos do XX. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 6.1.1. Caracteriza os trazos do modelo demográfico antigo e os cambios orixinados no mesmo ao longo do século XIX. ▪ 6.1.2. Identifica as causas e as consecuencias dos movementos migratorios. ▪ 6.1.3. Valora a incidencia da emigración en Galicia. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL ▪ CCEC
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m ▪ p 	2.- As transformacións agrarias. 2.1.- As desamortizacións. 2.2.- Desigual evolución da agricultura en España. 2.3.- A conflitividade agraria.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 6.2. Coñecer e valorar as propostas e realizacións dos gobernos liberais relacionadas coas transformacións agrarias 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 6.2.1. Identifica e comenta os Obxect. básicos da reforma agraria liberal, destacando as actuacións relacionadas coa desamortización. ▪ 6.2.2. Recoñece e caracteriza a desigual evolución da agricultura na España liberal. ▪ 6.2.3. Caracteriza e valora a especificidade da desamortización en Galicia. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL ▪ CCEC
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ l ▪ m ▪ p 	3.- Atraso e desenvolvemento industrial. 3.1.- A industrialización en España. 3.2.- Fases do desenvolvemento económico de España. 3.3.- A diversidade rexional na industria. 3.4.- A formación do mercado interior. 3.5.- O sistema bancario e financeiro.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 6.3. Caracterizar os sectores máis destacados dos inicios da industrialización da España liberal 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 6.3.1. Identifica e describe os sectores máis destacados das principais zonas industrializadas. ▪ 6.3.2. Valora a significación do ferrocarril na formación do mercado interior. ▪ 6.3.3. Caracteriza a evolución dos sectores artesanais de Galicia e o papel da industria conserveira como industria de arrastre. ▪ 6.3.4. Compara o desenvolvemento industrial español co dos países máis avanzados de Europa. ▪ 6.3.5. Relaciona as dificultades do transporte e o comercio interior cos condicionamentos xeográficos. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL ▪ CCEC ▪ CMCCT
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i 	4.- Nova sociedade de clases e dominio burgués. 4.1.- Os grupos tradicionais. 4.2.- Os novos grupos.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 6.4. Comprender e valorar os novos criterios de organización social e o papel desempeñado polos diferentes grupos. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 6.4.1. Identifica e valora os cambios máis significativos que afectaron aos grupos tradicionais: a nobreza e o clero. ▪ 6.4.2. Caracteriza e compara a situación do campesiñado andaluz e galego. ▪ 6.4.3. Valora o papel que desempeñou a burguesía no proceso de cambio económico, social e cultural. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL

<ul style="list-style-type: none"> ▪ m ▪ p 				
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m ▪ p 	<p>5.- Conflitividade social e movemento obreiro.</p> <p>5.1.- As condicións de vida da clase traballadora.</p> <p>5.2.- A reacción contra as máquinas: o ludismo.</p> <p>5.3.- A protesta organizada: a folga.</p> <p>5.4.- Sociedades de resistencia e sindicatos de oficios.</p> <p>5.5.- As novas ideoloxías obreiras.</p> <p>5.6.- Sindicatos xerais e partidos obreiros.</p> <p>5.7.- A conflitividade urbana: os motíns de consumos.</p> <p>5.8.- A resposta da patronal e do Estado.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 6.5.Coñecer as ideoloxías de maior influencia no movemento obreiro e as principais organizacións, así como as causas e manifestacións da conflitividades rural e urbana. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 6.5.1. Identifica os trazos do anarquismo e do socialismo marxista e as principais institucións xurdidas en España baixo estas influencias. ▪ 6.5.2.Analiza e comenta a situación do proletariado nos inicios da industrialización. ▪ 6.5.3.Caracteriza a orixe e principais manifestacións da conflitividade agraria e urbana, destacando a situación do campesiñado galego. ▪ 6.5.4.Explica a actitude das autoridades e da patronal ante as manifestacións obreiras. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m 	<p>6.- A reivindicación feminina.</p> <p>6.1.- A condición feminina.</p> <p>6.2.- Discriminación xurídica.</p> <p>6.3.- Discriminación política.</p> <p>6.4.- Discriminación laboral e salarial.</p> <p>6.5.- Asociacionismo e reivindicación laboral.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 6.6.Recoñecer a consideración social, xurídica e política da muller na España liberal. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 6.6.1.Sintetiza a condición feminina en todos os ámbitos da España decimonónica. ▪ 6.6.2.Describe a situación da muller traballadora. ▪ 6.6.3.Valora os inicios da incorporación da muller ao traballo extradoméstico 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL

Unidade 7.- Estado e nación na Restauración borbónica [1874-1931].				Carga horaria	13 sesións
Presentación	<ul style="list-style-type: none"> ▪ O sistema político da Restauración, o seu funcionamento e a súa evolución. ▪ As causas que levaron á crise do sistema. ▪ As causas que levaron á Ditadura e a fin do sistema constitucional e liberal. ▪ As características da ditadura de Primo de Rivera e as súas similitudes e diferenzas co fascismo italiano. ▪ As críticas que os rexeneracionistas facían ao sistema político da Restauración e as propostas de reforma política, social, económica e cultural. ▪ A diversidade rexional e a súa evolución cara ao nacionalismo. 				
Nesta unidade trabállase:					
Obxect.	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Comp. clave	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m ▪ g ▪ p 	1.- O Réxime da Restauración borbónica. 1.1.- O reinado de Afonso XII. 1875-1885. 1.2.- A rexencia de María Cristina de Habsburgo. 1885-1902. 1.3.- A Galicia dos caciques.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 7.1. Caracterizar o sistema político da Restauración e o seu funcionamento. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 7.1.1. Identifica os principios do sistema canovista e a súa aplicación no sistema da quenda. ▪ 7.1.2. Describe o sistema caciquil, con especial referencia a Galicia. ▪ 7.1.3. Sintetiza os principais acontecementos do reinado de Afonso XII. ▪ 7.1.4. Representa unha liña do tempo desde 1874 ata 1902 e sitúa nela os principais acontecementos históricos. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL ▪ CMCCT ▪ CD 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m 	2.- O reinado de Afonso XIII e a crise do sistema da Restauración. 1902-1931 2.1.- Os inicios do reinado e as propostas de reforma. 1902-1916. 2.2.- A quebra do sistema da Restauración. 1917-1923. 2.3.- A ditadura de Primo de Rivera. 1923-1930. 2.4.- A fin da monarquía. 1930-1931.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 7.2. Analizar as causas da quebra do sistema político da Restauración. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 7.2.1. Valora os acontecementos do 98 e as súas consecuencias, destacando o papel dos rexeneracionistas. ▪ 7.2.2. Coñece e analiza as causas e acontecementos máis destacados que provocaron a crise do sistema da Restauración. ▪ 7.2.3. Analiza as forzas de oposición ao sistema, destacando a posición de republicanos e nacionalistas da periferia. ▪ 7.2.4. Analiza as circunstancias que puxeron fin á ditadura e os intentos de proclamar a república. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m ▪ n ▪ p 	3.- Nación e nacionalismos en España. 3.1.- O nacionalismo español. 3.2.- Rexionalismos e nacionalismos periféricos. 3.3.- O catalanismo. 3.4.- O nacionalismo vasco. 3.5.- O galeguismo.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 7.3. Comprender a orixe e desenvolvemento dos movementos de reivindicación nacionalista. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 7.3.1. Define os diferentes conceptos de nación e identifica os trazos definidores da nación española para os conservadores e os demócratas. ▪ 7.3.2. Describe as tendencias políticas máis destacadas e os procesos de formación dos nacionalismos periféricos en España, destacando o caso de Galicia ▪ 7.3.3. Representa unha liña do tempo desde 1875 ata 1931 e sitúa nela os acontecementos máis significativos. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL ▪ CMCCT 	

Unidade 8.- Segunda República e Guerra Civil [1931-1939].			Carga horaria	9 sesións
Presentación	<ul style="list-style-type: none"> ▪ As causas que levaron á proclamación da Segunda República. ▪ As características principais do réxime republicano, así como os distintos partidos políticos que foron protagonistas do período republicano. ▪ Os conflitos que se desenvolveron na España republicana e os grupos sociais afectados. ▪ As causas do fracaso da experiencia republicana e o seu desenlace nunha Guerra Civil. ▪ A evolución das operacións militares e o avance das fronteiras de guerra, así como os condicionamentos do seu desenlace ▪ O diferente desenvolvemento político e social na España republicana e na España nacional. ▪ A axuda estranxeira recibida en ambos bandos durante a Guerra. ▪ O significado deste conflito para a evolución de España, así como as súas consecuencias. 			
Nesta unidade trabállase:				
Obxect.	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Comp. clave
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m ▪ g ▪ n 	1.- A Segunda República. 1.1.- A proclamación da República. 1.2.- As forzas sociais e políticas na República. 1.3.- O Bienio Reformista. Abril 1931-novembro 1933. 1.4.- O Bienio de Dereitas. Novembro 1933-febreiro 1936. 1.5.- A Fronte Popular. Febreiro-xullo 1936. 1.6.- A idade de prata da cultura española. Da xeración do 98 á do 36.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 8.1.Explicar e comprender a Segunda República como solución democrática ao afundimento do sistema da Restauración e diferenciar os sucesivos gobernos e as súas actuacións e dificultades. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 8.1.1. Explica o contexto de proclamación da Segunda República, as primeiras medidas tomadas polo novo goberno e as dificultades que xurdiron. ▪ 8.1.2. Identifica as forzas de apoio e de oposición á República e valora a significación das reformas introducidas pola nova Constitución. ▪ 8.1.3. Sintetiza as actuacións e dificultades do Bienio Reformista, do Radical-Cedista e da Fronte Popular. ▪ 8.1.4. Valora a Idade de Prata da cultura e amplía información a través da consulta da rede sobre algún aspecto concreto. ▪ 8.1.5. Analiza os antecedentes da Guerra Civil 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL ▪ CCEC ▪ CD
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m ▪ g 	2.- A Guerra civil. 2.1.- A sublevación militar e a formación dos bandos. 2.2.- A internacionalización do conflito. 2.3.- A evolución da guerra. 2.4.- A España republicana. 2.5.- A España sublevada.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 8.2. Analizar a Guerra Civil, coas súas causas, desenvolvemento e consecuencias, diferenciando a situación nas dúas zonas en que quedou dividida España. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 8.2.1. Compara a evolución política, social e económica dos dous bandos enfrontados. ▪ 8.2.2. Sintetiza as fases da Guerra desde o punto de vista militar. ▪ 8.2.3. Analiza as consecuencias da derrota republicana e da vitoria dos sublevados. ▪ 8.2.4. Relaciona a Guerra Civil española co contexto internacional. ▪ 8.2.5. Representa unha liña do tempo desde 1931 ata 1939, e sitúa nela os principais acontecementos históricos. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL ▪ CD ▪ CMCCT

Unidade 9.- España no franquismo [1939-1975].

Carga horaria

9 sesións

Presentación

Nesta unidade trabállase:

- Os trazos ideolóxicos do franquismo e a procedencia da súa fundamentación ideolóxica.
- A evolución económica e social da ditadura franquista.
- A dualidade cultural existente na España franquista
- O labor da oposición á ditadura.

Obxect.	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Comp. clave
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m 	1.- Bases e apoios da ditadura franquista. 1.1.- Leis Fundamentais. 1.2.- Franco, caudillo de España. 1.3.- Un reino sen rei. 1.4.- O Movemento Nacional. 1.5.- Unidade da patria e centralismo. 1.6.- Nacionalcatolicismo. 1.7.- Sindicalismo vertical. 1.8.- Limitación dos dereitos individuais. 1.9.- Subordinación da muller. 1.10.- A democracia orgánica.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 9.1.Caracterizar a ideoloxía, os apoios e as bases do réxime franquista. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 9.1.1. Describe as bases e os apoios do franquismo. ▪ 9.1.2. Analiza os principios do Movemento Nacional como fundamentación ideolóxica da ditadura. ▪ 9.1.3.Describe os trazos da democracia orgánica. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m 	2.- Unha longa posguerra. 1939-1959. 2.1.- Da amizade cos fascismos ao illamento exterior ao recoñecemento internacional. 2.2.- Da autarquía económica aos inicios da liberalización. 2.3.- A represión dos vencidos.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 9.2.Analizar a etapa da posguerra no contexto interior e internacional. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 9.2.1.Sintetiza a posición de España durante a Segunda Guerra Mundial e as súas consecuencias. ▪ 9.2.2.Analiza as dificultades económicas da posguerra. ▪ 9.2.3.Explica a situación da oposición política durante a posguerra, tanto no interior coma no exterior de España. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL ▪ CMCCT
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m 	3.- Desenvolvemento económico e inmovilismo político. 1959-1973. 3.1.- Os Planos económicos. 3.2.- Cambios sociais e forzas de oposición. 3.3.- As relacións co exterior.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 9.3.Valorar o desenvolvemento económico dos anos 60 en contraste co inmovilismo político. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 9.3.1.Analiza e valora o Plano de Estabilización e as súas consecuencias. ▪ 9.3.2.Comenta os cambios sociais consecuencia do desenvolvemento económico. ▪ 9.3.3.Coñece e analiza a evolución das forzas de oposición ao franquismo. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL ▪ CMCCT
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m ▪ g 	4.- A agonía do franquismo. 1973-1975. 4.1.- Crise económica e política. 4.2.- O incremento das forzas de oposición. 4.3.- Os problemas exteriores: a Marcha Verde. 4.4.- Enfermidade e morte de Franco.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 9.4.Comprender as dificultades do franquismo provocadas pola crise económica, a oposición política e os problemas exteriores. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 9.4.1.Comprende as múltiples dificultades do franquismo nos seus últimos anos e identifica as máis destacadas. ▪ 9.4.2.Analiza as diferentes posicións políticas ante a morte de Franco. ▪ 9.4.3. Representa unha liña do tempo desde 1939 ata 1975, e sitúa nela os principais acontecementos históricos. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL ▪ CD ▪ CMCCT

<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m ▪ g ▪ n ▪ p 	<p>5.- A cultura española durante o franquismo.</p> <p>5.1.- A cultura no exilio.</p> <p>5.2.- A cultura oficial.</p> <p>5.3.- Unha cultura limitada: entre a represión e a disidencia.</p> <p>5.4.- A longa noite de pedra en Galicia.</p>	<p>9.5. Coñecer a evolución da cultura española, dentro e fóra de España durante a ditadura franquista</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 9.5.1. Caracteriza a cultura española durante o franquismo, diferenciando as manifestacións dentro e fóra do sistema. ▪ 9.5.2. Describe a diversidade cultural do período, distinguindo as súas manifestacións. ▪ 9.5.3. Procura información de interese e elabora unha breve exposición sobre a cultura do exilio durante o franquismo. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL ▪ CD
---	---	--	--	---

Unidade 10.- España en democracia [1975-2015].				Carga horaria	5 sesións
Presentación Nesta unidade trabállase:		<ul style="list-style-type: none"> ▪ O proceso de transición á democracia. ▪ A España das autonomías. ▪ A pluralidade e diversidade de realidades históricas que conforman a España actual. ▪ Os desequilibrios territoriais e os diferentes graos de desenvolvemento existentes no Estado español. ▪ As actuacións dos sucesivos gobernos democráticos. ▪ A Galicia autonómica. 			
Obxect.	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Comp. clave	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m 	1.- A transición democrática. 1975-1977. 1.1.- Proclamación e coroación do rei Xoán Carlos I. 1.2.- O primeiro goberno da Monarquía. 1.3.- Adolfo Suárez e o inicio das reformas.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 10.1. Valorar o proceso de transición desde a ditadura á democracia. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 10.1.1. Coñece e valora o proceso da transición democrática. ▪ 10.1.2. Explica as alternativas políticas que se propuñan tras a morte de Franco, e quen defendía cada unha. ▪ 10.1.3. Analiza as medidas adoptadas polos primeiros gobernos da monarquía. ▪ 10.1.4. Valora o inicio das reformas a partir do nomeamento de Adolfo Suárez como presidente de Goberno. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m 	2.- A Constitución de 1978. 2.1.- Trazos xerais. 2.2.- Dereitos e deberes. 2.3.- Os poderes do Estado.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 10.2. Coñecer e valorar os trazos básicos da actual Constitución. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 10.2.1. Explica o proceso de elaboración da Constitución de 1978. ▪ 10.2.2. Analiza os principios reitores da Constitución de 1978. ▪ 10.2.3. Diferencia e describe os poderes do Estado segundo a Constitución. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m 	3.- Os gobernos de UCD. 3.1.- Os gobernos de Adolfo Suárez. 1977-1981. 3.2.- O goberno de Leopoldo Calvo Sotelo. 1981-1982.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 10.3. Analizar a actuación dos gobernos de Adolfo Suárez e Leopoldo Calvo Sotelo 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 10.3.1. Describe as principais actuacións políticas e económicas dos gobernos da UCD. ▪ 10.3.2. Identifica as dificultades dos gobernos da UCD e a perda das eleccións. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m ▪ p 	4.- A creación do Estado das Autonomías. 4.1.- Cataluña. 4.2.- País Vasco. 4.3.- Galicia.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 10.4. Comprender o proceso de formación do Estado das Autonomías, as súas dificultades e os diferentes ritmos de consecución da autonomía. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 10.4.1. Define o Estado das Autonomías dentro dun Estado de Dereito. ▪ 10.4.2. Analiza e comenta a nova organización do Estado e os inicios da formación das actuais Comunidades Autónomas. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d 	5.- Os gobernos socialistas de Felipe González. 5.1.- Integración de España na política internacional.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 10.5. Coñecer as reformas máis significativas dos gobernos socialistas e valorar a consolidación do estado do benestar. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 10.5.1. Valora a significación do ascenso do socialismo ao poder. ▪ 10.5.2. Sintetiza as reformas máis significativas dos seus gobernos. ▪ 10.5.3. Valora o proceso de incorporación de España á Europa comunitaria 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL ▪ CMCCT 	

<ul style="list-style-type: none"> ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m 	<p>5.2.- O Estado do benestar.</p> <p>5.3.- Axuste e reactivación económica.</p> <p>5.4.- O cambio sociocultural.</p> <p>5.5.- Escándalos e desprestixio socialista.</p>			
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m 	<p>6.- Os gobernos conservadores de José María Aznar.</p> <p>6.1.- Crecemento, privatización e moeda única.</p> <p>6.2.- Reformas do programa conservador.</p> <p>6.3.- A guerra de Iraq e o terrorismo de carácter xihadista.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 10.6.Describir as principais actuacións dos gobernos do Partido Popular 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 10.6.1.Identifica as reformas máis destacadas do programa conservador. ▪ 10.6.2.Analiza o impacto do terrorismo xihadista e as súas consecuencias na política nacional. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL ▪ CMCCT
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m 	<p>7.- Os gobernos socialistas de José Luis Rodríguez Zapatero.</p> <p>7.1.- Reformas do programa socialista</p> <p>7.2.- Da bonanza á crise.</p> <p>7.3.- Cambios sociais.</p> <p>7.4.- A tregua de ETA e novos movementos sociais.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 10.7.Analizar as reformas do programa socialista 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 10.7.1.Destaca as reformas sociais máis significativas dos gobernos de José Luis Rodríguez Zapatero. ▪ 10.7.2.Valora o impacto da crise económica mundial de 2008. ▪ 10.7.3.Caracteriza a sociedade española nos inicios do século XXI. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL ▪ CMCCT
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m 	<p>8.- Os gobernos conservadores de Mariano Rajoy.</p> <p>8.1.- Medidas contra a crise.</p> <p>8.2.- Os problemas de corrupción.</p> <p>8.3.- Novas forzas políticas.</p> <p>8.4.- Relevo na xefatura do Estado.</p> <p>8.5.- O novo mapa político.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 10.8.Enunciar e valorar a actuación dos gobernos conservadores do Partido Popular. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 10.8.1.Describe as actuacións máis destacadas do novo Goberno do Partido Popular. ▪ 10.8.2.Valora os problemas do Goberno e o nacemento de novas forzas políticas. ▪ 10.8.3. Elabora un eixe do tempo no que sitúa os diferentes mandatos dos presidentes de Goberno e os feitos máis significativos das súas actuacións. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL ▪ CMCCT
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a ▪ b ▪ c ▪ d ▪ e ▪ h ▪ i ▪ m ▪ g ▪ p 	<p>9.- A Galicia autonómica.</p> <p>9.1.- Os gobernos autonómicos.</p> <p>9.2.- Unha poboación estancada.</p> <p>9.3.- Desequilibrado desenvolvemento económico.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 10.9.Coñecer a evolución dos gobernos autonómicos e das súas principais actuacións. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 10.9.1.Sintetiza as fases do proceso preautonómico e as súas características. ▪ 10.9.2.Identifica os diferentes gobernos autonómicos e os presidentes da Xunta de Galicia e valora as súas actuacións. ▪ 10.9.3.Caracteriza a sociedade galega actual desde o punto de vista demográfico e socio-económico. ▪ 10.9.4. Elabora un eixe do tempo no que sitúa os diferentes mandatos dos presidentes autonómicos e os feitos máis significativos das súas actuacións 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ CSC ▪ CAA ▪ CCL ▪ CMCCT ▪ CD

3.- Temporalización prevista.

Historia de España 2º BAC - Curso 2021-2022

av.	mes	semana	sesións	unidade didáctica	
1ª	Setembro	08 S - 09 S	1	Presentación	
		12 S - 16 S	3	Avaliación inicial / Estrutura das probas de ABAU.	
		19 S - 23 S	3	Unidade 1.- Hispania e Gallaecia na Antigüidade.	
		26 S - 30 S	3		
	Outubro	03 O - 07 O	2	Unidade 2.- Al-Ándalus e os reinos cristiáns medievais.	
		10 O - 14 O	3	Proba de avaliación	
		17 O - 21 O	3	Unidade 3.- Os Reis Católicos e a Monarquía hispánica.	
		24 O - 28 O	3		
	Novembro	31 O - 04 N	2	Unidade 4.- A monarquía borbónica no Antigo Réxime. Proba de avaliación	
		07 N - 11 N	3		
		14 N - 18 N	3		
		21 N - 25 N	3		
2ª	Decembro	28 N - 02 D	3	Unidade 5.- Inicios e consolidación do réxime liberal: 1833-1874. Proba de avaliación	
		05 N - 09 D	1		
		12 D - 16 D	3		
		19 D - 22 D	2		
	Xaneiro	09 X - 13 X	3	Unidade 6.- As transformacións socioeconómicas na España liberal.	
		16 X - 20 X	3		
		23 X - 27 X	3		
	Febreiro	30 X - 03 F	3	Uni. 7 ₍₁₎ .- Estado e nación na Restauración borbónica: 1875-1902).	
06 F - 10 F		3	Proba de avaliación		
3ª	Febreiro	13 F - 17 F	3	Uni. 7 ₍₂₎ .- Estado e nación na Restauración borbónica: 1902-1931.	
		20 F - 24 F	2		
	Marzo	27 F - 03 M	3	Unidade 8.- Segunda República e Guerra Civil. Proba de avaliación	
		06 M - 10 M	3		
		13 M - 17 M	3		
		20 M - 24 M	3		
		27 M - 31 M	3		
	Abril	10 A - 14 A	3	Unidade 9.- España no franquismo.	
		17 A - 21 A	3	Unidade 10.- España en democracia. Proba de avaliación	
		24 A - 28 A	3		
Maio	01 M - 05 M	2	Probas de avaliación final ordinaria Preparación da Avaliación de Bacharelato para o Acceso á Universidade (ABAU)		
	08 M - 12 M	3			
	15 M - 19 M	2			
	22 M - 26 M	3			
	29 M - 02 X	3			
	Xuño	05 X - 09 X		3	Avaliación de Bacharelato para o Acceso á Universidade (ABAU)
		12 X - 16 X		3	Probas de avaliación final extraordinaria
		19 X - 21 X		1	Avaliación final extraordinaria

4.- Metodoloxía didáctica.

A metodoloxía didáctica empregada para desenvolver esta materia debe favorecer o traballo individual e en grupo, o pensamento autónomo, crítico e rigoroso, o uso de técnicas e hábitos de investigación, a capacidade do alumnado de aprender por si mesmo e a transferencia e a aplicación do aprendido.

Ademais, preténdese exercitar ao alumnado nos procedementos habituais do historiador: natureza, tipoloxía e importancia das distintas clases de fontes históricas, análise e utilización crítica das mesmas, contraste de interpretacións historiográficas e utilización de información procedente dos medios de comunicación de masas para achegarse ao coñecemento da realidade actual.

As tecnoloxías da información e da comunicación deben ser utilizadas como unha ferramenta necesaria para a aprendizaxe, tanto polo seu carácter imprescindible na educación superior como pola súa utilidade e relevancia para a vida cotiá e a inserción laboral.

A natureza específica da historia -multiplicidade de factores que interveñen nunha realidade humana, cambio permanente mais non uniforme nin no tempo nin no espazo e irrepeticibilidade dos feitos- condúcenos a que nesta disciplina, en canto materia de ensinanza-aprendizaxe, debamos ter en conta as seguintes consideracións didácticas:

-
- A forma de acceder ao coñecemento histórico non é uniforme dentro da propia disciplina. Inflúen a parcela espacial e cronolóxica que se considere. Non nos acercamos cos mesmos medios ao coñecemento histórico máis afastado no tempo e no espazo que a unha época próxima. Polo tanto, os medios que se utilicen non deben ser idénticos ao longo de todo o desenvolvemento da materia.
- Na clase de Historia fanse comentarios sobre valores e sobre actitudes e ao facelo transmítense mensaxes. Isto fai o seu estudo vulnerable a interferencias políticas e a que, con frecuencia, se confundan consideracións de orde política e ideolóxica con consideracións de tipo educativo. Polo mesmo, procurárase tratar os temas de estudo con obxectividade e non emitir xuízos de valor.
- A motivación é un aspecto importante para acadar unha ensinanza eficaz. Para promover que sexa positiva, é necesario que os temas de estudo conecten directamente cos intereses do alumnado. O emprego de medios audiovisuais, o achegamento a problemas do seu contorno, as saídas programadas, etc. constitúen estratexias motivadoras e atractivas.

Partindo destas consideracións as distintas Unidades didácticas deben enfocarse non como un conxunto de feitos illados, senón como un conxunto de procesos e de problemas nos que se analicen as súas causas e as súas consecuencias e as relacións existentes entre elas. Para isto, os medios non son só materiais (fontes e instrumentos), senón tamén conceptuais e de léxico propio desta disciplina que hai que adquirir comprensivamente.

Na ensinanza da Historia, e en función dos contidos a tratar, empregaremos distintas estratexias metodolóxicas. A exposición do profesor será necesaria, sobre todo, ao tratar contidos conceptuais de maior complexidade porque lle permitirá ao alumnado un mellor acceso a eles. Para outros contidos, as estratexias de descubrimento ou de indagación, mediante materiais que se lle proporcionen, tamén serán necesarias porque o alumnado, ao indagar en diversas fontes, constrúen ao seu propio coñecemento en lugar de recibir a información xa elaborada.

O plan de traballo dunha clase variará segundo os temas a tratar:

- Para a ensinanza de parcelas máis antigas que é difícil que o alumnado se sitúe, ou para aspectos da Historia que, polo seu afastamento espazo-temporal, non teñen unha repercusión recoñecible no contorno, sería:
 - A presentación dos problemas por parte do profesor.
 - A consideración conxunta profesorado-alumnado das distintas alternativas posibles de interpretación.
 - O acordo sobre a natureza e sobre as causas do proceso histórico en cuestión.
 - A ilustración e comprobación das conclusións con exemplos concretos, sempre que sexan procesos xerais.
- Para abordar os aspectos relacionados co mundo actual e para o estudo de aspectos da historia máis próxima, a vía sería partir do concreto para chegar ao abstracto e, apoiándose en datos do contorno próximo, inducir a curiosidade de por que é así e relacionar a historia local cos seus condicionantes externos para intentar alcanzar a comprensión de estruturas e de procesos máis amplos, pois non se pode entender o medio no que se desenvolve o alumnado desconectado das referencias máis xerais.

A primeira das actividades de cada unha das Unidades didácticas actuará de ámbito motivador para o tema das mesmas e para que o alumnado manifeste as súas opinións e sexan conscientes do que coñecen e do que descoñecen. Así o profesor estará en condicións de axustar a proposta de actividades, incorporando as conclusións desta primeira sesión. A presentación pode ser distinta en cada caso: enquisa, visualización dun fragmento dun vídeo, observación de gráficos, comparación de debuxos, pinturas, fotografías, etc.

Das actividades de desenvolvemento das Unidades obterase información para a avaliación en tres niveis:

- Traballo individual, no que se terán en conta aspectos como:
 - A capacidade de descrición, de relación e de análise dos conceptos históricos.
 - A expresión e a comprensión dos mesmos tanto de forma oral como escrita.
 - Os conceptos específicos da Unidade Didáctica.
 - O desenvolvemento de actitudes cara á materia.
- O traballo en grupo, no que se fai especial fincapé porque permite unha distribución de tarefas, axuda á asunción de responsabilidades persoais e enriquece a calidade das actividades.
- O funcionamento da clase. Neste caso os datos para a avaliación derivan dos dous niveis anteriores e proporcionan unha información xeral importante tanto para o profesorado como para os titores

Os instrumentos de avaliación máis adecuados dentro desta planificación son:

- A observación, que nos permitirá seguir o ritmo da clase en canto á adquisición dos contidos conceptuais e dos procedementos e, sobre todo, dos actitudinais tanto no que se refire ao interese pola materia como ás actitudes sociais máis relevantes, tales como a convivencia, a tolerancia, a solidariedade e a participación crítica.
- As probas, que teñen o mesmo carácter que as actividades de desenvolvemento das U.D. e polo tanto adoptarán formulacións semellantes, reflectirán unicamente os contidos. Así que calquera das actividades que se presentan é susceptible de ser, ao mesmo tempo, actividade de aprendizaxe e de avaliación.
- Os traballos de clase e os traballos voluntarios permiten un seguimento do nivel de organización que van acadando os alumnos: busca de fontes, organización dun guión, planificación dos pasos a seguir, corrección do emprego de información gráfica ou estatística, etc. Débense alternar os traballos escritos con outros de exposición oral e en formatos dixitais.

5.- Criterios de avaliación:

5.1.- Criterios xerais.

- Caracterizar as grandes etapas do pasado histórico de España e Galicia, destacando as súas achegas básicas e sinalando os seus aspectos comúns e diversos.
- Coñecer e analizar os procesos, feitos e personaxes máis relevantes da historia de España e de Galicia, situándoos cronoloxicamente dentro dos diferentes ritmos de cambio e permanencia.
- Comprender os trazos esenciais da sociedade española e galega actual a partir da identificación dos procesos e mecanismos básicos que rexen o funcionamento da dinámica histórica.
- Recoñecer na realidade actual as posibles pervivencias do pasado.
- Recoñecer os criterios valorativos propios da nosa época nas diferentes interpretacións do pasado.
- Analizar a interrelación causal entre os diferentes factores que condicionan a traxectoria histórica de España e de Galicia.
- Relacionar os procesos e acontecementos propios da historia de España e de Galicia cos correspondentes aos ámbitos europeo, hispanoamericano e internacional.
- Obtención e valoración crítica de información relevante procedente de diferentes fontes e emprego dela para a emisión dun xuízo razoado sobre os aspectos esenciais da evolución histórica de España e de Galicia.
- Apreciación de actitudes de tolerancia, relativismo crítico e respecto á realidade plural e multiforme que caracteriza as sociedades actuais.
- Formular hipóteses explicativas sobre a realidade histórica, formándose unha opinión fundamentada nas diversas fontes consultadas.
- Definir e situar no espazo e no tempo os personaxes, feitos e procesos históricos básicos en cada tema.
- Participar de forma regular no traballo desenvolvido na aula cunha actitude respectuosa, crítica e construtiva.

5.2.- Procedementos e instrumentos de avaliación.

- Para a avaliación da aprendizaxe do alumnado valoraranse conxuntamente os seguintes aspectos:

- A comprensión dos contidos conceptuais.
 - Precisión léxica, corrección da sintaxe e ortografía.
 - Coherencia na exposición das ideas: ordenación e relación das mesmas.
 - Capacidade de síntese e argumentación.
 - A adquisición e desenvolvemento dos contidos actitudinais.
 - A responsabilidade asumida na realización de traballos en grupo, así como a capacidade organizativa e de coordinación de tarefas.
 - A calidade e variedade das fontes empregadas, así como a presentación formal dun traballo.
- A valoración global do alumnado será o resultado dun proceso o máis obxectivo posible, en permanente toma de datos procedentes da observación directa na aula e das probas e traballos realizado ao longo de curso. Os elementos e instrumentos básicos nos que se fundamentará a cualificación obtida serán:
 - Respecto das normas de convivencia.
 - Actitude ante a materia e participación na clase.
 - Actividades desenvolvidas na aula.
 - Tarefas realizadas na casa e materiais elaborados polo alumno, recollidos no caderno de clase.
 - Probas orais e escritas sobre contidos previamente traballados na aula ou adquiridos a través de indagacións e investigacións realizadas de forma individual ou en grupo.
 - Os alumnos realizarán dúas probas escritas por avaliación. Estas probas axustaranse ao modelo e aos contidos establecidos polo Grupo de Traballo de Historia de España da CiUG (Comisión Interuniversitaria de Galicia), que están publicados na súa páxina web (<https://ciug.gal/gal/abau/historiaespana>). O modelo consta de 3 partes:
 - Definición de 4 termos históricos: 2 puntos (0,5 puntos por termo).
 - Pregunta a desenvolver: 3 puntos.
 - Composición de texto histórico: 5 puntos.
 - Os criterios de corrección seguirán as orientacións xerais fixadas no *Blog do Grupo de Traballo de Historia de España ABAU* (<https://grupotraballohistoriaespana.blogspot.com/p/orientacions.html>) en canto á extensión e á interpretación das rúbricas das definicións, preguntas e composición.

6.- Contidos mínimos.

Unidade 1.- Hispania e Gallaecia na Antigüidade [desde as orixes ata o século VIII].

- Identifica, sitúa e caracteriza as primeiras sociedades humanas na península ibérica.
- Identifica, sitúa e caracteriza as distintas culturas da Idade dos Metais na Península.
- Valora a importancia dos aportes dos pobos indoeuropeos e colonizadores na evolución histórica peninsular.
- Elabora un esquema sobre as fases e formas da conquista romana de Hispania e como condicionan o ritmo e o grao do proceso de romanización.
- Resume os trazos elementais da organización administrativa, da estrutura económica e a organización social da Hispania romana.
- Sintetiza o proceso de formación e evolución política dos reinos xermanos peninsulares

Unidade 2.- Al-Ándalus e os reinos cristiáns medievais [séculos VIII-XV].

- Elabora un esquema sobre as etapas básicas da historia de al-Ándalus.
- Identifica e localiza no espazo e no tempo os distintos núcleos de resistencia contra o dominio islámico.
- Sintetiza os trazos básicos da organización económica e social de al-Ándalus, en comparación cos núcleos de resistencia cristiáns.
- Elabora un esquema sobre o proceso de expansión territorial dos Estados cristiáns (reconquista e repoboación).
- Sintetiza a evolución da organización territorial da Península na Idade Media.
- Identifica os trazos que definen a chamada crise baixomedieval: factores, manifestacións e repercusións.

Unidade 3.- Os Reis Católicos e a Monarquía Hispánica. [séculos XV-XVII].

- Sintetiza os eixes fundamentais do reinado dos Reis Católicos: o proxecto de unidade territorial, a creación dunha monarquía autoritaria, a unidade relixiosa e a proxección exterior. Identifica os feitos esenciais e valora o seu alcance.
- Explica os trazos definitorios da organización colonial e a explotación económica das Indias.
- Valora o seu impacto sobre a estrutura económica e social da Coroa de España.

- Identifica os distintos monarcas da dinastía dos Austrias e resume as liñas de actuación política emprendidas por cada un deles.
- Sintetiza as causas e o desenvolvemento dos conflitos internos que cuestionaron a política dos Austrias nos séculos XVI e XVII. Valorar o seu alcance e as súas implicacións.
- Enumera os caracteres básicos da demografía, a economía e a sociedade na España dos séculos XVI e XVII: diferencia os elementos de continuidade e de cambio.
- Identifica as causas da decadencia do imperio español e a perda da hexemonía dos Austrias en Europa.

Unidade 4.- A Monarquía borbónica no Antigo Réxime. 1700-1808.

- Resume os trazos xerais e particulares do Antigo Réxime en España e en Galicia.
- Explica as causas que desembocaron na Guerra de Sucesión e as súas consecuencias.
- Sintetiza a repercusión do proceso de centralización do poder político que levaron a cabo os Borbón.
- Identifica os principios básicos e os pensadores máis representativos da Ilustración en España e Galicia.
- Sintetiza as características do Despotismo Ilustrado de Carlos III e valora o seu alcance real.

Unidade 5.- Inicios e consolidación do réxime liberal. 1808-1875.

- Explica as causas, a evolución e as consecuencias da Guerra da Independencia.
- Valora a importancia histórica das Cortes de Cádiz e a Constitución de 1812 na historia de España.
- Elabora un esquema sobre a evolución do reinado de Fernando VII (1814-1833).
- Caracteriza e compara os trazos fundamentais do absolutismo e o liberalismo en España.
- Identifica as fases básicas do reinado de Isabel II. Enumera as medidas e actuacións concretas que os Gobiernos levaron a cabo en cada unha, tanto na política interna como nas relacións internacionais.
- Clasifica e caracteriza as tendencias políticas do reinado de Isabel II: carlistas, moderados, progresistas e demócratas. Explica a súa relevancia política en cada etapa.
- Compara as Constitucións de 1837, 1845 e 1856. Subliña como se recollen nelas os principios ideolóxicos dos diferentes partidos políticos.
- Comenta os factores que desencadearon a revolución de 1868 e provocaron a crise da monarquía de Isabel II
- Comenta a Constitución de 1869: identifica os principios de liberalismo democrático que recolle e compáraos cos fundamentos das Constitucións anteriores do século XIX.
- Identifica e diferencia as forzas políticas que conviviron e protagonizaron o Sexenio Democrático.
- Elabora unha síntese da evolución política do Sexenio. Identifica as principais etapas e os conflitos internos e externos que se desenvolveron en cada unha delas: Goberno provisional, Rexencia, monarquía democrática de Amadeo I de Savoia e Primeira República.
- Identifica as causas da inestabilidade política que caracterizou a I República e explica as razóns do seu fracaso. Valora a primeira experiencia republicana en España.

Unidade 6.- Estado e nación na Restauración borbónica. 1875-1931.

- Explica o proceso de Restauración da monarquía Borbónica.
- Identifica as bases legais e mecanismos institucionais que permitiron o funcionamento do chamado sistema político da Restauración.
- Enumera e caracteriza as forzas políticas que existían dentro e fora da quenda de partidos: partidos, ideoloxía, propostas e actuacións.
- Esquematiza o nacemento e a evolución dos nacionalismos catalán, vasco e galego.
- Sintetiza as causas, desenvolvemento e consecuencias das guerras de Cuba e Filipinas.
- Valora os efectos que produciu o desastre do 98 na sociedade española.
- Analiza as principais ideas do movemento rexeneracionista.
- Identifica e analiza incidencia dos diversos factores que contribuíron ao deterioro progresivo do sistema político da Restauración, e que coincidiron na crise de 1917.
- Analiza os trazos básicos da política colonial española no primeiro terzo do século XX: a cuestión marroquí e o desastre de Annual. Destacar as súas consecuencias políticas e sociais.
- Elabora unha visión de conxunto da conxuntura económica, social e política que propiciou o golpe de Estado de Miguel Primo de Rivera.
- Identifica os grupos que apoiaban e os que se opuñan ao réxime ditatorial de Primo de Rivera.
- Comenta os obxectivos e realizacións do Directorio militar en relación cos seguintes aspectos: rexeneración da vida política, restablecemento da orde pública, os nacionalismos e a cuestión colonial.
- Analiza o labor do Directorio civil: o intento de institucionalización do réxime e a política económica da Ditadura (obxectivos e alcance real).
- Describe as causas e o proceso de decadencia da ditadura e da fin da monarquía borbónica.

Unidade 7.- As transformacións socioeconómicas na España liberal. 1808-1931.

- Explica as dificultades e limitacións básicas do desenvolvemento económico de España no século XIX.
- Analiza os principais efectos da reforma agraria e a evolución da agricultura española do século XIX.
- Sintetiza o proceso de desamortización no século XIX: obxectivos, realizacións e alcance, con especial incidencia no impacto que causou nos diferentes grupos sociais. Incide na singularidade de Galicia.
- Compara a evolución da dinámica demográfica da poboación española e a europea no século XIX.
- Identifica os obstáculos que explican o atraso do proceso de industrialización en España respecto a outros países europeos.
- Analiza os procesos de industrialización en España no século XIX en cada ámbito rexional.
- Comenta as consecuencias económicas e sociais da difusión da rede ferroviaria en España.
- Resume a evolución que experimentou o comercio exterior ao longo do século XIX e diferencia as políticas económicas adoptadas.
- Analiza a pervivencia dos elementos do Antigo Réxime na Galicia do século XIX: sistema foral, desindustrialización e atraso, etc.
- Clasifica e caracteriza os grupos sociais constituíntes da nova sociedade de clases.
- Explicar as causas e desenvolvemento da emigración transoceánica galega desde mediados do XIX.
- Analiza as principais reivindicacións e identifica as primeiras manifestacións do movemento obreiro.
- Explica as orixes e desenvolvemento das organizacións obreiras en España, en relación co movemento obreiro internacional e a conxuntura económica española.
- Compara os postulados teóricos das distintas correntes ideolóxicas do movemento obreiro en España.
- Sintetiza a evolución do movemento obreiro no período da Restauración: as correntes anarquistas, as organizacións socialistas e as sociedades obreiras católicas.
- Resume a evolución da “cuestión social” na España liberal.

Unidade 8.- Segunda República e Guerra Civil. 1931-1939.

- Analiza as circunstancias internas e internacionais en que foi proclamada a II República.
- Elabora un cadro que recolla as principais tendencias ideolóxicas actuantes ao longo do período e os partidos políticos que as representaban.
- Comenta a Constitución de 1931. Señala os trazos esenciais do réxime republicano que establecía.
- Enumera e sintetiza as reformas deseñadas e postas en práctica durante o Bienio Reformista.
- Identifica os grupos de oposición ao goberno republicano e explica os seus intereses políticos.
- Resume os cambios introducidos polos Gobernos radical-cedistas (a política contrarreformista) e as tensións que desembocaron na revolución de outubro de 1934.
- Analiza a correlación de forzas políticas ante as eleccións de 1936 no contexto da radicalización do país.
- Explica as liñas de actuación do goberno da Fronte Popular e as reaccións que provocou.
- Comenta os factores que explican e posibilitaron o pronunciamento militar.
- Analizar a formación, composición social e localización inicial de cada un dos bandos.
- Sintetiza a evolución da guerra civil: identificar as fases básicas e os trazos definitorios de cada unha.
- Explica as posturas oficiais e as actitudes reais que adoptaron os países estranxeiros respecto á guerra de España.
- Sintetiza a evolución España republicana durante o conflito: revolución social e diverxencias políticas.
- Comenta os trazos que definen a situación e evolución da España sublevada: contrarrevolución e unificación de forzas.
- Explicar os trazos ideolóxicos e organizativos do réxime de Franco que se foron perfilando no transcurso da guerra.
- Valora a represión exercida durante a guerra: analiza os elementos comúns e específicos de cada bando.

Unidade 9.- España no franquismo. 1936-1975.

- Identifica os trazos característicos do réxime franquista en relación cos sistemas políticos coetáneos.
- Resume o proceso de institucionalización do réxime franquista: as “Leis fundamentais”.
- Explica os fundamentos sociais, políticos e ideolóxicos da Ditadura.
- Esquematiza a evolución da política exterior do réxime en relación coa conxuntura internacional.
- Sintetiza os obxectivos, caracteres e consecuencias da política autárquica practicada polas autoridades franquistas tras a Guerra Civil.
- Analiza as diversos instrumentos de represión política, social, económica e ideolóxica que exerceu de forma permanente a ditadura franquista.
- Describe as manifestacións da oposición ao réxime no interior e no exterior nas décadas dos corenta e cincuenta. Valora as estratexias de actuación e a incidencia de cada un.
- Analiza os factores e os piares sobre os que se asentou o desenvolvemento económico dos anos 60.
- Explica o proceso de industrialización española desta década e os apoios con que contou.

- Describe as transformacións demográficas e sociais derivadas do crecemento económico da España dos sesenta.
- Identifica as novas fronteas de mobilización social e oposición política ao réxime que se formaron nesa conxuntura.
- Analizar a pugna entre aperturismo e inmovilismo político nos últimos anos do franquismo.
- Identifica e explica os principais problemas internos e conflitos exteriores que se desataron nos anos finais do réxime.

Unidade 10.- España en democracia. 1975-2015.

- Identifica os trazos característicos do proceso da Transición española.
- Elabora un esquema que recolla as fases esenciais do mesmo, e indica en cada unha os protagonistas básicos e a correlación de forzas que se enfrontaban.
- Identifica os feitos que se producen durante os primeiros gobernos da monarquía (continuidade da ditadura e Lei de Reforma Política), situándoos no tempo
- Analiza a transcendencia da acción política da oposición ao réxime de Franco e a mobilización popular que tivo lugar durante a transición.
- Resume o proceso de redacción e aprobación da Constitución de 1978 e destaca os caracteres máis significativos da mesma.
- Elabora un esquema que recolla a organización política e a estrutura territorial resultante deseñadas pola Constitución.
- Sintetiza o proceso de promulgación do Estatuto de Autonomía galego e resume os cambios que supuxo a nivel institucional.
- Enumera os principais problemas aos que se tivo que enfrontar o proceso de democratización. Explica as medidas que tomaron os gobernos de UCD para intentar solucionarlos e os resultados acadados.
- Describe as características da xestión dos Gobernos socialistas e populares: política económica, reformas sociais e institucionais, relacións coa oposición e os sindicatos, problemas máis importantes...
- Caracteriza a política internacional española na época da Transición. Analiza o proceso de integración nas institucións internacionais, fundamentalmente na Unión Europea.

A presente programación foi aprobada polos membros do Departamento na súa reunión ordinaria do martes 20 de setembro de 2022.

Os membros do departamento:

Asdo.: Enrique Carmona Filgueira

Asdo.: Fernández Corral, María del Mar.

Asdo.: González López, Pablo.

Asdo.: Monroy González Eduardo, xefe do Departamento.

A Coruña, 20 de setembro de 2022.